

Σημειώσεις για την ΕΜΕΟ

Βασίλης Γεωργάκης

Σε προηγούμενο άρθρο σχετικό με το περίφημο Μακεδονικό Ζήτημα, αναφερόμενοι στην εξέγερση του Ίλιντεν, κάναμε μία νύξη για την ΕΜΕΟ[1] και κυρίως για τον σοσιαλίζοντα χαρακτήρα αρκετών στελεχών της, που χάθηκαν με την αποτυχία της εξέγερσης. Κρίθηκε αρκετά σημαντικό να επανέλθουμε στο ζήτημα κάπως πιο αναλυτικά.

Μία σειρά εργασιών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών, που εκπονήθηκαν -συμπτωματικά- στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης στις αρχές της δεκαετίας του '90 -ακόμα μία ευτυχής σύμπτωση!- κατέληγαν ελαφρά τη καρδία στο συμπέρασμα πως η ΕΜΕΟ, παρά τις αυτονομιστικές διακηρύξεις της, ήταν μία οργάνωση ελεγχόμενη περίπου απόλυτα από τη Σόφια και το βουλγάρικο κράτος και υιοθετούσε την κοινωνικού περιεχομένου και αυτονομιστική συνθηματολογία στον βαθμό που εξυπηρετούσε την προσπάθειά της, να προσεταιριστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού της Μακεδονίας. Μία διαδικασία εισοδισμού στην πραγματικότητα, προς τις επιδιώξεις του βουλγαρικού εθνικισμού.[2] Το σχήμα αυτό για την ΕΜΕΟ όμως δεν απαντάει στην πραγματικότητα στο ερώτημα, που προκαλούσε αμηχανία στους θιασώτες του ελληνικού εθνικισμού ήδη από τον 19^ο αιώνα, το **πώς η οργάνωση αυτή κέρδισε την υποστήριξη τόσο μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού της Μακεδονίας;**

Η απάντηση δεν μπορεί να αφορά για ακόμα μία φορά μόνο χάρτες πληθυσμιακής συνθέσεως της Μακεδονίας, στατιστικές και καταμετρήσεις εκκλησιών και σχολείων. Η διαμόρφωση και η εμφάνιση του βουλγαρικού εθνικισμού κατά τη δεκαετία του 1870, καθώς και η δημιουργία της βουλγαρικής Εξαρχίας έπαιξαν πράγματι σημαντικό ρόλο στο να επέλθει το οριστικό ρήγμα στην κοινότητα των χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ρουμ Μιλέτ), ωστόσο οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης στην μακεδονική ύπαιθρο έπαιξαν εξίσου σημαντικό ρόλο. Σε μία σλαβόφωνη

θάλασσα που αποτελούσε η ύπαιθρος, η γη αποτελούσε ιδιοκτησία ολίγων μουσουλμάνων μπέηδων και ακόμα λιγότερων Ελλήνων και Εβραίων:

«..Πλην τούτου οι βουλγαρόφωνοι δέχονται να καλλιεργώσι την γην ως δουλοπάροικοι ενώ Έλληνας τοιούτους, πλην Θεσσαλών, Ευβοέων και Μακεδόνων τινών, δεν γνωρίζω. (...) Οι βουλγαρόφωνοι εργάζονται πολύ και ζητούσιν ελάχιστα (...) Αλλ' οι γαιοκτήμονες, ως είπον, δεν είναι πάντες Έλληνες, ολίγοι είναι Έλληνες, ολίγοι Ιουδαίοι, οι δε πλείστοι Τούρκοι. Αλλά και οι Έλληνες γαιοκτήμονες αδιαφορούσι περί της εθνικής ζημίας όταν πρόκειται περί προσωπικού κέρδους. Ίσως και δεν αναλογίζονται το μέγεθος του εθνικού κινδύνου ον παρασκευάζουσι δια της προσλήψεως βουλγαροφώνων εις τα κτήματα αυτών. Ποσάκις ήκουσα Ελλήνων αποκρινομένων εις το ανήσυχον ερώτημά μου: «Έως που φθάνουν τα βουλγαρόφωνα χωρία προς νότον;» δια της φράσεως' «Μα αυτά είναι τσιφλίκια» δηλαδή' «Το φοβείσθε; Οι κάτοικοι των χωρίων τούτων είναι δουλοπάροικοι, οιωνεί κτήνη. Ημέτεροι ή τούρκοι κατέχουσιν την γην».[3]

Παραμονές της εξέγερσης του Ίλιντεν, ο Ίων Δραγούμης ακούει έκπληκτος, τους γνώστες των πραγμάτων της περιοχής, να παρομοιάζουν του σλαβόφωνους με κτήνη που απλώς εργάζονται αδιάκοπα και υπό άθλιες συνθήκες στα τσιφλίκια.

Δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε πως η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα καλύτερη τον Οκτώβριο του 1893, όταν μία ομάδα διανοούμενων ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη την επαναστατική οργάνωση, που έμελλε να μετεξελιχτεί στην ΕΜΕΟ. Πρωτεργάτες της κίνησης αυτής ήταν άνθρωποι με μια κάποια μόρφωση, όπως ο δάσκαλος Ντάμιαν Γκρούεφ και ο φυσικός Χρίστο Τατάρτσεφ. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν σαφέστατα επηρεασμένοι από τη διάδοση ιδεών ανατρεπτικού κοινωνικού περιεχομένου στην κοσμοπολίτικη Θεσσαλονίκη και σίγουρα ελατήρια δύναμη για αυτούς, ήταν η άθλια κοινωνική και οικονομική κατάσταση της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[4]

Η οργάνωση, κατά την πρώτη περίοδο της ύπαρξής της, ακολούθησε μία τακτική νομιμότητας, όσον αφορά τουλάχιστον τις μορφές πολιτικής και πάλης που επέλεξε να ακολουθήσει.[5] Στο πρώτο της συνέδριο, το 1894 στη Θεσσαλονίκη, η οργάνωση αποφάσισε να αποστασιοποιηθεί από τον εθνικιστικό πυρετό της εποχής και να επιδιώξει την **αυτονομία της Μακεδονίας**, η οποία φαινόταν καλύτερη λύση για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων της περιοχής.[6]

Το σύνθημα τους ήταν ξεκάθαρο: *«Δεν είμαστε ούτε Έλληνες ούτε Βούλγαροι, αλλά Μακεδόνες Ορθόδοξοι»*[7].

Σε αυτή την πρώιμη περίοδο της ΕΜΕΟ (η οποία δεν ονομάζεται επισήμως ακόμα έτσι αλλά θα αναφέρεται με αυτό το όνομα για πρακτικούς λόγους) πρωταγωνιστικό ρόλο παίζουν προσωπικότητες όπως ο Γιάνε Σαντάνσκυ (1872-1915) και ο Γκότσε Ντέλτσεφ (1872-1903). Ειδικά ο δεύτερος, γόνος αστικής οικογένειας από το Κιλκίς, αποτέλεσε μία ιδιαίτερα σημαντική φυσιογνωμία για τη διάδοση των σοσιαλιστικών ιδεών στα Βαλκάνια. Οι δραστηριότητες του αυτές μάλιστα, προκάλεσαν την αποβολή του από τη Στρατιωτική Ακαδημία της Σόφιας το 1894. Έκτοτε αφοσιώθηκε στην επαναστατική δραστηριότητα υπέρ της Αυτόνομης Μακεδονίας, δραστηριότητα την οποία συνδύασε με αυτή του δασκάλου.[8] Ο Ντέλτσεφ χαρακτηρίζονταν μεταξύ άλλων από μία γνήσια συμπάθεια για τους αγροτικούς πληθυσμούς, τόσο τους χριστιανικούς όσο και τους μουσουλμανικούς, καθώς και από έντονη καχυποψία απέναντι στις ρώσικες και τις βουλγάρικες επιδιώξεις στη Μακεδονία και τα Βαλκάνια.[9]

Ο χαρακτήρας της οργάνωσης αποκρυσταλλώθηκε στο δεύτερο συνέδριο, που έλαβε χώρα το 1896, όταν μεταξύ άλλων, αποφασίστηκε να γίνονται δεκτοί όλοι οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ανεξαρτήτως εθνικού προσδιορισμού ή θρησκείας καθώς και η καταδίκη κάθε εθνικιστικού συνθήματος. Πλέον στόχος έγινε η οργάνωση μίας εξέγερσης, με την ίδρυση επιτροπών σε όσο το δυνατόν περισσότερους οικισμούς και τη συγκέντρωση οπλισμού και λοιπών εφοδίων.

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να γίνουν κάποιες διευκρινήσεις. Αρχικά, παρά τις διακηρύξεις της ΕΜΕΟ, η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που οργανώθηκαν σε αυτή ή των πληθυσμών που ήταν ευνοϊκά διακείμενοι στους σκοπούς της, είχαν ήδη διαρρήξει τους δεσμούς τους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και είχαν προσχωρήσει στην Εξαρχία.[10] Οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί έμειναν απρόσβλητοι από την αυτονομιστική προπαγάνδα, τόσο στις περιοχές όπου αποτελούσαν την πλειοψηφία (Χαλκιδική και νότια τμήματα της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας) όσο και βορειότερα, όπου οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί ήταν περιορισμένοι σε αστικά κέντρα όπως την Καστοριά, την Φλώρινα, το Μοναστήρι (Βίτολα) και τις Σέρρες. Ειδικά στην περίπτωση των δεύτερων περιοχών, η ελληνική γλώσσα αποτελούσε μεταξύ άλλων, κριτήριο ταξικού και κοινωνικού προσδιορισμού.

Η ελληνική παρέμενε η *lingua franca* του εμπορίου στα οθωμανικά Βαλκάνια και χρησιμοποιούνταν κυρίως από τους άνδρες (και όχι από τις περιορισμένες στο σπίτι γυναίκες) που ασχολούνταν με αστικά επαγγέλματα – παράλληλα, οι λίγοι Έλληνες της υπαίθρου κατείχαν συνήθως μεγάλες εκτάσεις γης και δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις όπου ταξικές διαμάχες, συγκρούσεις δηλαδή ανάμεσα σε κολίγους και τσιφλικάδες, αποκτούσαν εθνοτικές διαστάσεις, ιδιαίτερα εν όψει της κατάλυσης της οθωμανικής εξουσίας.[11]

Απρόσβλητοι παρέμεναν επίσης οι Μουσουλμάνοι, είτε τουρκόφωνοι είτε αλβανόφωνοι. Οι εκκλήσεις των αυτονομιστών προς αυτούς, ιδιαίτερα κατά την βραχύβια περίοδο της «Δημοκρατίας του Κρούσοβο»[12], έπεσαν στο κενό.[13] Οι πληθυσμοί που αμφιταλαντευόντουσαν ήταν αυτοί των σλαβόφωνων Πατριαρχικών και ο προσεταιρισμός αυτών αποτέλεσε ουσιαστικά τον στόχο της ελληνικής, της βουλγαρικής και της αυτονομιστικής-μακεδονικής προπαγάνδας.

Η δεύτερη διευκρίνιση αφορά στις ισορροπίες εντός του αυτονομιστικού κινήματος. Πράγματι, εντός της οργάνωσης υπήρχαν αρκετά στελέχη που προσέβλεπαν στην αρωγή και καθοδήγηση του βουλγαρικού κράτους και έβλεπαν την αυτονομία

της Μακεδονίας ως έναν ενδιαμέσο σταθμό πριν την ένωση με τη Βουλγαρία. Γνωστά τέτοια στελέχη ήταν ο Μπόρις Σαράφωφ και ο Κρίστο Μάτωφ. Ο Γιώργος Μαργαρίτης αναφέρεται σε δύο πτέρυγες εντός της οργάνωσης, της «αριστερής» και της φιλοβουλγαρικής.[14] Η ύπαρξη της φιλοβουλγαρικής αυτής τάσης, είναι αδιαμφισβήτητη, δεν αρκεί ωστόσο να στοιχειοθετήσει τις θεωρίες περί εισοδισμού προς τις επιδιώξεις του βουλγάρικου εθνικισμού, που προσάπτουν προς την ΕΜΕΟ τόσο εύκολα, ιστορικοί συνεπείς με το ελληνικό εθνικό αφήγημα.

Όσον αφορά το βουλγάρικο κράτος, είναι ξεκάθαρο, πως η δημιουργία της ΕΜΕΟ αντέβαινε τους σχεδιασμούς του, καθώς υπήρχε σημαντικός κίνδυνος να δημιουργηθεί ένα μαζικό κίνημα μακριά από τον δικό του έλεγχο και καθοδήγηση. Για αυτό τον λόγο απάντησε πολύ σύντομα, με τη δημιουργία της Ανώτατης Μακεδονικής Επιτροπής, το 1895 στην Σόφια. Η επιτροπή αυτή, τα μέλη της οποίας είναι πιο γνωστά ως *Βερχοβιστές* (εκ του Βερχόβεν Κομιτάτ – Ανώτατη Επιτροπή), ήταν πράγματι ένας οργανισμός καθοδηγούμενος από το βουλγαρικό κράτος, που στόχευε στην προετοιμασία της προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Στην ίδρυση της επιτροπής, έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο οι χιλιάδες των βουλγαρικής συνείδησης Μακεδόνων που είχαν εγκατασταθεί στη Βουλγαρία και ιδιαίτερα στη Σόφια (τουλάχιστον 20.000) και οι οποίοι από τότε αποτελούν μία ισχυρότατη ομάδα πίεσης στα βουλγαρικά πράγματα.[15] Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός, πως η αθρόα προσέλευση των ανθρώπων αυτών στη Βουλγαρία δημιούργησε έντονες προστριβές με τους ντόπιους, ειδικά στον τομέα της αναζήτησης εργασίας, οδηγώντας αρκετούς Βούλγαρους στην υιοθέτηση του συνθήματος **«Η Μακεδονία στους Μακεδόνες»**, με τη σιωπηλή υποσημείωση **«Έξω οι Μακεδόνες από την Βουλγαρία»**...

Η Ανώτατη Επιτροπή της Σόφιας επισήμως, ανέλαβε τον συντονισμό των διαφόρων επαναστατικών οργανώσεων που δρούσαν εντός της Μακεδονίας. Σε αυτή την πρώτη φάση, η ΕΜΕΟ συμμετείχε στην Επιτροπή με αντιπροσώπους της, φρόντισε όμως να προσθέσει στη

δική της ονομασία τον τίτλο Κεντρική Επιτροπή, για λόγους διαφοροποίησης. Οι υποστηρικτές της ΕΜΕΟ θα γίνουν πια γνωστοί ως Τσεντραλιστές (Τσέντραλ Κομιτάτ – Κεντρική Επιτροπή).

Ντάμιαν Γκρούεφ και Γκότσε Ντέλτσεφ

Οι δύο αυτές επιτροπές, που οι Έλληνες ιστορικοί χαρακτηρίζουν «αδελφές οργανώσεις», θα συγκρουστούν πολλές φορές, με εκατέρωθεν δολοφονικές επιθέσεις μέχρι τον τελικό αφανισμό της «αριστερής» πτέρυγας της ΕΜΕΟ και της υποταγής της οργάνωσης, στις επιταγές της Σόφιας. Αυτή η διαδικασία ωστόσο δεν υπήρξε καθόλου ομαλή ή τόσο αναμενόμενη, όπως υπονοείται στην ελληνική ιστοριογραφία.

Η πρώτη βουλγαρική επέμβαση στα της Μακεδονίας, το 1895, ήταν θορυβώδης αλλά ελάχιστα αποτελεσματική -η βιαστική εξέγερση που οργανώθηκε στην περιοχή του Μελένικου από τον Σαράφωφ κατέληξε σε καταστροφή και σφαγές, ενώ επιπρόσθετο πρόβλημα για τη Σόφια ήταν η σημαντική υποστήριξη που η ΕΜΕΟ κέρδιζε στους αγροτικούς πληθυσμούς, χάρις στη μεθοδική ηγεσία του Ντάμιαν Γκρούεφ.[16] Από το 1898 και την καταστροφική ήττα της

Ελλάδας στον «ατυχή» Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, η Ανώτατη Επιτροπή νιώθει έτοιμη να αρχίσει την περαιτέρω οργάνωση ενός επαναστατικού κινήματος, περνώντας πλέον στην ένοπλη φάση.

Όπως σημείωνε σε επιστολή του προς τον πρίγκιπα Φερδινάνδο της Βουλγαρίας, ένα μέλος των Βερχοβιστών το 1899: «..Η βουλγαρική δραστηριότητα δεν μπορεί να προχωρήσει περαιτέρω σε αυτή την (εκπαιδευτική) κατεύθυνση δεν έχουμε τίποτε άλλο να κερδίσουμε με τις εκκλησίες και τα σχολεία. Έχουμε κάνει ό,τι μπορούσαμε απέναντι στους Τούρκους [στο θρησκευτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο] και χάνουμε έδαφος μπροστά στον Ελληνισμό. Ο κύριος στόχος μας τώρα πρέπει να είναι η απελευθέρωση της Μακεδονίας..». [17]

Η ΕΜΕΟ υποχρεώνεται και αυτή να προετοιμαστεί για μία εξέγερση. Η εύκολη νίκη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1897 της έδωσε την αυτοπεποίθηση να ξεμπερδέψει με τους ταραξίες στα εδάφη της, ενώ οι συχνές επιθέσεις τακτικών στρατευμάτων και άτακτων μουσουλμάνων σε ύποπτα, για συνεργασία με τους αυτονομιστές, χωριά, δημιουργούσαν βαρύ κλίμα στη Μακεδονία και απειλούσαν να εξατμίσουν τα κέρδη της οργάνωσης. Έστω και υπό το βάρος των συνθηκών οι αυτονομιστές έπρεπε να κινηθούν. [18]

Στο γύρισμα του αιώνα η προετοιμασία μίας ένοπλης εξέγερσης στα οθωμανικά Βαλκάνια εντατικοποιήθηκε. Η ΕΜΕΟ τότε υιοθέτησε το όνομα με το οποίο θα μείνει γνωστή: Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση – Βάτρεσνα Μακεντόνσκα-Οντρίνσκα Ρεβολουτσιόνα Οργκανιζάτσια (ΒΜΡΟ). [19] Η περίοδος αυτή, μέχρι και την εξέγερση του Ίλιντεν χαρακτηρίζεται από έντονη δραστηριοποίηση συμμοριών (τσέτες) στη μακεδονική ύπαιθρο, αλλά και από τη σταδιακή απομάκρυνση της καθοδήγησης του αγώνα από την «αριστερή» πτέρυγα της ΕΜΕΟ.

Την περίοδο που οι ένοπλες ομάδες αρχίζουν να δραστηριοποιούνται έντονα (χωρίς να αποφεύγουν ενέργειες κατατρομοκράτησης του άμαχου πληθυσμού), απεσταλμένοι της Ανώτατης Επιτροπής εμφανίζονται στην περιοχή κατασυκοφαντώντας

στελέχη της ΕΜΕΟ όπως τον Ντέλτσεφ: «..Εμείς ήρθαμε από τη Βουλγαρία να βοηθήσουμε τα αδέρφια μας, όμως οι εδώ προϊστάμενοι δεν θέλουν να μας αναγνωρίσουν με τίποτα, λες και δεν ξέρουμε πως κι αυτοί παίρνουν διαταγές από τη Σόφια, από τον δικό τους Ντέλτσεφ, που κλέβει τον πληθυσμό, που τρέχει σε γλέντια και χορούς και πίνει μύρα στα Καφέ Σαντάν. (...) Οι εδώ σοσιαλιστές και αναρχικοί δεν πρέπει να διοικούνται από τη Σόφια, από τον Ντέλτσεφ για μένα αυτός είναι ένα μηδενικό..»[20]

Τα στελέχη αυτά, όπως εν προκειμένω ο Συνταγματάρχης του βουλγαρικού στρατού Αναστάς Γιάνκωφ, προσπάθησαν να υποκινήσουν μία εξέγερση στη Μακεδονία ήδη από το φθινόπωρο του 1902, την στιγμή που τα στελέχη της ΕΜΕΟ εκτιμούσαν πως δεν υπήρχε η κατάλληλη προετοιμασία. Οι πιέσεις αυτές από την πλευρά των Βερχοβιστών θα συνεχίζονταν και σε μεγάλο βαθμό επηρέασαν την επιλογή του χρόνου της εξέγερσης του Ίλιντεν -σε αυτό το σημείο συγκλίνουν οι απόψεις των περισσότερων ιστορικών, οι οποίοι θεωρούν πως **τα στελέχη της ΕΜΕΟ βάδισαν προς αυτή απρόθυμα και με πολλές αμφιβολίες.**

Το έτος 1903 ήταν καθοριστικό για τη μετέπειτα πορεία της οργάνωσης. Τον Ιανουάριο, σε έκτακτο συνέδριο στη Θεσσαλονίκη αποφασίστηκε παρά τις διαφωνίες διαφόρων στελεχών να προετοιμαστεί ένοπλη εξέγερση για εκείνο το έτος και κυκλοφορεί φυλλάδιο με οδηγίες προς τα μέλη της ΕΜΕΟ για την περαιτέρω δράση τους. Όσον αφορά το θέμα της καθοδήγησης, η ΕΜΕΟ του «εισοδισμού προς την Βουλγαρία» σημειώνει:

«..Καθ' ον χρόνον διαφωτίζετε τα πνεύματα των πολεμιστών δεν πρέπει να παραμελήτε να επισύρητε την προσοχήν αυτών επί του Μακεδονικού ζητήματος υπό έποψιν διεθνή. Πρέπει να εθίσητε αυτούς να μη αναμένωσι καμμίαν βοήθειαν παρά της Ρωσίας, Αυστρίας, Βουλγαρίας, Σερβίας και Ελλάδος, αλλά να βασίζωνται επί της ίδιας αυτών δυνάμεως. Πρέπει να αναπτύξητε αυτοίς ότι η ελευθερία δεν δίδεται ως ελεημοσύνη εις τους λαούς αλλ' αυτή αποκτάται δια των όπλων, και όσον το όπλον ευρίσκεται πλησιεστέρον εις την χείρα τόσο και η δύναμις αυξάνει. Η

κατήχησις δεν πρέπει να περιορίζεται εις την εξέταση του ζητήματος υπό διεθνή μόνον έποψιν, απεναντίας πρέπει να κατηχηθή ότι και μετά την ανάκτησιν της ελευθερίας αυτού η διαχείρισις της εξουσίας κατά την βούλησιν εαυτού, μόνον δι' αυτού του μέσου δύναται να εξασφαλισθή. Έθνος του οποίου τα δικαιώματα και αι προνομίαι μόνον επί του χάρτου εισί γραμμένα δεν είναι ελεύθερον..»[21]

Τα γεγονότα του Απριλίου του 1903 ήταν το προλούδιο για αυτό που θα ακολουθούσε. Οι θεαματικές επιχειρήσεις των «**Βαρκάρηδων**» της **Θεσσαλονίκης** (ανατίναξη της Οθωμανικής Τράπεζας και του Καζίνο Αλάμπρα, βύθιση του γαλλικού πλοίου Γκουανταλκιβίρ) αν και άκρως επιτυχημένες επέφεραν τη διάλυσή τους, με αποτέλεσμα τον θάνατο σχεδόν όλων των στελεχών της αναρχικής αυτής ομάδας.[22] Λίγες μέρες αργότερα ο Γκότσε Ντέλτσεφ θα περικυκλωθεί με την τσέτα του από οθωμανικό απόσπασμα κοντά στις Σέρρες και θα σκοτωθεί -ο θάνατός του ήταν καταστροφικό πλήγμα για την «αριστερή» πτέρυγα.

Η εξέγερση του Ίλιντεν, που ξέσπασε στις 20 Ιουλίου, μία εξέγερση τυπικού αγροτικού χαρακτήρα, παρά τις κάποιες επιτυχίες που είχε στη δυτική Μακεδονία, με την κήρυξη της «Δημοκρατίας του Κρουσόβου» και στην περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών στην ανατολική θράκη, σύντομα κατέρρευσε. Η ανελέητη καταστολή της από τα οθωμανικά στρατεύματα (με τα οποία συνεργάστηκαν άφογα Πατριαρχικοί κληρικοί όπως Μητροπολίτης Καστοριάς, Γερμανός Καραβαγγέλης) προκάλεσε κύματα συμπάθειας στην Ευρώπη -το μόνο ίσως κατόρθωμα της κίνησης.

Η ΕΜΕΟ βγήκε από αυτή βαριά τραυματισμένη, εξαιτίας της απώλειας πολλών από τα καλύτερα στελέχη της, ειδικά στη Θεσσαλονίκη, αλλά κυρίως με βαριά τραυματισμένο το ηθικό της - η υποστήριξη από το βουλγαρικό κράτος έμοιαζε πια μονόδρομος για πολλούς αυτονομιστές. Η Σόφια κατάφερε πλέον σταδιακά να χειραγωγήσει την οργάνωση, αν και η βία ανάμεσα στις δύο τάσεις συνέχισε ακόμα και εν μέσω του «Μακεδονικού Αγώνα», με αποκορύφωμα τη δολοφονία του βουλγαρόφιλου Μπόρις Σαράφωφ, το 1907, την οποία ενορχήστρωσε ο Γιάνε Σαντάνσκυ.[23] Την εποχή

της δολοφονίας του ο Σαράφωφ είχε ανελιχθεί στην ηγεσία της ΕΜΕΟ, δείγμα της τροπής που έπαιρναν τα πράγματα.

Παρά τις αναλαμπές της δράσης των αυτονομιστών η μοίρα της ΕΜΕΟ είχε κριθεί.

Πολλοί αυτονομιστές αγωνιστές πέρασαν στο στρατόπεδο του βουλγαρικού εθνικισμού, όπως ο Βασίλης (Τσίλιος) Τσακαλάρωφ, ο οποίος από τις συγκρούσεις με τον Γιάνκωφ και τους Βερχοβιστές κατέληξε να καθοδηγεί παραστρατιωτικές μονάδες στο πλευρό του βουλγαρικού στρατού (για να σκοτωθεί σε σύγκρουση με αντίστοιχες ελληνικές συμμορίες το 1913), ενώ άλλοι, όπως ο Σαντάνσκυ προτίμησαν να συνεργαστούν με τους Νεότουρκους, με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να εργαστούν για τον εκδημοκρατισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι ελπίδες αυτές διαψεύστηκαν και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και κυρίως οι ανταλλαγές πληθυσμών άλλαξαν για πάντα το πληθυσμιακό τοπίο της Μακεδονίας.

Η ΕΜΕΟ διασπασμένη και με τα περισσότερα ιδρυτικά στελέχη της να έχουν χαθεί, μετατράπηκε σε μία άκρως αντιδραστική οργάνωση, ένα κράτος εν κράτει στο βουλγαρικό τμήμα της Μακεδονίας, αυτό του Πίριν. Ήταν τέτοια δε η ισχύς της, που στις αρχές της δεκαετίας του '20, η Βαλκανική Κομμουνιστική Ομοσπονδία θα αναγκαστεί να την συμπεριλάβει στους επαναστατικούς σχεδιασμούς της για τα Βαλκάνια, προκαλώντας μία κίνηση ντόμινο που επηρέασε καταλυτικά και την εξέλιξη του ελληνικού εργατικού κινήματος και του ΚΚΕ.[24]

Ακόμα και μία τόσο συνοπτική επισκόπηση όσο η παρούσα, δείχνει πως αν μη τι άλλο, η υπόθεση που θέλει τις αυτονομιστικές κινήσεις της Μακεδονίας των τελών του 19^{ου} αιώνα, να είναι πλήρως εξαρτώμενες από τη Σόφια και το βουλγαρικό κράτος, δεν είναι τόσο στέρεα όσο παρουσιάζεται. Ο χαρακτηρισμός «Μακεδόνας», εμφανίζεται ξανά και ξανά σε ημερολόγια, αυτοβιογραφίες και επιστολές και παρά το γεγονός πως πράγματι για τους περισσότερους ανθρώπους της εποχής δεν ανταποκρίνονταν σε κάποιον ξεχωριστό εθνικό προσδιορισμό,

δείχνει πως για πολλούς από αυτούς το όραμα μίας Μακεδονίας αυτόνομης και πολυπολιτισμικής δεν ήταν ένα τρικ για την προσέλκυση υποστηρικτών αλλά ένα ειλικρινές πρόταγμα.

Είναι αν μη τι άλλο προσβλητικό, να αγνοούμε με τόσο επιδεικτικό τρόπο αυτή την τοποθέτηση μίας σειράς ανθρώπων που πέραν όλων των άλλων, υπήρξαν και σκαπανείς κοινωνικών ιδεών σε αυτή τη γωνιά της Ευρώπης, στα πλαίσια της θεοκρατικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξίσου προσβλητικό είναι, όταν τοποθετήσεις για κατασκευασμένα έθνη (ωσάν να υπάρχουν μη κατασκευασμένα) προέρχονται από «προοδευτικούς» πολιτικούς χώρους, που έβλεπαν στα αλαλάζοντα πλήθη των μακεδονομάχων των συλλαλητηρίων «μαχόμενο λαό». Για αυτούς και μόνο, αντί επιλόγου, παραθέτουμε τις τελευταίες αράδες που σημείωσε ένας από τους «κατασκευασμένης εθνότητας» Μακεδόνας, στιγμές πριν αυτοκτονήσει, όντας περικυκλωμένος από καταδιωκτικό απόσπασμα:

«..Να ξέρετε, σύντροφοι, πως και χωρίς εμάς δεν πρέπει καθόλου να χάνετε το κουράγιο σας. Μη φοβάστε, κάποια μέρα θα τελειώσουν όλα αυτά και θα λάμψει η λευτεριά, η ισότητα και η αδελφοσύνη. Κουράγιο και μόνο κουράγιο! Άλλοι χάνονται τυχαία, άλλοι πεθαίνουν από πυρετό και άλλες αρρώστιες, εμείς πάλι οι ομοϊδεάτες σύντροφοι πεθαίνουμε σε μάχη με τους τυράννους του λαού. Αντίο Μακεδονία, αντίο σύντροφοι, αντίο γονείς και συγγενείς. Ζήτω η επανάσταση, η ελευθερία, η ισότητα και η αδελφοσύνη. Κάτω η τυραννία, κάτω η σκλαβιά..»[25]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση. Η οργάνωση υιοθέτησε την ονομασία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η γεωγραφική περιοχή που ονομάζουμε σήμερα Μακεδονία ήταν οργανωμένη διοικητικά στα Βιλαέτια της Θεσσαλονίκης, του Μοναστηρίου και του Κοσσυφοπεδίου. Το Βιλαέτι της Αδριανούπολης περιελάμβανε τη σημερινή ανατολική και δυτική Θράκη.

[2] «..Είναι ωστόσο το θέμα αυτό ελάχιστα μελετημένο από την ελληνική πλευρά, κυρίως παρέμεινε άγνωστη η Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση (Ε.Μ.Ε.Ο.), ο βασικότερος και μαχητικότερος φορέας των βουλγαρικών συμφερόντων στην Μακεδονία, δραστήριος, με τον ένα ή άλλο τρόπο, ως και τις παραμονές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.(...) Είναι περίοδος σκληρής βουλγαρικής προπαγάνδας, συστηματικής προεργασίας σε ιδεολογικό αλλά και τον τομέα εξοπλισμού και δράσης στην οργάνωση..» Το παραπάνω αποτελεί απόσπασμα από την σύνοψη της μεταπτυχιακής εργασίας της Άννας Παναγιωτοπούλου, Από την Θεσσαλονίκη στο Κρούσοβο. Ιδεολογία, Οργάνωση, και δράση της Ε.Μ.Ε.Ο. (1893-1903), η οποία εκπονήθηκε στο Α.Π.Θ. το 1993. Παρά το γεγονός ότι παρέμεινε αδημοσίευτη αξιοποιείται συνεχώς σαν πηγή από διάφορες ελληνόψυχες διαδικτυακές σελίδες. Στον παρακάτω σύνδεσμο υπάρχουν πλην της σύνοψης αυτής, παρόμοιες εργασίες με άξονα την αποδόμηση της ύπαρξης μακεδονικής εθνικής ταυτότητας: www.imma.edu.gr

[3] Φάκελος 31, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

[4] Γιώργος Μαργαρίτης, *Και οι «άλλοι» έχουν ιστορία*, άρθρο στο περιοδικό «Ο Πολίτης», τεύχος 121, Μάρτιος 1993, σ. 23

[5] Λέον Τρότσκι, *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*, Αθήνα 1993, Εκδόσεις Θεμέλιο, σ. 281, Συνέντευξη του ηγετικού στελέχους της ΕΜΕΟ, Κρίστο Μάτωφ στον Λέον Τρότσκι, στις 22/10/1912.

[6] Γιώργος Μαργαρίτης, όπου παραπάνω, σ. 23

[7] Βασίλης Τσακαλάρωφ, *Το ημερολόγιο του Ίλιντεν*, Αθήνα 2010, Εκδόσεις Πετσιβίβα, από την εισαγωγή του Γιώργου Πετσιβίβα, σ. ιε

[8] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 23

[9] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, Θεσσαλονίκη 1993, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, σ. 53

[10] Η διαδικασία προσχώρησης ενός οικισμού στην Εξαρχία θεωρητικά ήταν ζήτημα επιλογής των κατοίκων. Στην πράξη τα πράγματα ήταν αρκετά διαφορετικά με αποτέλεσμα περιστατικά όπως το παρακάτω, ιδιαίτερα ενδεικτικά της κατάστασης που επικρατούσε στην Μακεδονία. Γράφει λοιπόν ο Δραγούμης το 1903: «..Έτυχε να ζητήσει ο (Πατριαρχικός) Μητροπολίτης Σερρών την επιχορήγησιν αυτού από χωρικών χωρίου άρτι προσέλθοντος εις την ορθοδοξίαν, ούτε δ' απεκρίναντο ότι είχαν ήδη πληρώσει ταύτην εις αυτόν. Και τω όντι είχαν ήδη πληρώσει ταύτην, ουχί όμως εις αυτόν αλλ' εις τους προκρίτους του χωρίου ειπόντας αυτοίς, κατά την συνήθειαν, ότι είχε ζητήσει ταύτην ο Μητροπολίτης. Οι χωρικοί ούτοι ουδέποτε, φαίνεται, είχαν μάθει ούτε ότι είχαν γίνει σχισματικοί, ούτε ότι είχαν μείνει σχισματικοί, ούδ' ότι είχαν προσέλθει πάλιν εις την ορθοδοξίαν, τις οίδε δε πως εξεμεταλλεύοντο αυτούς οι πρόκριτοι του χωρίου αυτών. Οι χωρικοί ούτοι ήσαν και απηλλαγμένοι του κόπου της μεταπηδήσεως, τοσοούτον η θρησκευτική αυτών συνείδησις ήτο προηγμένη. Περί δε εθνικής συνειδήσεως ούδε λόγος δύναται να γίνει..» Φάκελος 31, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

[11] Τάσος Κωστόπουλος, *Πόλεμος και Εθνοκάθαρση – Η ξεχασμένη πλευρά μίας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης 1912-1922*, Αθήνα 2007, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, σ.σ. 55-56

[12] Βραχύβιο μόρφωμα στην ομώνυμη πόλη που προήλθε από την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903.

[13] Βασίλης Τσακαλάρωφ, *Το ημερολόγιο του Ίλιντεν*, Παράρτημα 38°, «Η διακήρυξη του Κρουσόβου», σ.σ. 494-496

[14] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[15] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, Θεσσαλονίκη 1993, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, σ.σ. 48-49

[16] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 –*

1913, σ.σ. 48-52

[17] Douglas Dakin, σ. 51

[18] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[19] Βασίλης Τσακαλάρωφ, από την εισαγωγή του Γιώργου Πετσίβα, σ.σ. ια-ιβ.

[20] Βασίλης Τσακαλάρωφ, σ. 182

[21] Βασίλης Τσακαλάρωφ, Παράρτημα 14^ο, σ. 438

[22] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[23] Λέον Τρότσκι, *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*, σ. 282

[24] Πιο αναλυτικά βλ. Αλέξανδρος Δάγκας – Γιώργος Λεοντιάδης, *Κόμιντερν και Μακεδονικό Ζήτημα: Το ελληνικό παρασκήνιο, 1924*, Θεσσαλονίκη 2008, Εκδόσεις Επίκεντρο

[25] Βασίλης Τσακαλάρωφ, σ. 142

Ποιοι Μακεδονομάχοι;

Βασίλης Γεωργιάκης

Θα μπορούσε κανείς να προεκτείνει το ερώτημα, στο πρότυπο του συγγραφικού έργου του «Τρελού Στρατηγού», και να αναρωτηθεί *ποιοι Μακεδόνες και ποια Μακεδονία* – απλώς εδώ η διαφορά είναι ότι Μακεδονία υπάρχει, όπως και Μακεδόνες, τουλάχιστον σε τρία κράτη. Μια πιο ενδιαφέρουσα ερώτηση θα ήταν **ποιοι Μακεδονομάχοι και ποια ελληνική Μακεδονία;**

Η περίπτωση της Μακεδονίας είναι μία από τις πιο παράξενες,

όσον αφορά τη μυθολογία του ελληνικού εθνικισμού. Για οποιονδήποτε έχει μεγαλώσει στην Ελλάδα, η Μακεδονία είναι Ελληνική (και μία) η αλήθεια όμως είναι ότι αυτό δεν ίσχυε πάντοτε. Και δεν μιλάμε για την εποχή που ο Δημοσθένης εκφωνούσε τους πύρινους Φιλιππικούς του και οι πόλεις του ελληνικού νότου αναζητούσαν συνεχώς ευκαιρίες για να εξεγερθούν εναντίον του βασιλείου της Μακεδονίας´ μιλάμε για το σύγχρονο ελληνικό κράτος όπως αυτό στήθηκε τον 19^ο αιώνα. Για να μελετήσει κανείς τη στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στην εκτεταμένη αυτή περιοχή, της οποίας τα όρια καθορίστηκαν επακριβώς το 1878, θα πρέπει να σκαλίσει αρκετά βαθύτερα, στην ίδια τη διαμόρφωση του εθνικού αφηγήματος.

Είναι γενικά γνωστό και αποδεκτό, πως το ελληνικό εθνικό αφήγημα διαμορφώθηκε μέσα σε ένα εξαιρετικά δυσχερές διεθνές περιβάλλον, σε μία Ευρώπη αλλεργική στα επαναστατικά κινήματα είτε εθνικοαπελευθερωτικού είτε κοινωνικού χαρακτήρα. Σήμερα υπάρχει μία τάση να υπερτιμάται ο ρόλος της κοινής γνώμης στα δυτικοευρωπαϊκά κράτη καθώς και ο ρόλος του ρεύματος του φιλελληνισμού, είναι όμως μία πραγματικότητα πως η Ελληνική Επανάσταση είχε a priori υποστηρικτές, ανθρώπους επηρεασμένους από την εξιδανικευμένη εικόνα της Αρχαίας Ελλάδας.

Είναι πολύ φυσικό το ελληνικό εθνικό αφήγημα να έχει ως άξονα ένα παρελθόν το οποίο λάμβανε ευρεία αποδοχή – ήταν ένας ανέξοδος τρόπος να νομιμοποιηθεί ο αγώνας για την ανεξαρτησία. Τα οράματα για τη Ρωμανία που θα φέρει κι άλλο θα μπορούσαν να περιμένουν. Το Μεσαιωνικό Βυζάντιο θα αργούσε πολύ να πάρει τη θέση του στην αφήγηση της τρισχιλιετούς συνέχειας του ελληνικού πολιτισμού. Στην αφήγηση αυτή δεν περίσσευε όμως μόνο η δεσποτική Βυζαντινή μοναρχία – περίσσευε και ακόμα μία, το βασίλειο της Μακεδονίας, η νίκη του οποίου στην Χαϊρώνεια έθαψε την ελευθερία των Ελλήνων.

Η φράση αυτή σήμερα ξενίζει, καθώς είναι τόσο διάχυτη η αφήγηση που θέλει τη Μακεδονία αναπόσπαστο τμήμα του ελληνισμού, που ακόμα και αν κάποιος αναγνωρίζει πως ο

ελληνικός νότος πρέσβευε έναν τελείως διαφορετικό τρόπο πολιτικής οργάνωσης από αυτόν της μακεδονικής μοναρχίας, δυσκολεύεται να δεχτεί την επέκταση του βασιλείου του Φιλίππου ως υποδούλωση των Ελλήνων. Η φράση αυτή ωστόσο για πολλά χρόνια διδάσκονταν σε μαθητές του ελληνικού κράτους. Συγκεκριμένα, το παιδικό βιβλίο *Γεροστάθης*, έργο του Λέοντος Μελά (1812 – 1879), σημαντικού Έλληνα Διαφωτιστή, περιέχει διατυπώσεις οι οποίες σήμερα θα αναθεματίζονταν:

«.. Όταν δε ακολούθως το Μακεδονικόν χρυσίον του Φιλίππου εισέδυσεν εις τας Αθήνας, ο δε Δημάδης και λοιποί όμοιοί του, φορούντες το πορφύρας και λαμπρά ενδύματα, αλειμμένοι δε με πολύτιμα μύρα, ανήγειραν εντός των Αθηνών οικίας ιδιωτικής πολυτελεστέρας των δημοσίων οικοδομών, τας δε γυναίκας των κατεστόλιζον, και εκ της Σικελίας επροσκάλουν μαγείρους, τότε η αυτονομία της Ελλάδος ετάφη ζώσα εις την μάχην της Χαιρώνειας! (...) Τοιουτοτρόπως ο εμφύλιος αυτός και πεισματώδης πόλεμος [ο Πελοποννησιακός], προξενήσας την παρακμήν της ελευθέρας Ελλάδος, προητοίμασε την υποταγήν αυτής υπό το σκήπτρον του Μακεδόνοσ Φιλίππου, επομένως δε την υποδούλωσιν υπό τον ζυγόν της Ρώμης, και επί τέλους την δέσμευσίν της δια των σκληρών αλύσεων του Μωάμεθ». [1]

Για έναν άνθρωπο όπως ο Μελάς, ο οποίος είχε σπουδάσει στην Ευρώπη και άνηκε στον σκληρό κύκλο των Ελλήνων Διαφωτιστών, η **πολιτική οργάνωση** ήταν η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα σε Έλληνες και Μακεδόνες, παράλληλα αξιοπρόσεκτη είναι η παράλειψη της «ελληνοχριστιανικής» Βυζαντινής Αυτοκρατορίας – από την Ρώμη πάμε κατευθείαν στον Μωάμεθ. Το συγκεκριμένο βιβλίο δεν σχεδιάστηκε για να αποτελέσει σχολικό εγχειρίδιο, παρ' όλα αυτά υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλές αναγνωστικό σε δημοτικά μέχρι και το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Αν και παιδικό βιβλίο εξαρχής, το συγκεκριμένο έργο αποτελεί μία εξαιρετική φωτογραφική αποτύπωση της εποχής (συγγράφηκε το 1858) – το 1860 η Εκκλησία επανέρχεται πια δυναμικά στο προσκήνιο και η περίοδος όπου κυριάρχησαν οι Διαφωτιστές στην ελληνική διανόηση κλείνει.

Την αποκατάσταση (και) της Μακεδονίας θα αναλάβει ο Παπαρρηγόπουλος, με την πασίγνωστη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Κατά αυτόν ο Φίλιππος ήταν Βασιλέας των Ελλήνων, συνεπώς ήταν η Ρώμη αυτή που στέρησε από τους Έλληνες την ελευθερία τους και όχι οι Μακεδόνες. Με αυτό τον τρόπο η Μακεδονία σταδιακά βρίσκει τη θέση της στο ελληνικό εθνικό αφήγημα. Μπορεί το έργο του Παπαρρηγόπουλου να μην βρήκε τότε τον δρόμο του προς τα σχολεία, έγινε ωστόσο εξαιρετικά δημοφιλές, αντανakλώντας την υποχώρηση των Διαφωτιστών στις μάζες. Η συζήτηση για τις πνευματικές διαμάχες της εποχής είναι ξεχωριστό θέμα από μόνο του, αυτό που μπορούμε να κρατήσουμε είναι πως η Μακεδονία σίγουρα δεν θεωρούνταν πάντα *Ελληνική*.

Αυτό δεν σημαίνει πως το ελληνικό κράτος δεν είχε βλέψεις προς τον Βορρά. Κάθε άλλο. Ωστόσο ήταν τέτοια η βεβαιότητα και η σιγουριά του ελληνικού κράτους πως αποτελούσε τον δικαιωματικό κληρονόμο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που δεν υπήρχε λόγος να εξηγηθούν οι επεκτατικές βλέψεις με εθνοτικά κριτήρια. Η απόσχιση της Βουλγαρικής Εκκλησίας τη δεκαετία του 1870 και η ταυτόχρονη αφύπνιση του βουλγαρικού εθνικισμού ήταν τα γεγονότα που διαμόρφωσαν τη νέα στάση απέναντι στη Μακεδονία.

Η Μεγάλη Βουλγαρία του Αγίου Στεφάνου τελικά ανατράπηκε στο Βερολίνο, αλλά ο κίνδυνος παρέμενε και ήταν πολύ μεγάλος. Οι εχθροί του Έθνους πλέον αλλάζουν: οι Τούρκοι τουλάχιστον δεν προσπάθησαν ποτέ να μας πάρουν τη θρησκεία, τη γλώσσα, τον εθνισμό μας, γράφει ο Ίων Δραγούμης, οι Βούλγαροι όμως και η σχισματική Εξαρχία; Και εδώ τέθηκαν πλέον σκληρά ερωτήματα για τον ελληνικό εθνικισμό.

Πώς μπορούσαν οι Βούλγαροι να προσελκύουν τόσο εύκολα υποστηρικτές στα Οθωμανικά Βαλκάνια;

Ακόμα χειρότερα, οι βλέψεις αυτές των Βουλγάρων θεωρούνταν νόμιμες στη Δύση: δεν ήταν έθνος αυτό που μοιράζονταν την ίδια γλώσσα; Δεν είχαν κάθε δικαίωμα οι Βούλγαροι να απευθύνονται

στους Σλαβόφωνους της Μακεδονίας, την πλειοψηφία του χριστιανικού πληθυσμού της περιοχής; Και πώς άραγε θα απαντούσε το ελληνικό κράτος; Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα δεν είναι μόνο η απρόσμενη προπαγανδιστική επιτυχία των Βουλγάρων στη Μακεδονία που καταθλίβει τους Έλληνες – η Βουλγαρία μοιάζει με ένα κράτος απόλυτα επιτυχημένο σε όλους τους τομείς του, με τον στρατό της ειδικά να γίνεται φόβητρο για τους Οθωμανούς. Η Πρωσία των Βαλκανίων είναι εδώ και η Ψωροκώσταινα πρέπει να ριχτεί στη μάχη απέναντί της.

Η απάντηση του ελληνικού εθνικισμού δόθηκε με αυτό που έμεινε γνωστό ως **εθνικός φρονηματισμός**. Αν κάποιος αναρωτηθεί πώς εμφανίστηκε ο Μέγας Αλέξανδρος στη μυθολογία της Δημοκρατίας της Μακεδονίας θα πρέπει να κοιτάξει την Αθήνα και όχι τα Σκόπια. Ήταν οι Έλληνες εθνικιστές αυτοί που χρησιμοποίησαν το αρχαίο παρελθόν της Μακεδονίας για να προσελκύσουν την υποστήριξη των σλαβόφωνων κατοίκων, τους οποίους ο ελληνικός εθνικισμός τους ήθελε Έλληνες, οι οποίοι είχαν την «ατυχία» να χάσουν προσωρινά τη γλώσσα τους.[2] Με αυτό τον τρόπο το ελληνικό κράτος πίστευε ότι μπορούσε να χτυπήσει και το ζήτημα της γλώσσας, η οποία και αποτελούσε εκείνη την εποχή στην Ευρώπη το κυριότερο κριτήριο εθνικού προσδιορισμού.

Στη μάχη για τη Μακεδονία θα αξιοποιηθεί και το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Το ενδιαφέρον σε αυτή την περίπτωση είναι πως ο ίδιος ο οργανισμός δεν θα ταχθεί επίσημα στο πλευρό του ελληνικού κράτους, πέραν κάποιων μεμονωμένων προσώπων, όπως ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης. Θα αξιοποιηθεί όμως το κύρος του πανάρχαιου αυτού θεσμού – ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η επιλογή ανάμεσα σε Πατριαρχείο και βουλγαρική Εξαρχία θα αποτελεί κριτήριο εθνικού προσδιορισμού. Το Πατριαρχείο όμως είναι αυτό που σίγουρα απολαμβάνει πολύ μεγαλύτερο κύρος ανάμεσα στους αγροτικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας, σε σχέση με τη σχισματική Εξαρχία. Στη Μακεδονία από εδώ και στο εξής, η μάχη θα δοθεί στο επίπεδο της προσέλευσης υποστηρικτών του εκάστοτε εθνικισμού. Εκκλησίες, σχολεία και δάσκαλοι θα βρεθούν στα χαρακώματα του άτυπου

αυτού πολέμου. Αργότερα φυσικά θα έρθουν στο προσκήνιο και πραγματικοί στρατιώτες και ο πόλεμος θα γίνει αρκετά αληθινός για τους κατοίκους της Μακεδονίας.

Η νέα αυτή πρόκληση απαιτούσε αναμόρφωση του εθνικού αφηγήματος. Πλέον οι Βυζαντινοί Αυτοκράτορες δεν ήταν οι απόλυτοι μονάρχες μίας σκοτεινής περιόδου, αλλά οι πολεμιστές που με το σπαθί στο χέρι υπερασπίστηκαν τον Μεσαιωνικό Ελληνισμό από τους (νέους) προαιώνιους εχθρούς του – ο εξαγνισμός αυτός αποτυπώθηκε στη λογοτεχνία, με τους Κωστή Παλαμά και την Πηνελόπη Δέλτα να δίνουν τον τόνο, σε έργα όπως η *Φλογέρα του Βασιλιά* και το μυθιστόρημα *Τον Καιρό του Βουλγαροκτόνου*.

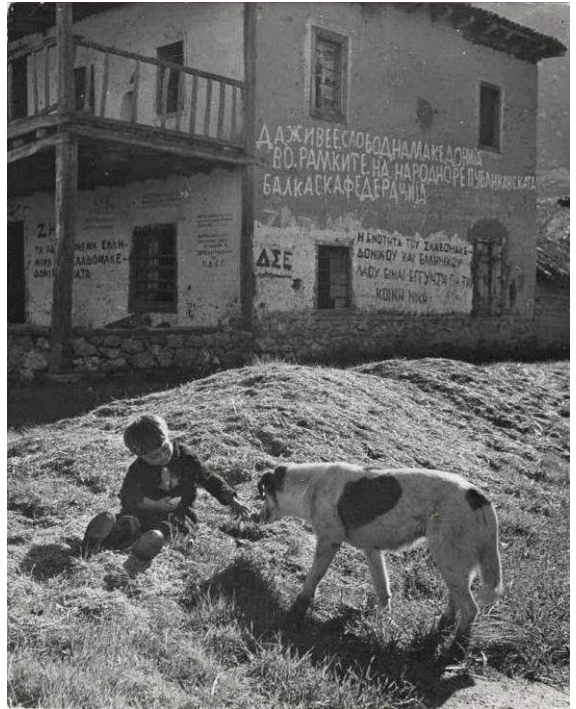
Σε κυβερνητικό επίπεδο η αλλαγή αυτή αποτυπώθηκε στη χαλάρωση των εντάσεων με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ειδικά μετά την πανωλεθρία του 1897 και κυρίως με τη μεγάλη εξέγερση του Ίλιντεν.

Η μεγάλη αυτή αγροτική εξέγερση που ενέπλεξε μεγάλα τμήματα του σλαβόφωνου πληθυσμού της δυτικής Μακεδονίας έχει λάβει πια διαστάσεις μύθου στις εθνικές μυθολογίες Βουλγαρίας και Μακεδονίας και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όσον αφορά πάντως την ελληνική πλευρά, είναι ένα επεισόδιο κατά το οποίο οι φορείς του ελληνικού εθνικισμού θα συνεργαστούν άψογα με τις οθωμανικές αρχές για την ανηλεή καταστολή μίας, ως επί το πλείστον, κοινωνικής εξέγερσης. Ο Γερμανός Καραβαγγέλης, ο περίφημος Μητροπολίτης Καστοριάς, ο οποίος ενεπλάκη ενεργά στον «Μακεδονικό Αγώνα», καταγράφει στα απομνημονεύματά του με ικανοποίηση την καταστολή του κινήματος, από τον φίλο του Χουσεΐν Χούσνι Πασά ενώ δεν χάνει την ευκαιρία να επαναφέρει στο Πατριαρχείο άτυχους εξαρχικούς χωρικούς που είδαν τα χωριά τους να καταστρέφονται:

«...Μπαίνουν στα καΐκια της λίμνης Καστοριάς, έρχονται στην Καστοριά και ίσια στην Μητρόπολι. Όλοι σχεδόν ήταν βουλγαρόφωνοι Έλληνες (σ.σ. εννοεί Πατριαρχικοί). Ήλθαν όμως

μαζί τους και μερικοί συγγενείς τους βουλγαρίζοντες και μου ζητούσαν συγχώρησι, λέγοντας ότι οι Βούλγαροι τους είχαν γελάσει και με παρακαλούσαν να τους σώσω. Κι άλλοι πάλι, Βούλγαροι αυτοί, μου γράφουν μαζί με τους δικούς μας από ένα μοναστήρι πάνω από τη Ζαγοριτσάνη, των Αγίων Σαράντα, και με ικετεύουν. “Σώσε μας”. **Τότε βρήκα ευκαιρία και τους έβαλα να μου κάνουν αναφορές ότι επιστρέφουν στην ορθοδοξία και ανήκουν πια στο Πατριαρχείο.** Σωρηδόν φτάναν απ’ όλα τα βουλγαρίζοντα ως τότε χωριά οι αναφορές στην κυβέρνηση και στη Μητρόπολι...». [3]

Το μόνο που μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη θλίψη από αυτή την εμπορία εθνικής συνείδησης με αντάλλαγμα τη σωτηρία, είναι ο τρόπος με τον οποίο το οθωμανικό κράτος κατέστειλε την εξέγερση, χρησιμοποιώντας άτακτα μπουλούκια αλβανόφωνων μουσουλμάνων κυρίως – μία υπενθύμιση της υφής της κρατικής οντότητας που αποτελούσε η Οθωμανική Αυτοκρατορία και που σήμερα κάποιοι εξιδανικεύουν. Το Ίλιντεν τελικά απέτυχε παταγωδώς με σοβαρότερη συνέπεια τον **αποδεκατισμό των σοσιαλίζοντων αγωνιστών της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ)**, η οποία και αργότερα ταυτίστηκε με τις επιδιώξεις του βουλγάρικου εθνικισμού. Η εξέγερση, παρά την αποτυχία της, ενεργοποίησε τον ελληνικό κρατικό μηχανισμό, ο οποίος αυτή την φορά κινήθηκε δυναμικά για να αλλάξει την εις βάρος του κατάσταση στη Μακεδονία. Έτσι φτάνουμε πια στον «Μακεδονικό Αγώνα».

1949, χωριό Μπούκοβικ (Οξιά), Φλώρινα. Στο φόντο φαίνεται ένα κτήριο με επαναστατικά συνθήματα γραμμένα στα ελληνικά και στα μακεδονικά. Το σύνθημα καλεί σε ενότητα λέγοντας: “Ζήτω η ελεύθερη Μακεδονία στους κόλπους της λαϊκής δημοκρατικής βαλκανικής ομοσπονδίας”.

Η στολή του Μακεδονομάχου φορέθηκε πολύ στο συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης και έχει γενικότερα αποκτήσει μυθικό στάτους – πέραν όμως της στολής, του Παύλου Μελά και της ακαθόριστης έννοιας «Κομιτατζής» δεν φαίνεται να έχει πολύς κόσμος ιδέα για το τί πραγματικά ήταν το επεισόδιο που ονομάζουμε Μακεδονικό Αγώνα. Η πρόσβαση σε απομνημονεύματα Μακεδονομάχων είναι πολύ εύκολη, ενώ κανείς ιστορικός, οποιασδήποτε πολιτικής τοποθέτησης δεν έχει πρόβλημα να παραδεχθεί πως ο «Αγώνας» δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ένα φεστιβάλ φόνων, λεηλασιών, εμπρησμών και εκφοβισμών, εκπορευόμενο από ομάδες οριακά κοινών λούμπεν στοιχείων ενδεδυμένων με τον μανδύα μίας

ευγενικής ιδέας, ενός εθνικισμού, είτε ελληνικού είτε βουλγάρικου. Γιατί μόνο λούμπεν στοιχεία μπορούν να εκτελούν σε ενέδρες ανυποψίαστους δασκάλους, ιερείς και χωρικούς ή να εισβάλλουν σε γάμους και να πυροβολούν στο ψαχνό όπως περιγράφει και πάλι ο Καραβαγγέλης:

«Το 1905 στο Ζέλενιτς (σ.σ. σημερινό Σκλήθρο Φλώρινας) γινόταν ένας γάμος βουλγάρικος. Αυτό το έμαθε το σώμα του Καούδη, μπήκε στο γάμο κι επειδή έσβησαν τα φώτα έρριξε στα σκοτάδια και σκότωσε δεκαπέντα ή δεκάξι Βούλγαρους. Η νύφη και ο γαμπρός δεν σκοτώθηκαν. Αυτό το κάναν γιατί είχαν την ιδέα ότι στο γάμο ήταν και μέλη βουλγάρικων συμμοριών, για να τρομάξουν τους Βούλγαρους». [4]

Το γεγονός ότι αν διπλώσεις τον χάρτη, η Κρήτη πέφτει πάνω στην Μακεδονία, το διαπίστωσαν οι χωρικοί της Μακεδονίας με τον σκληρό τρόπο. Ο Καούδης πάντως θεωρείται πια ήρωας και πρότυπο για αυτούς που κάλπασαν στο συλλαλητήριο γεμάτοι περηφάνια. Φυσικά η κηδεία του, το 1956, έγινε δημοσία δαπάνη σε μία εξελληνισμένη θεσσαλονίκη για την οποία κόπιασε με «ηρωικό» τρόπο. Ο ίδιος ο Παύλος Μελάς, η φιγούρα που περιβλήθηκε όσο καμία άλλη τον μανδύα του ήρωα από το ελληνικό κράτος, λίγες μέρες πριν τον θάνατό του, γράφει στη γυναίκα του τα εξής:

«..Τώρα εννόησα, ότι δεν ημπορώ εγώ να διευθύνω τοιαύτην εργασίαν. Έτρεμα και είχα ρίγος, ησθανόμην τον εαυτόν μου ένοχαν πρίν ακόμη εγκληματίσω. Έβλεπα τα μαυρισμένα και κοκκαλιάρικα χέρια μου και μου εκίνουν φρίκην (...) Το βράδυ... επήγα εις την εκκλησίαν του μοναστηρίου, την χαμηλήν, παναρχαίαν εκκλησίαν. Και εκεί μόνος εις το σκότος έκλαυσα με απελπισία. Ησθανόμην ως εις την κόλασιν και εντελώς μόνος. Ελησμόνησα όλον το ωραίον, το υψηλόν και το ευγενές μέρος της αποστολής μου και έβλεπα μόνον φόνους αγρίους, δολίους, ερήμωσιν οικογενειών, απελπισίαν γονέων, τέκνων, αδελφών.» [5]

«Προκοπάννα. Παρασκευή 17 Σεπτεμβρίου 1904. Νάτα μου,... Εις τας 4 μ.μ. εισήλθομεν εις την Προκοπάναν. Οι δύο κακούργοι (σ.σ. ο

Βούλγαρος δάσκαλος και ο παπάς) εφονεύθησαν επιστρέφοντας εκ κηδείας τινός. Μετά τούτο -την κατάστασιν της ψυχής μου την εννοείς- ανεχωρήσαμεν αμέσως δια Βελκαμένην ακολουθήσαντες βαθυτάτην, μακροτάτην και κοπιωδεστάτην χαράδραν. Καθ' όλον το διάστημα περιπατούσα ως μεθυσμένος, έκλαια σχεδόν διαρκώς. Σας εσυλλογιζόμην όλους με απελπισίαν, με απόγνωσιν. **Εγώ ενόμιζα, ότι το ωραίον και ευγενές έργον, το οποίον ανέλαβα, μόνο με ευγενείς και ωραίας πράξεις θα εξετελείτο, χωρίς να συλλογισθώ τας σκληράς ανάγκας, τας οποίας ήθελον απαντήσει και τας φοβεράς λεπτομερείας των.** Παρήλθον 24 ώραι και ακόμη κλαίω, όταν το συλλογίζομαι. Ένα γνώριζε, ότι τους είδα μόνον την στιγμήν της συλλήψεώς των». [6]

Ο Πάυλος Μελάς είναι φανερό πως είχε αναλάβει μία αποστολή, την οποία δεν είχε το κουράγιο να φέρει εις πέρας. Και πώς θα μπορούσε; Μιλάμε για έναν άνθρωπο αστικής καταγωγής, ο οποίος δεν είχε ιδέα τι ακριβώς είχε αναλάβει να κάνει. Όταν συνειδητοποίησε τη μορφή του αγώνα, λύγισε. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως οι επιστολές αυτές έχουν εκδοθεί από τη σύζυγό του, δεν είναι δα κρατικό μυστικό.

Η «ηρωική» δράση Κομιτατζήδων και Μακεδονομάχων το μόνο που πέτυχε ήταν να τρομοκρατήσει τον πληθυσμό της Μακεδονίας και να προκαλέσει κύματα προσφύγων προς πιο ήσυχες περιοχές. Πέτυχε όμως και ένα παράδοξο: την ειλικρινή ανακούφιση και αποδοχή της επικράτησης των Νεότουρκων. Κανένας ιστορικός δεν το αμφισβητεί αυτό σοβαρά, το κύμα συμφιλίωσης που απλώθηκε στην ύπαιθρο την επόμενη του κινήματος ήταν τέτοια που έκανε κάθε συζήτηση για συνέχιση του Αγώνα αστεία. Πράγματι οι ένοπλες συμμορίες έπαυσαν τη δράση τους απότομα το 1908.

Η ιστορία λοιπόν πίσω από τη Μακεδονία παρουσιάζει την εξής παραδοξότητα: είναι η αχίλλειος πτέρνα του ελληνικού αφηγήματος. Όλα τα στοιχεία είναι διαθέσιμα, πάμπολλες μελέτες έχουν γίνει πάνω στο ζήτημα της περιοχής και ελάχιστοι σοβαροί μελετητές αρνούνται να αναγνωρίσουν τις διαδικασίες που ακολούθησε το ελληνικό κράτος για να εξελληνίσει το κομμάτι της Μακεδονίας που της έλαχε μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Πάλι όμως είμαστε εδώ να συζητάμε τα ίδια και να παρακολουθούμε τα ίδια εθνικιστικά καρναβάλια.

Πίσω από το κιτσαριό που παρακολουθήσαμε στη Θεσσαλονίκη και αναμένεται να κατέβει και στην Αθήνα, αρθρώνονται και υποτιθέμενες σοβαρές φωνές που ανησυχούν για αλυτρωτικές επιδιώξεις μίας χώρας όπως η Δημοκρατία της Μακεδονίας, η οικονομία της οποίας έχει καιρό τώρα αλωθεί από το ελληνικό κεφάλαιο. Από την άλλη πλευρά, αναλύσεις προσκείμενες κυρίως στον χώρο της Αριστεράς τονίζουν (και καλώς πράττουν) τον ρόλο του NATO στην περιοχή και τα γεωστρατηγικά συμφέροντα ΗΠΑ-Ρωσίας στον χώρο των Βαλκανίων. Καμία κουβέντα για την αυτοδιάθεση και τα ζητήματα ταυτότητας, με το ΚΚΕ να πετά στον κάλαθο των αχρήστων δεκαετίες συνεπούς διεθνισμού, αρνούμενο να αναγνωρίσει την ύπαρξη Μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα, σβήνοντας μονοκοντυλιά την τριετία του Εμφυλίου Πολέμου.

Εδώ τίθεται λοιπόν το εξής ζήτημα: θα αφήνουμε ένα ζήτημα όπως το Μακεδονικό, το οποίο ρίχνει νερό στον μύλο δύο τουλάχιστον εθνικισμών, να χρονίζει εις τον αιώνα του άπαντα, αναθέτοντας την επίλυση του σε ένα αόριστο μετα-επαναστατικό μέλλον, κατά το οποίο η επιρροή οργανισμών όπως το NATO θα έχει μηδενιστεί στα Βαλκάνια; Ή θα πράξουμε τουλάχιστον κάποια λίγα σε αυτή τη χρονική στιγμή, για να χτυπήσουμε τους εθνικισμούς ένθεν και κείθεν των συνόρων;

Μην ξεχνάμε άλλωστε πως η σημερινή Δημοκρατία της Μακεδονίας πέρασε τον σοσιαλισμό της Γιουγκοσλαβίας και του Τίτο, ο οποίος προσπάθησε περίπου με διατάγματα να εξαλείψει τον εθνικισμό –με τα γνωστά αποτελέσματα. Φυσικά η εγχώρια παραφροσύνη δεν ξεπλένει το κιτσαριό της κυβέρνησης Γκρουέφσκι, το οποίο πιθανότατα θα επανέλθει αν το ζήτημα συνεχίσει να διαιωνίζεται με τις ευλογίες της εγχώριας Δεξιάς και Αριστεράς.

Ως προς το τι θα μπορούσαμε να κάνουμε, τα πράγματα είναι αρκετά απλά. Δεν υπάρχει κάποια αυταπάτη όσον αφορά τον ρόλο

και την αντίληψη των κρατών για τα περίφημα εθνικά ζητήματα και δεν αναμένει κανείς πως οι δύο σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις Αθήνας και Σκοπίων θα λύσουν το ζήτημα, με βάση το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού και της αυτοδιάθεσης. Δεν τίθεται κανένα ζήτημα ανάθεσης σε δύο θεωρητικά μετριοπαθείς κυβερνήσεις.

Για όλους αυτούς που δεν θέλουν απλώς να κατανοήσουν τον κόσμο αλλά και να τον αλλάξουν, υπάρχει το εξής πρόβλημα: έχουμε κατανοήσει πραγματικά τη φύση του Μακεδονικού και άλλων εθνοτικών ζητημάτων στα Βαλκάνια καθώς και τη φύση των εθνικισμών των Βαλκανίων; Κι αν όχι, μήπως θα έπρεπε να δοκιμάσουμε να το κάνουμε πριν αρχίσουμε να πετάμε λύσεις;

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία:

- «Ελληνικός Εθνικισμός – Μακεδονικό Ζήτημα, Η ιδεολογική χρήση της Ιστορίας», συλλογικό, Αθήνα 1992, Έκδοση της Κίνησης Αριστερών Ιστορικού Αρχαιολογικού (Πρακτικά εκδήλωσης του 1992, με ομιλητές τους Τάσο Κωστόπουλο, Λεωνίδα Εμπειρικό και τον Δημήτρη Λιθοξόου. Στο έργο παρατίθενται αποσπάσματα πρωτογενών πηγών.)
- Χάρης Αθανασιάδης, *Τα αποσυρθέντα βιβλία*, Αθήνα 2015, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (Η διαμόρφωση του ελληνικού εθνικού αφηγήματος μέσα από την πορεία και εξέλιξη της σχολικής ιστορίας)
- Ναταλία Μελά, *Πάυλος Μελάς*, Αθήνα – Ιωάννινα 1992, Εκδόσεις Δωδώνη
- Γιώργος Μαργαρίτης, *Οι Πόλεμοι*, στο «Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα», Επιμ, Χρήστος Χατζηιωσήφ, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Βιβλιόραμα
- Έλλη Σκοπετέα, *Οι Έλληνες και οι εχθροί τους*, στο «Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα», Επιμ, Χρήστος Χατζηιωσήφ, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Βιβλιόραμα
- Τάσος Κωστόπουλος, *Η Απαγορευμένη Γλώσσα, Κρατική*

καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική
Μακεδονία, Αθήνα 2000, Μαύρη Λίστα

Παραπομπές:

[1] Χάρης Αθανασιάδης, *Τα αποσυρθέντα βιβλία*, Αθήνα 2015, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σ.σ. 261-262.

[2] Ενδεικτικά την συγκεκριμένη θεωρία αναπτύσσει ο Ιωάννης Χολέβας, στο έργο *Οι Έλληνες Σλαβόφωνοι της Μακεδονίας*, εκδόσεις Πελασγός.

[3] «Ελληνικός Εθνικισμός – Μακεδονικό Ζήτημα, Η ιδεολογική χρήση της Ιστορίας», συλλογικό, Αθήνα 1992, Έκδοση της Κίνησης Αριστερών Ιστορικού Αρχαιολογικού, σ.σ. 61-62.

[4] Όπου παραπάνω σ. 63 Για τον ματωμένο γάμο του Ζέλενιτς υπάρχουν αρκετές διαφωνίες, στο γεγονός ωστόσο αναφέρεται ρητά και ο Γιώργος Μαργαρίτης – Γιώργος Μαργαρίτης, *Οι Πόλεμοι*, στο «Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα», Επιμ, Χρήστος Χατζηιωσήφ, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, σ. 174.

[5] Ναταλία Μελά, *Παύλος Μελάς*, Αθήνα – Ιωάννινα 1992, Εκδόσεις Δωδώνη, σ.σ. 378-379.

[6] Όπου παραπάνω, σ. 390.

Μέγας Αλέξανδρος: Η Επιτομή ενός Μύθου

Μπάμπης Βλάχος

Πρωτοδημοσιεύτηκε το 2015 με αφορμή την Αμφίπολη. Χρήσιμο και για τους «ανιστόρητους» των τωρινών συλλαλητηρίων που παρέα με

τους φασίστες, τα φασιστοειδή και τους φράγκους συναγωνίζονται στη γελοιότητα με τους εθνο-ψυχασθενείς των Σκοπίων (της Βαρντάρσκα Ματσεντόνια, επί τω νόρμαλ). «Παραβλέποντας» τη βαλκάνια -και νυν αμερικανοκίνητη- ιστορία του νεοελληνικού κράτους. Κι ενώ παράλληλα ανέχονται ή ψηφίζουν τις υπαλληλικές κυβερνήσεις τους.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η προσκύνησις

ο Διογένης στον Αλέξανδρο «...αποσκότισόν μοι!»

«κάνε στην άκρη, μου κρύβεις τον ήλιο!»

Οπωσδήποτε η σπουδαία ανακάλυψη στην Αμφίπολη αναβάθμισε και κολάκευσε τον ταλαιπωρημένο νεοΈλληνα. Επιβράβευσε τους νικητές του Ναυαρίνου για την καθιέρωση ενός νεωτερικού κράτους κι άφησε από αδιάφορες έως εκ νέου επιθετικές τις «αγορές». Μα προπαντός επανέφερε στην επιφάνεια τον χαμένο χρόνο, την πατίνα του Χρόνου που χάνεται από τον σύγχρονο περαστικό, τον -ας πούμε- «απόγονο» του μεγάλου κοσμοκατακτητή. Χρόνος δυνάστης για τον υπήκοο του Οικονομικού ολοκληρωτισμού των ημερών μας. Και του οποίου τον έλεγχο έχει προ πολλού απωλέσει – ανεξαρτήτως πρότζεκτ και off shore. Γεγονός που τον καθιστά -ανεξαρτήτως χρήματος- τώντι φτωχό.

Κι ωστόσο, ευτυχώς, υπάρχουν πάντα και τα λάφυρα. Ας πούμε, το ταμείο των Μακεδόνων είχε μονάχα 60 τάλαντα ξεκινώντας – και 500 το δημόσιο χρέος, καλή ώρα. Ενώ το χρυσάφι απ' την Περσέπολη, την Βαβυλώνα και τα Σούσα (κάτι σαν την Γουόλ Στριτ της εποχής και το Σίτυ μαζί τουλάχιστον) χρειάστηκαν δεκάδες χιλιάδες μουλάρια και καμήλες, εκατομμύρια τα τάλαντα -τα έπιανες! όχι σαν του Μπιλ Γκέιτς και του Ζάκερμπεργκ-, για να τα μεταφέρουν στα Εκβάτανα. Μια και μόνο έτσι γινόσουν τότε παντοκράτωρ. Σίγουρα πιο άμεσα, μάλλον πιο τίμια. «Έγεμε πας τόπος πυρός και διαρπαγής και πολλών φόνων...». Άλλωστε αυτά έχει ο πόλεμος. Δώδεκα χρόνια νίκες – δώδεκα χρόνια ολέθρου. Κι άλλωστε, ακόμα πιο συχνά, σίγουρα πιο φαρμακερός ο αναίμακτος. Και παρότι οι Έλληνες ήσαν οι πρώτοι που αμφισβήτησαν μέσω του νόμου το δεδομένο και γι' αυτούς «φυσικό

δίκαιο» του ισχυρότερου. Που ο Μεγαλέξανδρος με την ορμή του το εκτίναξε σε απροσδόκητα σύνορα.

Μόνο που σε αυτήν την παρανοϊκή (σύμφωνα με το στράτευμά του) κι αχαλίνωτη φυγή προς τα μπρος, «φυγή» που δεν είχε ακριβώς σχέση με κάποια Οικουμενικότητα (δεν σκέφτονταν έτσι τότε – οικουμενικό για τον Έλληνα ήταν το τέλος θανάτοιο φέρ' ειπείν – το μη εδαφικό), αυτός ο gloriae deditus ο σκλάβος της δόξας, ο «δόξης μεγάλης ορεγόμενος» και παθιασμένος («λύσσα κατέσχε τας ψυχάς...») να γίνει Κυρίαρχος ει δυνατόν όλου του τότε κόσμου -κάποτε του είπαν πως ο Δημόκριτος είχε μιλήσει και για άλλους κόσμους... και θύμωσε ως συνήθως, ήθελε φαίνεται να τους λεηλατήσει κι αυτούς («άπληστος ην των κτάσθαι αεί...»)-, κατέλυσε πρώτος και καλύτερος εκκινώντας την ελευθερία κι αυτονομία στην καθαυτό Ελλάδα.

Και μαζί τα μεγάλα της επιτεύγματα, τις μεγάλες της ανακαλύψεις. Την πόλιν και το πολίτευμα, τη μεγάλη φιλοσοφία (των κατά πλειοψηφία ολιγαρχικών ωστόσο) και οπωσδήποτε την αλληλένδετη με το πολίτευμα τραγωδία. Που -ακόμη και αν είχαν ήδη δείξει την κόπωσή τους- παρήκμασαν πλέον μέχρι αφανισμού. Ανεπιστρεπτί. Αν και συνέχισαν (ακόμη και επί Χριστιανισμού, κυρίως στη Νεωτερικότητα – ιδίως στις μέρες μας) να «τα βγάζουν τα λεφτά τους», ως ξέπνοα ή μεταλλαγμένα «αντίγραφα».

Γιατί δεν έφθανε η Χαιρώνεια του πατέρα του, του μόνου αληθινού παιδαγωγού του (και που μετά τη μάχη μεθυσμένος και ουρλιάζοντας χόρευε ανάμεσα στα πτώματα των Ελλήνων), αλλά κι ο ίδιος, αφού ξεκίνησε την καριέρα του ως πατροκτόνος-συνωμότης κι άμεσα εξολόθρευσε κάθε πιθανό και απίθανο διάδοχο, και κάθε ανεπιθύμητο επί τη ευκαιρία (έτσι δεν παίρνεις πάντοτε έναν θρόνο; αυτό γινόταν πάντα στις Αυλές), στη συνέχεια ξεθεμελίωσε κι ισοπέδωσε –και συμβολικά, ζήτημα πολιτεύματος, ζήτημα φρονήματος- τη θήβα (όπως αργότερα εξανδραπόδισε και τις ουκ ολίγες ελληνικές πόλεις της Μικρασίας που δεν ανέχονταν τον νέο τύραννο, την Αλικαρνασσό και το Γρύνειον, την Άσπενδο, ακόμα και την Μίλητο...).

Γιατί, αυτά δεν έχει ο πόλεμος; Κι όσο είσαι ο ισχυρός έχει και άλλα – επαχθέστερα. Να σταυρώνεις κατά μήκος της παραλίας έναν-έναν όλη την νεολαία της Τύρου (περίπου δυο χιλιάδες – κι αφού έχεις κατασφάξει τους 7.000 άνδρες της). Να παίρνεις τον διοικητή της αντιστεκόμενης Γάζας Βάτη (έχοντας σφαγιάσει τους 10.000 νέους της και κατεδαφίσει την πόλη), και με χαλκάδες στις φτέρνες να τον ξεσκίζεις σέρνοντάς τον με το άρμα σου (σίγουρα, μάλλον ήξερε ότι ο Αχιλλέας στον Όμηρο έσυρε τον Έκτορα ως νεκρό... – και ότι στην ομηρική αφήγηση όλα του τα μεγάλα πάθη θα ήσαν καταδικαστέα..., αν και δεν θα ‘ταν ο μόνος)...

Ιδίως όταν οι δυο βασικοί σου δάσκαλοι είναι ο Φίλιππος (που ωστόσο σ’ ένα συμπόσιο πιωμένος τράβηξε ξίφος να τον αφήσει στον τόπο αλλά παραπάτησε – γίνονται αυτά στις καλές οικογένειες) και βέβαια η υπερφιλόδοξη και «πολυπράγμων» Ολυμπιάδα, που ευχαρίστως εκτελέστηκε δια λιθοβολισμού το 316 από το μακεδονικό πλήθος... Ο Αριστοτέλης δηλαδή παρά τις φήμες, τον είχε μόνο για δυο χρόνια μαθητή, στα 13 του, μαζί με όλους τους γόνους της μακεδονικής αριστοκρατίας. Κι άλλωστε ο Πλούταρχος, που «είδε» καμιά τριανταριά όλους κι όλους νεκρούς Μακεδόνες στον Γρανικό, έναντι εικοσιτόσων χιλιάδων Περσών (το ίδιο και στην Ισσό και στα Γαυγάμηλα!), που καλά τα είπε για τους Διαδόχους (ότι μετέτρεψαν την Αυτοκρατορία σ’ ένα ατελείωτο σφαγείο, σχολείο δολοπλοκίας και διαφθοράς), τερατολογώντας όμως, συχνά με κωμικοτραγικά μυθεύματα για τον πρώτο διδάξαντα -μετά θάνατον εννοείται, σαν τους Ευαγγελιστές- (και σίγουρα ο λιγότερο έγκυρος απ’ τους βασικούς ιστοριογράφους του Αλεξάνδρου, Λατίνους και ρωμαϊζόντες, τον Αρριανό και τον Διόδωρο Σικελιώτη, αλλά βέβαια και τον Κούρτιο Ρούφο και τον Πομπήιο Τρόγο), εντέλει θεωρεί τον Σταγειρίτη υπεύθυνο για τον θάνατό του. Ότι ο δάσκαλος φοβούμενος (για τον εαυτό του) τα χειρότερα... τον δηλητηρίασε μέσω Κασσάνδρου και Ιόλα.

Κι ωστόσο, ο Μεγαλέξανδρος τουλάχιστον, «οργής τε και παροινίας...» ορμώμενος, παρά τα συγγνωστά κι ασύγγνωστά του

πάθη, εκτός από ήρωας υπήρξε αληθινός πολεμιστής. (Επέλεξε τον υπέρ μόνον αγώνα.) Το λέμε για τον τωρινό του αμήχανο έως κολακευόμενο ...απόγονο. Αλλά και γιατί με Ιλλυριούς, Θράκες και Παίονες και Τριβαλλούς στον βασικό κορμό, δεν «εκδικείσαι» τον Ξέρξη.

Κι ακόμη, όσο φτωχό ήταν για τους συγχρόνους του να παρακολουθούν, χώρια η προσκύνησις, τα ίδια καπρίτσια -που εν πολλοίς μετέτρεψαν την εκστρατεία σε... προσωπική του υπόθεση-, να υποκλίνονται -γιατί όχι;- στα γούστα του (άλλωστε ακόμη και η λέξη «βασιλεύς» άλλαξε έκτοτε οριστικά και σκήπτρο και περιεχόμενο – υιοθετώντας τις επιπλέον τεχνικές των Αχαιμενιδών ώστε, αποκλειστικά «υπηκόους εποιήσατο»), άλλο τόσο δικαιολογημένα θεωρείται το νούμερο ένα αρχέτυπο, εικοσιτέσσερις αιώνες τώρα, του μεγάλου κατακτητή. Ασφαλώς ασύγκριτος με τον Κορτές, αν και θηριόψυχος, κι έτη φωτός απλησίαστος από τους τωρινούς μεγάλους τζογαδόρους και επενδυτές. Εννοείται, κι από έναν Πούτιν ή μια Μέρκελ (αν θα δεχόμασταν ποτέ τέτοιες συγκρίσεις – γιατί σ' αυτή τη λίστα Forbes ανήκει, σ' αυτό το Πάνθεον), ...απ' τον Ιούλιο Καίσαρα, τον Ναπολέοντα και τον Τσέγκις Χαν... Που στο κάτω-κάτω ηττήθηκε – απ' τους Μαμελούκους.

Ναι αλλά, άλλο πλούτος και πολιτισμός – από αυτά διέθετε τότε η Ανατολή. Κι άλλο ελευθερία κι αυτονομία.

Άλλο να κρύβεις με την προβιά σου, έστω στην πανοπλία σου, μια «καθυστερημένη» Ελλάδα -λίγων αιώνων πίσω αλλά με σάρισες και φάλαγγες- του «ήρωα-βασιλέως», κι άλλο να αποκτάς, ιδίως μετά θάνατον, τη φήμη του... «εξελληνιστή».

Ντυμένος πλέον τη μηδική στολή, ακόμη και το διάδημα του Μεγάλου Βασιλέως (που οι Ελληνομακεδόνες νίκησαν – και που περιφρονούσαν έως και μισούσαν), έφθασε ως τα βάθη της Ασίας για να «εξελληνίσει» δήθεν τους «βαρβάρους» (τους πολύ παλαιούς και μεγάλους πολιτισμούς της Αιγύπτου, της Μεσοποταμίας, του Ιράν και της Ινδίας – την Κίνα δεν την πρόλαβε), σφραγίζοντας όμως τα έγγραφα με τη σφραγίδα του

Δαρείου πλέον – ω ζηλευτή Ανατολή!

Περιτριγυρισμένος πια από Πέρσες σατράπες (δεν άλλαξε και τίποτα στις παλαιές δομές – όπως ούτε καν οι Ρωμαίοι πολύ αργότερα, πλην ίσως το ιδιωτικό Δίκαιο για ορισμένους), ακόμα και στρατηγούς, δεν λέμε καν για τις περσίδες συζύγους, τις 365 παλλακίδες και τον όμορφο Βαγώα – η κραιπάλη ούτε τότε είχε μέτρο, φύλο ή φυλή. Άλλαξε ακόμα κι ανακτορική φρουρά, κι έφτιαξε σώμα ενόπλων επιγόνων από 30.000 Πέρσες εφήβους. Κι έκανε πια παρέα μόνο με Ασιάτες μεγιστάνες – και την ανάλογη ζωή. («Αποστάς των πατρών, προσκυνείσθαι ηξίου και ες δίαιταν την Μηδικήν μετεδιήτισεν εαυτόν...».) Πραγματώνοντας προφανώς μια φαντασίωση που δεν έπαψε ποτέ να προπορεύεται. Από τη Νέα Υόρκη ως το Πεκίνο, κι από την Καλαμάτα ως το Λένινγκραντ. Άπιαστη από την άλλη, αν και όχι απαραίτητη, για το ενενήντα εννέα και βάλε τοις εκατό των κοινών θνητών. Εννοούμε στις μέρες μας.

Κι αφού τα λάφυρα κι οι σατραπείες είχαν κατά κάποιον τρόπο διανεμηθεί, αλλά ο «εξελληνισμός» παράδερνε όπως και το στράτευμα, στη σημαντικότερη εξέγερση του στρατού (που δυσανασχετούσε με τον εκπερσιισμό και τις αποφάσεις του) στην πόλη Ώπις στον Τίγρη, ο Βασιλεύς των βασιλέων θύμισε στους Μακεδόνες ότι φορούσανε προβιές μέχρι προχθές, όταν ο πατέρας του τους μάζεψε και τους φόρεσε τη χλαμύδα...

Παρήγγειλε δε στις ελληνικές πόλεις ότι έπρεπε αποδώ κι εμπρός να τον προσκυνούν – για τους Ασιάτες ήταν αυτονόητο (είτε γονυπετείς είτε φιλώντας του τα υποδήματα είτε πρηνηδόν). Προσβολή μεγάλη και ανήκουστη για Έλληνα εκείνων των καιρών. Και εν συνεχεία να τον λατρεύουν πλέον ως θεό (τον «τρискаιδέκατο» – ως υιό του Αιγυπτίου Άμμωνα Διός). Και επιπλέον, να επαναπατρίσουν υποχρεωτικώς όλους τους (συνήθως δίκαια) εξοστρακισμένους – ολιγαρχικούς και βάλε... Ποιος να τον σταματήσει; Καημένη Καλλισθένη.

Ιδίως στο ποτό. Γιατί αυτή ήταν η μεγάλη του σχέση. Παράλληλη με του Ηφαιστίωνα. Αφόρητα μέθυσος και οινομανής, σαν τον

πατέρα του. Κι εξάλλου πιθανότατα η ακρατοποσία τον σκότωσε (όπως και τον αγαπημένο του – «ακαίριος μέθαις χρησάμενος...»). Με delirium tremens.

Μόνο που, άλλο Όλυμπος και άλλο ο Άδης. Αν και καλύτερο ένα τέτοιο τέλος από έναν βίο «ακλεή». «Ψυχής αντάξιον».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η κληρονομιά του

Κι ωστόσο, τουλάχιστον ο ανατολικός Χριστιανισμός του χρωστά τουλάχιστον τη στολή. Τα χρυσοποίκιλτα άμφια των ιεραρχών του. (Όπως χρωστά το τελετουργικό στους Ιρανούς.) Χώρια ότι προήγαγε, όσο κανείς πιο αποτελεσματικά μέχρι τότε, την *Ιδέα* του παγκόσμιου Ενός – έστω και τυράννου. Καλύτερα απ' τους πλατωνιστές και την εβραϊκή παράδοση για εκείνα τα χρόνια – χρόνια υψηλής Αβεβαιότητας.

Και παρότι η ορμητική πορεία του ανέσυρε κατ' αρχάς και συν τω χρόνω ανακάτεψε τον Αχούρα Μάζντα με τον Δία, τον Βράχμα και τον Μαρδούκ, τον Απόλλωνα με τον Μίθρα, την Ίσιδα και τον Γιαχβέ, προσωποποίησε τον Αριμάν – τον Ισκαντέρ, τον Δουλ Καρνέιν έστω... (τον δικέρατο). Μια και, προπαντός καθιέρωσε πολύ πριν τους Σασσανίδες, τη μόδα με την κανονική *θεοποίηση του Ηγεμόνα* (που μονάχα στους Φαραώ προϋπήρχε σαφώς). Γεγονός που εκμεταλλεύτηκαν βέβαια και επεξέτειναν όχι μόνο οι σατράπες (με την αποκλειστική κατοχή των γαιών, των καλλιεργειών και των θησαυρών μιας επικράτειας, εννοείται) κι οι αποθρασυμμένοι Διάδοχοι, αλλά κυρίως οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες -ο μετέπειτα Dominus et deus-, κι οι Βυζαντινοί («ου γαρ έστιν εξουσία ει μη υπό θεού») με τις αγιοποιήσεις, και βέβαια με τις εκκλησιαστικές τελετουργίες να αντιγράφουν τη λατρεία του αυτοκράτορα – έως και ορισμένοι Δυτικοί μονάρχες μέχρι πρότινος.

Αν και, όπως οι Ρωμαίοι, οι Πάρθοι και οι Κουσάν (που όλοι τους, είχαν δεν είχαν δική τους ιδεολογία...) προσαρμόζονταν - για λόγους κυριαρχίας και πλουτισμού, ιδίως οι Συγκλητικοί- σε όλες τις παραδοσιακές θεότητες, αρκεί να συντηρούσαν τους

πληθυσμούς υποταγμένους, έτσι και δυο-τρεις αιώνες πριν ο... πρωτοπόρος Αλέξανδρος. Που βέβαια ευλόγως οι Διάδοχοι μυθοποίησαν, ως τον πρώτο *Ενσαρκωμένο*, προ Χριστού, και λίγο πιο ανατολικά ως τον *Μετενσαρκωμένο*... Τον ίδιο πάντως, τον ένοιαζε απ' ό,τι φαίνεται -καθότι πολεμιστής (και γνώστης της θνητότητας – του πέρατος;), εκτός από το να προστάζει την «αθανασία» του- τουλάχιστον να τον προσκυνούν.

Και δεν λέμε να έψαχνε για τα συμπόσια (μαζί με τους ατελείωτους αλεξανδροκόλακες) για κάνα Σωκράτη ή τους ομοίους του. Όμως το να θανατώνεις ακόμη και με τα ίδια σου τα χέρια μερικούς απ' τους πιο άξιους, τους καλύτερούς σου φίλους και συμμαθητές επειδή και μόνο σου αντιμίλησαν, να τους εκτελείς με σαδιστικά βασανιστήρια (εκτός από τον Κλείτο, τον Καλλισθένη, τον Φιλώτα, ακόμη και τον καλύτερό σου στρατηγό τον γέρο Παρμενίωνα – για να μην πάμε στη ρουτίνα των βασανιστηρίων ενός Λυσίμαχου, ο κατάλογος είναι μακρύς) συνιστά όχι απλώς **ύβριν** -στο κάτω κάτω ελκυστική για όλους- αλλά και σαφή απόσταση από το «ανθρώπινο μέτρο» και τα ελληνικά ήθη – και εδώ. Ο Αριστοτέλης, ας πούμε, που δεν ήταν κι ο μόνος στον κόσμο, όπως και ο Πλάτωνας, ύμνησε κατ' επανάληψη τη φιλία ως ύψιστη αρετή.

Κι όπως δεν έχει νόημα η ηθικολογία στην Ιστορία, έτσι και δεν μπορεί να δικαιολογήσει και πολλά, ούτε να εξηγήσει, το αυτονόητο της παραφροσύνης. Αλλά ούτε και η -δίχως πολλές εκπλήξεις εντέλει- mainstream Ιστορία των Αυλών, των δυνασθειών, ακόμη κι αν τις περιγράφει ένας Σαίξπηρ. Ο Σενέκας που θεωρούσε τον Αλέξανδρο από ένα σημείο κι ύστερα υπερεπηρμένο animal, έλεγε *tyrannis saevilia cordi est* για τους τυράννους η ωμότητα αποτελεί απόλαυση. Και για τους Ρωμαίους η εξυπηρετική, μόνο κατ' όνομα Δημοκρατία, τον πέπλο μιας νεοφανούς, της πλέον αδίστακτης -Συγκλητικής- ολιγαρχίας. Μέχρι να εξελιχθεί κι αυτή σε θεοποιημένη μοναρχία (και πριν τον Σεπτίμιο Σεβήρο, μεγάλο φαν του δικού μας στρατηλάτη)... Η μια αυτοκρατορία εκ των πραγμάτων φρόντισε για την άλλη. (Και βέβαια για τη χριστιανική εντέλει, και «ελληνοδυτική»,

εξέλιξη.)

Γι' αυτό και μεγαλύτεροι λάτρεις, προσκυνητές του Αλεξάνδρου στον τάφο της Αιγύπτου (δεν μάθαμε αν οι Έλληνες έκαναν ουρά, ή η πλέμπα της εποχής ήξερε πού βρισκόταν κι έτρεξε να λατρέψει τον «Πατερούλη» ή τον Ροκ σταρ) ήσαν οι μεγάλοι Ρωμαίοι αυτοκράτορες. Ο Οκταβιανός Αύγουστος κι ο Καρακάλλας, ο Νέρων και ο Καλιγούλας... Ιδίως οι ανώτεροι στο έγκλημα, τη φρενοφλάβεια και τη διαφθορά. Σ' αυτούς που δίδαξε με τα καμώματά του, μεταξύ άλλων, το Imperium. Μια και οι Αθηναίοι με τις τριήρεις τους είχαν μείνει πολύ πίσω πλέον.

Γιατί μετά τον Μεγαλέξανδρο, ή μάλλον εξαιτίας του, δυο «νέες» πόλεις θα καθόριζαν πια την τύχη και τη μοίρα του κόσμου. Η Ρώμη και η Ιερουσαλήμ.

Αθήνα τέλος. Το πολύ-πολύ ως διδακτέα «ύλη». Ως ουτοπία ή άσφαιρη φαντασίωση. Καθόσον ο μεγάλος κοσμοκράτορας ξαναέφερε την Ιστορία στα ίσια της. Ύστερα από τη γνωστή περιστασιακή ανωμαλία.

Πράγματι. Ανοίγοντας αυτός ο Magnus (οι Ρωμαίοι τον ονόμασαν Μέγα, όχι οι Έλληνες)-κι-η-κληρονομιά-του, για πρώτη φορά τον κόσμο της Ανατολής στον κόσμο της Δύσης και τούμπαλιν, φρόντισε και παγκοσμιοποίησε τη δουλοφροσύνη. Και πολιτικά και, συν τω χρόνω, θρησκευτικά.

Αντί να εξαπλωθεί μαζί με την Κοινή (τη γλώσσα) -δεν λέμε, τι να προλάβει κανείς μέσα σε δώδεκα χρόνια;- το ελληνικό φρόνημα (που μάλλον εχθρευόταν), αντί για την τραγικότητα έστω της Ελευθερίας, επέβαλε τη λατρεία του νυν και αεί Ενός, τον ασιατικού πλέον τύπου δεσποτισμό του. Κι αντί η αναπάντεχη εσωτερικότητα που κάποια στιγμή αναδύθηκε (μια και... δεν άφησε η μεγαλοσύνη του άλλο εξωτερικό έδαφος προς κατάκτηση), εν μέσω όψιμης πλέον Αρχαιότητας / Αυτοκρατορίας να προστρέξει στον ουμανισμό, κούρνιασε στη μέχρι και σήμερα σχέση Κυρίου και δούλου.

Άλλωστε, ακόμη και οι πολυπληθείς και πολλαπλές πόλεις που

ίδρυσε και οι δεκάδες που ιδρύθηκαν στο όνομά του (να εξαιρέσουμε τη μεγάλη Αλεξάνδρεια των περιχαρακωμένων εποίκων; -που ακόμα και οι γάμοι με τις ντόπιες δεν επιτρέπονταν-, πάντως όχι την Αντιόχεια και την Σελεύκεια), με την ανατολικού τύπου γραφειοκρατία, την αυστηρή ταξικότητα και τους δεσπότες-βασιλείς, μπορεί να έγιναν ελληνόγλωσσες (στο εμπόριο και τη διοίκηση) αλλά δεν έγιναν βέβαια κι ελληνικές. Κι όχι για λόγους πολυφυλετικότητας. Ούτε γιατί δεν έγιναν... Αθήνες, αλλά το ξαναλέμε -άσ' το πολίτευμα!-, ο ενδεικτικός ελληνικός ουμανισμός (που χτύπησε κατακούτελα τη Δύση), το βλέπουμε έως και σήμερα, δεν ρίζωσε. Επηρέασε μόνο τις νέες, εξαρτημένες ολιγαρχίες. Πέρασε, σχεδόν και δεν ακούμπησε την Ασία. Παρά τα δακτυλοδεικτούμενα (ως γραφικά) ινδικά κι αφγανικά χωριά. Παρά τις μείξεις των τεχνοτροπιών (ακόμη και ελληνοβουδιστικών ναών) στα λιγοστά -για το μέγεθος και τις εκτάσεις- αρχαιολογικά ευρήματα. Δικαίως ο Πολύβιος υποστήριξε πως «Ουδεμίαν πόλιν άμοιρον εποίησαν του της δουλείας ονόματος...».

Γι' αυτό και ο «εξαγωγήσιμος» κι από τα πάνω πολιτισμός -τα θέατρα φέρ' ειπείν (ως κακέκτυπα)- σύντομα γέμισε μνημεία, όσα δεν καταστράφηκαν... Και μάλιστα χωρίς τις απολαβές που έχει το αντίστοιχο «προϊόν» στις μέρες μας, στην αποδώ μεριά.

Το ξαναλέμε, άλλο ο «πολιτισμός» που νοείται ως πολίτευμα, κι άλλο σε μας, που εννοείται ως «προϊόν» και ως μουσεία.

Και όλα αυτά, κυρίως, λόγω της γενικευμένης τους επόμενους καιρούς -επιτέλους!-, τότε, επικράτησης του ντόπιου (στην Εγγύς Ανατολή) Μονοθεϊσμού.

Και του οποίου η (σε) ενδιαφέρουσα Εσωτερικότητα εξακολουθεί διεστραμμένη, εργαλειοποιημένη, να χρησιμοποιείται τα μάλα. Στην Πρόοδο και μετεξέλιξη της Εξουσίας. Ιδίως σήμερα. (Ας πούμε, ως εσωτερικευμένο χρήμα - χειρότερο απ' τις «αγορές».)

Μα για να επανέλθουμε, αυτός ο φοβερός αιώνιος «νεανίσκος», που γοήτευσε ωστόσο εκατομμύρια δουλοφρόνων, σε αυτήν ακριβώς την τροχιά Κυριαρχίας, όχι του κρείττονος λόγου αλλά της ωμής,

της παγκοσμιοποιητικής Ισχύος, σε αυτήν ακριβώς την στρατόσφαιρα με την ασταμάτητη επέκταση κι εξέλιξη, ανήκει. Μακράν από ό,τι στην Ελλάδα ή τους Έλληνες. Άλλαξε πίστα. Ανελήφθη.

Με το χάρισμα του ήρωα-πολεμιστή άνοιξε νέους δρόμους – όχι μονάχα στο τοπικό φαντασιακό. Αλλά και στη μεγάλη, την καλοδουλεμένη εντέλει Λεωφόρο της μονοδιάστατης Ιστορίας – της ετερόνομης Ισχύος. Εξάλλου για αυτήν Μεγάλωσε, για αυτήν είχε φτιαχτεί. Ούτε για το «πόλις άνδρα διδάσκει...» ούτε για τίποτε αστρικά σκουπίδια... Πολλώ δε μάλλον για τους χωματόδρομους, τους παράδρομους ή τις ρωγμές της κυρίας Highway.

Και πάντως, δεν υπάρχει άλλο ιστορικό πρόσωπο (γιατί ο Χριστός δεν είναι βέβαιο ότι ήταν) που 24 αιώνες τώρα, μετά το πρώτο multi culti μυθολόγημα -αλλά και το πρώτο μεγάλο άγγιγμα- της Παγκοσμιότητας, να έχει μυθοποιηθεί τόσο πολύ και σε τόσες πολλές γλώσσες – πάνω από ογδόντα. Ακόμη και σε εθνικές παραδόσεις και σε μεγάλα θρησκευτικά κείμενα. Σε αιωνόβιους θρύλους. Ίσως γιατί ο Θουκυδίδης είναι και πάλι απών. Μάλιστα, είχε έρθει φαίνεται κι η ώρα του μυθιστορήματος – ως μία επιπλέον παρηγόρια (παραμυθία). Κάπως όπως οι προφήτες τελικά, μια μειονότητα, έγιναν σιγά-σιγά πιο απαραίτητοι από τους φιλοσόφους και τους ποιητές (άλλη μειονότητα κι αυτή) – τους αντικατέστησαν.

Αλλά ο τέως Ανίκητος εκεί – ακόμη και ως Invictus – παντού. Από την Παλαιά Διαθήκη (του «Δανιήλ» και των «Μακκαβαίων») και το Κοράνι, μέχρι το πρώτο μεγάλο Μυθιστόρημα-παγκόσμιο «μπεστ σέλερ», του ψευδο-Καλλισθένη... Κι από τις παραστάσεις στον Άγιο Μάρκο της Βενετίας και βέβαια στην Αγιά Σοφιά, μέχρι τη μετατροπή του σε Άη Γιώργη και δεν συμμαζεύεται...

Φαίνεται άλλωστε κι απ' την περίπτωση του, ότι ο Μύθος είναι τροφή πολύ πιο βασική και απαραίτητη στην ύπαρξη απ' ό,τι η πεζή, πολλώ δε μάλλον η ωμή πραγματικότητα.

Ποιος νοιάζεται – για ποια «αλήθεια»; Προπάντων στις μέρες

μας. Που η Βασιλεύουσα παραγωγή και κατανάλωση *Εικόνας* και οι ψηφιακοί αλγόριθμοι, αλώνοντας το φαντασιακό, αλλού εκχώρησαν την πρωτοκαθεδρία.

Κι όχι ότι έπαψαν ποτέ να τον υμνούν οι οπαδοί της μοναρχίας και του δεσποτισμού. Και η γνωστή σαπίλα της mainstream Ιστορίας. Κι ο Φρειδερίκος της Πρωσίας και ο Μεγάλος Πέτρος. Και ο Μωάμεθ ο Β΄ κι ο Λουδοβίκος ο ΙΔ΄... Όμως κι ο Χέγκελ και ο Γκαίτε... Και προπαντός οι όχι μόνο εθελόδουλοι αφανείς.

Ίσως διότι και σαν πρόσωπο, στον σύντομο *ηρωικού τύπου* βίο του, (αν εξαιρέσεις τον θάνατο του Ηφαιστίωνα) ενσαρκώνει κάτι το άτρωτο. Δίχως ουλές και τραύματα – με τη χαρακτηριστική του κλίση. Αφόρητα υπεράνω του Τραγικού. Σαν ένας βαρετά αιώνιος νέος (καθόλου Τιθωνός) – ο πλέον φημισμένος κατακτητής. Προπάντων, το ακάθεκτο σύμβολο της Νίκης. Μια πάγια φαντασίωση χωμάτινης (παρά το ψώνιο του περί του αντιθέτου), στρατιωτικού έστω τύπου *παντοδυναμίας*. Τι κρίμα που τον φαντασιώνονται και «εκπολιτιστή».

Ναι αλλά, αν την ιδρυτική πράξη κάθε μεγάλου μύθου την αποτελεί *Η Θυσία*, εδώ -μεταξύ άλλων- θυσιάστηκε η κυρίως Ελλάδα.

Γιατί, και πριν τη μάχη της Κρανώνος, πριν καν μπορέσουν να ανακάμψουν... οι πόλεις του κυρίως ελλαδικού χώρου (χώρια η Μακεδονία βέβαια, στους λεγόμενους ελληνοιστικούς χρόνους), από τις μακεδονικές φρουρές και την ερήμωση πέρασαν στις ρωμαϊκές. Κι απ' τις βυζαντινές, με τους ληστρικούς φοροεισπράκτορες, στην Φράγκων και των Βενετών. Μέχρι και τους Οθωμανούς δηλαδή και την πρόσφατη εθνεγερσία τελούσαν υπό *αλλεπάλληλη κατοχή*. (Άσχετα τι λεγόταν, ιδίως εκ των υστέρων, κυρίως ιδεολογικοποιημένα, για την *εκ των ουκ άνευ βία* και τον *sine qua non* «εσωτερικευμένο» καταναγκασμό...)

Χώρια η κατασκευή και κατοχή του νεοελληνικού Κράτους απ' τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής. Εν συνεχεία από τους Άγγλους και τους Αμερικανούς – τα ξέρετε.

Και όντως. Ήδη και πριν τη Ρωμαϊκή κατοχή, η Αργολίδα και η Αρκαδία, οι περισσότεροι οικισμοί της Λακωνίας, η Δωδώνη οι Δελφοί κι η Ολυμπία (κατά τον Πausανία και τον Στράβωνα) είχαν σχεδόν ερημώσει. Στο λιμάνι του Πειραιά σπάνια πια έπιανε καράβι. Ερειπωμένες και οι άλλοτε ακμάζουσες από πληθυσμό (και όχι μόνο) περιοχές της Αιτωλίας, της Θεσσαλίας και φυσικά της Αττικής. Κι όχι ότι... τα Γράμματα στο μεταξύ ανθούσαν στα πέρατα της γης. Ή ότι πρωτοστατούσαν στην αποκεί πλευρά της αυτοκρατορίας ως... αντίπραξη ή αντίβαρο.

Γι' αυτό και, τουλάχιστον ο νεοΈλληνας θα έπρεπε να 'ναι πιο συγκρατημένος στα ζήτω του. Άλλωστε και ο ίδιος ο Μέγιστος Βασιλεύς «Ευρώπης, Ασίας και Λιβύης», από ένα σημείο κι ύστερα (η Λιβύη τον μάρανε) θεωρούσε την καθαυτό Ελλάδα μια επαρχία. Και την αντίσταση-σφαγή των Σπαρτιατών στη Μεγαλόπολη απ' τον Αντίπατρο, «μυομαχία»! (Πού να φανταζόταν ότι δύο αιώνες μετά, οι Σπαρτιάτες παρακαλώ, μετά τον Άγη και τον Κλεομένη με τον απίστευτο *Νάβη*, θα οργάνωναν το τελευταίο καθαρά ανατρεπτικό ξέσπασμα της Αρχαιότητας – εναντίον των Ρωμαίων στρατοκρατών και του Δικαίου τους...).

Από την άλλη βέβαια, όλα τα σύγχρονα έθνη-κράτη πάνω σε έναν και πολλούς επιπλέον μύθους χτίστηκαν. Και ειδικά οι Γάλλοι και οι Γερμανοί... Στον αιώνα ας πούμε του Παπαρρηγόπουλου, οι Πρώσοι στρατηγοί κι οι Γερμανοί γραφιάδες, και Χριστιανοί και μιλιταριστές -πράγμα που ανέκαθεν συνηθιζόταν-, στήριξαν τον παγγερμανισμό τους στον Νεοκλασικισμό και τον Αλέξανδρο – μη φθάσουμε στον Winckelmann.

Οι νεοΈλληνες θα 'μεναν πίσω; Που ήξεραν άλλωστε, από πρώτο χέρι, πως και το δικό «τους» νεοσύστατο κράτος, στις πεσμένες κολόνες στηρίχτηκε. Σ' αυτές που οι ντόπιοι, κυνηγητό έπαιζαν και κρυφτό, από παιδιά.

Όμως, άλλο να μην συμφιλιώνεσαι με τον διχασμό σου, σε αρχαιολάτρη και Ορθόδοξο (αντι...κρατιστή!) – να σου ουρλιάζουν για συγκερασμό της Ανατολής και της Δύσης σου, της Δεξιάς και την Αριστεράς σου... Κι άλλο ραγιαδισμός, κατεργασμένος

Κρατισμός (δεν εννοούμε οικονομικά) και σιωπηρή υποτέλεια. Άλλο εσωτερίκευση της libertas και Δύση, κι άλλο ελευθερία.

Στο μεταξύ ο Αλέξανδρος (τι ωραίο όνομα, παρεμπιπτόντως) θα συνεχίσει μυθοποιημένος να γοητεύει τους σύγχρονους λάτρεις των pets. Ίσως γιατί, μεταξύ άλλων, μπήκε και κατέσφαξε 4.000 (!) άγρια θηρία, μεγαλοπρεπή και «προστατευμένα» στα ζωολογικά πάρκα-εκτάσεις της Σογδιανής, στην κεντρική Ασία. Το 332... – έτσι, για το κέφι του!

Και πάντως, για άλλη μια φορά απεδείχθη, πως και οι θρησκείες και οι τέχνες (που βέβαια διαδίδονται και προπαντός αναμειγνύονται και δίχως τις απαραίτητες εδαφικές και αιμοβόρες προσαρτήσεις) είναι λιγότερο εύθραυστες. Λιγότερο εδαφικές – πιο κωλοπετσωμένες από το πολίτευμα. Λες και... «Τίποτα δεν άλλαξε από τότε.»

Ως προς το φρόνημα τουλάχιστον. Το «...περί το ίσον και το δίκαιον σπουδάζειν» -που παρά τους Αλέξανδρους, έγινε αντίθετα πιο πλούσιο ως ανεκπλήρωτο αίτημα- του μεγάλου αντιπάλου του Δημοσθένη. Και τον οποίον κυνήγησε, μαζί με τον Υπερείδη και τους άλλους μέχρις εσχάτων, μέχρι αναγκαστικής αυτοχειρίας...

Άλλωστε επί Γιαχβέ και επί Χριστού, αδύνατον να υπάρξει έσχατη ανυπακοή των δημιουργημάτων τους. Ακόμη και σε καιρούς «κρίσης» και μνημονίων. Ακόμη κι από τη Νεολαία μιας χώρας... Τι κρίμα για αυτή τη χώρα. Να έχει τόσο περίτεχνα μιμητική, παραδομένη, αλλά και στριμωγμένη στη γωνία νεολαία... – αν παίζουν ρόλο ακόμα οι γενικεύσεις.

Κι αφού ως προς το πολίτευμα λοιπόν, τίποτα για την ώρα ριζικό δεν είναι στο πρόγραμμα, ας περιμένουμε τουλάχιστον τους επιπλέον «βαρβάρους».

Έστω τους νεκρούς της Αμφίπολης.

Αθήνα, Δεκέμβριος 2014

* Συγγραφέας, μεταξύ άλλων, των κειμένων: «Η γοητεία του καπιταλισμού ή Περί κρίσεως» (εκδόσεις futura, 2011), «Ο ψηφοφόρος της "Χρυσής Αυγής"» (εκδόσεις Υπερσιβηρικός, 2013).

Για την (προ)ιστορία του Μακεδονικού Ζητήματος

Βάσω Νάση

Το δημόσιο ενδιαφέρον στις μέρες μας για το Μακεδονικό, θυμίζει κάτι από τα παλιά. Παρότι δεν βρισκόμαστε στο 1991-1994, ακόμα παρελάνουν εθνικιστικές φανφάρες, ενδεικτικές για ένα κράτος που θεμελιώθηκε πάνω σε εθνικούς μύθους.

Πέραν όμως από τη διαστρέβλωση της ιστορίας και την απόκρυψη ιστορικών γεγονότων, η μελέτη του παρελθόντος μας αποκαλύπτει την πραγματικότητα, μία πραγματικότητα που δεν σχετίζεται με τον σφαγέα ή όχι, Μέγα Αλέξανδρο. Το αν ήταν σφαγέας ή όχι, όχι μόνο δεν αποτελεί την απαρχή του ζητήματος αλλά συσκοτίζει και το σημερινό αδιέξοδο. Αρκεί να εξετάσουμε την ιστορία των δύο προηγούμενων αιώνων, τον καιρό της γέννησης της «αρχής των εθνικοτήτων» και της «αυτοδιάθεσης των λαών».

Τι μας δείχνει η ιστορία

Καταρχήν, η Μακεδονία ούτε ελληνική είναι ούτε μία. Η σημερινή ελληνική Μακεδονία αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής που αναμφισβήτητα περιλαμβάνει και την περιοχή των Σκοπίων και στην οποία διαδέχονται συνεχώς η μια αυτοκρατορία την άλλη. Από τον Μ. Αλέξανδρο στους Ρωμαίους και από εκεί στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, μέχρι τον 15^ο αι. και την κατάληψή της

από τους Οθωμανούς. Με τη βυζαντινή διοίκηση και την τουρκική κατάκτηση, σημειώνονται τεράστιες πληθυσμιακές μεταβολές ακόμη και αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών από μέρους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το 1870 η Υψηλή Πύλη για λόγους πολιτικού συμφέροντος και θέλοντας να εκτονώσει τη διένεξη μεταξύ Βουλγάρων και ελληνικού Πατριαρχείου με ζήτημα την ανεξαρτησία της βουλγαρικής εκκλησίας, ιδρύει με σουλτανικό φερμάνι τη **Βουλγαρική Εξαρχία** (αυτοκέφαλη ορθόδοξη Εκκλησία της Βουλγαρίας), η οποία ενσωματώνει δεκατρείς επαρχίες. Το 10^ο άρθρο του φερμανιού προβλέπει εξάπλωση της δικαιοδοσίας της Εξαρχίας, αναφέροντας πως, το σύνολο ή τα δύο τρίτα του πληθυσμού μιας επαρχίας, αν το ζητούσε, μπορούσε να περάσει στην Εξαρχία.

Το γεγονός αυτό θα αποτελέσει την απαρχή της διαμόρφωσης των όρων του μακεδονικού ζητήματος. Με αυτό ξεκινά η προσπάθεια προσεταιρισμού των εδαφών καθώς και του πληθυσμού της περιοχής της Μακεδονίας.

Η διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης το 1876 σχεδιάζει την ίδρυση ενός μελλοντικού βουλγαρικού κράτους μέσω της απόδοσης σε αυτό μεγάλου τμήματος της Μακεδονίας. Τα σχέδια της διάσκεψης επικυρώνονται από τη συνθήκη ειρήνης του Αγίου Στεφάνου το 1878, με την οποία ιδρύεται η «Μεγάλη Βουλγαρία». Ωστόσο, τα προβλεπόμενα της συνθήκης ανατρέπονται από τις αντιδράσεις των Μ. Δυνάμεων και των Βαλκανικών χωρών, με αποτέλεσμα τη συνθήκη του Βερολίνου που πραγματοποιείται το ίδιο έτος, η οποία αναθεωρεί την προκαταρκτική συνθήκη και δημιουργεί μία νέα κατάσταση στα Βαλκάνια. Το συνέδριο ανατρέποντας τις ρυθμίσεις που προβλέπονταν, περιορίζει τα σύνορα της Βουλγαρίας, διαλύει τη «Μεγάλη Βουλγαρία» και θεσπίζει την ίδρυση της βουλγαρικής ηγεμονίας υπό την τουρκική υποτελεία με δικαίωμα εκλογής ηγεμόνα. Η Ανατολική Ρωμυλία γίνεται αυτόνομη επαρχία και η Μακεδονία, η Θράκη και η Ήπειρος παραμένουν στην Τουρκία. Η Βοσνία και η Ερζεγοβίνη παραχωρούνται στην Αυστρία.

Το συνέδριο του Βερολίνου προκάλεσε πολιτική αναστάτωση και αποτέλεσε αφορμή για την κύρια διαμόρφωση του μακεδονικού ζητήματος. Οι εκκρεμότητες που άφησε για τα συνοριακά ζητήματα και τη διευθέτηση των υπόλοιπων θεμάτων για τις επαρχίες, υποδαυλίζουν συνεχώς την επανάσταση στη Δυτική Μακεδονία και αναταραχές στον μακεδονικό χώρο.

Εκδηλώνονται εξεγέρσεις με βουλγαρική και ελληνική συμμετοχή, που προσδοκούν την οριστική κατάργηση της οθωμανικής εξουσίας και προτάσσουν την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τις οποιεσδήποτε εθνικές διαφορές των χριστιανών.

Μετά τη συνθήκη του Βερολίνου, επόμενο γεγονός που οξύνει τις διαβαλκανικές σχέσεις, αποτελεί η πραξικοπηματική κατάληψη της Ανατολικής Ρωμυλίας το 1885, από βουλγαρικά στρατεύματα. Συχνά παρουσιάζονται βουλγαρικά αντάρτικα σώματα και στον μακεδονικό χώρο, όπου παράλληλα διεκδικεί εδάφη και η Σερβία αλλά και η Ελλάδα. Μετά το 1885 το μακεδονικό ζήτημα δημιουργεί σκληρό ανταγωνισμό.

Ο Χρίστο Τσερνοπέεφ και ο Γιάνε Σαντάνσκι

Το 1893 δημιουργείται η **Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ ή ВМРО)** με βουλγαρομακεδονική πρωτοβουλία. Σύμφωνα με το καταστατικό της, μέλος της θα μπορούσε να γίνει κάθε κάτοικος της ευρωπαϊκής Τουρκίας χωρίς εθνικές,

θρησκευτικές ή πολιτικές διακρίσεις. Στόχοι της ήταν η κατάργηση της οθωμανικής εξουσίας, το μοίρασμα της γης των τσιφλικάδων στους ακτήμονες και η δημιουργία μιας ελεύθερης και ανεξάρτητης Μακεδονίας. Μέλη της ΕΜΕΘ, όπως ο Γιάννε Σαντάνσκι που άνηκε στην αναρχική-σοσιαλιστική τάση και ο Χρίστο Τσερνοπέεφ με σοσιαλιστικό παρελθόν, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο αυτονομιστικό μακεδονικό κίνημα.

Το 1895, όμως, παρουσιάζεται το Κομιτάτο των Βερχοβιστών ή Εξωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση, που δημιουργείται από τον βασιλιά Φερδινάνδο και τους ανθρώπους του, Μ. Σαράτωφ και Ι. Γκαρβάνωφ. Πρόκειται για μία δεύτερη, εθνικιστική όμως αυτή τη φορά, τάση που επιθυμεί μετά την εκδίωξη των Οθωμανών, την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Η ΕΜΕΘ προετοιμάζει την **εξέγερση του Ίλιντεν**. Η επανάσταση που ξεσπά στις 20 Ιουλίου του 1903, κυρίως στις περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, ήταν σχεδόν καθολική με τη συμμετοχή του αγροτικού πληθυσμού που αγανακτούσε από την οθωμανική κακοδιοίκηση. Η επανάσταση γενικεύεται και τα βουνά γεμίζουν με χιλιάδες ένοπλους μακεδόνες αγρότες. Το ελληνικό κράτος, εχθρικό προς το Ίλιντεν, συνεργάζεται με τους Οθωμανούς για την κατάπνιξή του με τον πατριαρχικό κλήρο και με πράκτορες της ελληνικής κυβέρνησης να τίθενται στην υπηρεσία του οθωμανικού στρατού. Πυρπολήσεις χωριών, φόνοι και πλιάτσικο ήταν η απάντηση του οθωμανικού κράτους προς την εξέγερση.

Οι Τσεντραλιστές (η αυτονομιστική πτέρυγα της ΕΜΕΘ) πιστεύουν ότι πρέπει να στηριχθούν για βοήθεια στις δικές τους δυνάμεις χωρίς να εξαπατώνται από τις ξένες. Τελικός στόχος των Τσεντραλιστών ήταν η ανεξαρτησία και η βαλκανική ομοσπονδία. Στις 30 Ιουλίου όμως, η εξέγερση πνίγεται στο αίμα και ο οθωμανικός στρατός διώκει τους επαναστάτες.

Μέλη της ένοπλης ομάδας (τσέτα) του αναρχικού οπλαρχηγού (βοεβόδα) Μιχαήλ Γκερτζικόφ (Mihail Gerdzhikov) στην εξέγερση του Ίλιντεν, 1903.

Η εξέγερση του Ίλιντεν, μία σημαντική προσπάθεια του λαϊκού επαναστατικού μακεδονικού κινήματος, προκαλεί την αντεπαναστατική επέμβαση των ελλήνων μισθοφόρων, η παρουσία των οποίων είχε ήδη ξεκινήσει από τον Μάιο του 1903, όταν ο μητροπολίτης Καστοριάς Καραβαγγέλης ζήτησε με επιστολή του από τον Παύλο Μελά την αποστολή μιας ομάδας ελλήνων μισθοφόρων για να χτυπήσει τα εξαρχικά χωριά της περιοχής του.

Τουρκαλβανοί στρατιώτες, γραικομάνοι, αρβανίτες και κρητικοί μισθοφόροι ενώνονται κάτω από τις διαταγές του Καραβαγγέλη. Τα σώματα περνούν από χωριά στα οποία ο μητροπολίτης εγκαθίσταται με ένοπλη συνοδεία και λειτουργεί με τη βία. Μετά την περιοδεία του Καραβαγγέλη, οι Κρητικοί ακολουθούν τη συμμορία του Βαγγέλη Γεωργίου. Με την εξέγερση του Ίλιντεν όμως, που ξεσπά τον Ιούλιο του 1903, οι άντρες του Καραβαγγέλη και οι κρητικοί κατευθύνονται προς την πόλη της Καστοριάς. Οι κρητικοί έπειτα θα ακολουθήσουν τον οθωμανικό στρατό για να

καταδιώξουν τους μακεδόνες επαναστάτες.

Με τον Μακεδονικό Αγώνα (1904-1908), το ελληνικό κράτος προσπαθεί να καταπνίξει το αυτονομιστικό κίνημα των Μακεδόνων και συμμαχεί με το οθωμανικό καθεστώς. Διατίθενται κονδύλια και ποσότητες όπλων για τη δημιουργία σωμάτων και την αποστολή συμμοριών σε μη ελληνόφωνα μακεδονικά εδάφη για να τρομοκρατήσουν τον πληθυσμό. Έλληνες αξιωματικοί αρχηγοί των συμμοριών σπέρνουν τον θάνατο σε μακεδονικά χωριά σφαγιάζοντας, βιάζοντας, πλιατσικολογώντας. Το 1904 ο Μελάς διορίζεται επικεφαλής των μισθοφορικών σωμάτων με τα οποία περνά τα σύνορα, φθάνει στην Καστοριά και βάζει ενάντια στους κομιτατζήδες που διεξήγαγαν ανταρτοπόλεμο κατά της οθωμανικής εξουσίας. Η δράση του Μελά, σύμβολο του ελληνικού εθνικισμού, των Ελλήνων οπλαρχηγών και των σωμάτων τους με την αντιμακεδονική πολιτική τους, χαρακτηρίζεται από σφαγές, σφοδρές επιθέσεις σε χωριά και βιαιότητες απέναντι στον μακεδονικό πληθυσμό.

Ο αγώνας συνεχίζεται ως το 1908, όταν θεσπίζεται το τουρκικό σύνταγμα με το κίνημα των Νεότουρκων και επέρχεται παροδική διακοπή των αναταραχών στη Μακεδονία. Από την άνοιξη του 1909, που μπαίνει σε εφαρμογή το θεσμικό έργο των Νεότουρκων, οι οποίοι απέβλεπαν στον εκτουρκισμό όλων των μειονοτήτων της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ξεσπούν απεργίες από τη Θεσσαλονίκη ως την Κωνσταντινούπολη και από το Αϊδίνι ως τη Βηρυτό. Αρχίζουν να περνούν αντιδραστικά νομοσχέδια όπως ο αφοπλισμός και η διάλυση των χριστιανικών αντάρτικων σωμάτων και η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία για όλους τους Οθωμανούς υπηκόους.

Η δράση των Νεότουρκων μέχρι τον Ιούλιο του 1912, όταν και καταρρέει η κυβέρνησή τους έπειτα από σφοδρή λαϊκή αντίδραση, πλήττει τους κατοίκους της Μακεδονίας με αυθαιρεσίες, κακοποιήσεις και γενικότερη επιβάρυνση του, αγροτικού κυρίως, πληθυσμού.

Στον πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο του 1912, ο οθωμανικός στρατός

ηττάται από τα συμμαχικά στρατεύματα της Βουλγαρίας, της Σερβίας, της Ελλάδας και του Μαυροβουνίου και επέρχεται η διάλυση της Τουρκίας στην Ευρώπη, γεγονός που προκαλεί αναστάτωση μεταξύ των βαλκανικών κρατών όσον αφορά τον καθορισμό των συνόρων τους. Με τη Συνθήκη του Λονδίνου, τον Μάιο του 1913, αρχίζουν οι διενέξεις εντός του πρώην βαλκανικού συνασπισμού, με τη δυσαρέσκεια της Βουλγαρίας λόγω της μικρής της κατάκτησης (10%) από το έδαφος της Μακεδονίας. Τον Ιούνιο του 1913, ο βουλγαρικός στρατός επιτίθεται εναντίον των παλαιών του συμμάχων (Ελλάδα, Σερβία) και ξεσπά ο δεύτερος Βαλκανικός (ή Διασυμμαχικός) Πόλεμος. Στον δεύτερο αυτόν πόλεμο παίρνουν μέρος ρουμανικά και τουρκικά στρατεύματα, που εισβάλουν στα βουλγαρικά εδάφη ανεξάρτητα από τους συμμάχους.

Οι βουλγαρικές στρατιωτικές δυνάμεις χάνουν και αποσύρονται από τη Δυτική και Ανατολική Θράκη. Τον Αύγουστο του 1913 υπογράφεται στο Βουκουρέστι Συνθήκη Ειρήνης, ερήμην του πληθυσμού, με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης να παραβιάζεται καθώς η Βουλγαρία διατηρεί τη Δυτική Θράκη και οι Σέρβοι βελτιώνουν τις θέσεις τους στην Άνω Μακεδονία και στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου. Στην Ελλάδα δίνεται ένα τμήμα της Θράκης και η λεγόμενη Αιγαιακή Μακεδονία (ακτές Αιγαίου Πελάγους με τη Θεσσαλονίκη), περιοχή στην οποία κατοικούσαν σύμφωνα με τις απογραφές του 1906, 1.150.000 μουσουλμάνοι, 623.000 ελληνορθόδοξοι και 627.000 βουλγαρορθόδοξοι.

Η εθνογραφική αυτή σύνθεση των πληθυσμών θα ανατραπεί άνωθεν με τη διαδικασία της ανταλλαγής πληθυσμών και τον καταναγκαστικό εξελληνισμό.

Μετά τους Βαλκανικούς και το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ακολουθεί η τριχοτόμηση του ιστορικού και γεωγραφικού χώρου της Μακεδονίας. Οι δύο περιοχές που δεν προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα ονομάστηκαν Νοτιοσλαβική Μακεδονία (ή Μακεδονία του Βαρδάρη) και Βουλγαρική Μακεδονία (ή Μακεδονία του Πίριν), κάτι που οι σημερινοί πολιτικοί και θρησκευτικοί ηγέτες επίμονα αποκρύπτουν.

Έκτοτε οι Μακεδόνες υφίστανται βίαιο εξελληνισμό, φυλακίσεις και εξοντωτικούς διωγμούς. Υποχρεώνονται να αλλάξουν τα ονόματά τους και τη γλώσσα τους ενώ πάνω από 1.000 χωριά και πόλεις μετονομάζονται στην ελληνική.

Εν τέλει, οι πραγματικές αιτιάσεις του μακεδονικού ζητήματος υπερβαίνουν ονόματα και 'ιστορικές συνέχειες'. Αυτά αποτελούν απλώς συμπληρώματα δικαίωσης της επιδίωξης για πλήρη κυριαρχία και οικονομική εκμετάλλευση των Βαλκανίων.

Πρώτη δημοσίευση: Περιοδικό **ContAct**, τεύχος 10, Νοέμβριος 2007.

Φωτογραφία κειμένου: Συνάντηση στην οροσειρά του Αίμου των οπλαρχηγών (βοεβόδες) της εξέγερσης του Ίλιντεν, 1903.

Αγρίνιο: Μεγαλώνοντας Ανάμεσα σε Δύο Ρέματα

Γρηγόρης Τσιλιμαντός

Το Αγρίνιο είναι μια πόλη που μάθαινε να ζει με τα νερά, την υγρασία και τις λάσπες. Ρέματα, πηγάδια, πολλά πηγάδια, τέσσερις λίμνες γύρω του, Αχελώος κι ένας απέραντος και πλούσιος κάμπος που στον πόλεμο αντιστάθμισε τη λιμοκτονία απ' την κατοχική πείνα. Οι κερδισμένοι απ' τον κάμπο είναι άλλη ιστορία.

Γεννημένος το '60, Δεκέμβρη μήνα. Παντού κρύο, σαν αλουμίνιο όπως οι νύχτες πάνω απ' το Αγρίνιο, όπως λέει ο μέγας Χατζιδάκης. Το σπίτι στα προσφυγίτικα της Ερυθραίας. Χώρος, η μοναδική κρεβατοκάμαρα αυτή των γονιών κι ένα μαγκάλι

αναμμένο. Η μάνα να χαροπαλεύει γιατί δεν έβγαине το ύστερο (πλακούντας) κι έφραζε το διάφραγμα. Το έβγαλε κομμάτι κομμάτι επιτέλους ο “μάμμος”. Τότε πήρα την πρώτη πνευμονία. Το πάτωμα ξύλινο κι από κάτω η γλαβανή, υπόγεια αποθήκη με ξύλα για το χειμώνα. Εκεί η γιαγιά έκρυβε στην κατοχή αντάρτες, κομμουνιστογειτονιά βλέπεις. Μπούκαραν κάποια φορά οι Γερμανοί, πάτησαν την κουρελού που σκέπαζε την καταπακτή κι έφυγαν. Κορώνα-γράμματα δηλαδή.

Κάτω απ’ το υπόγειο, φλέβα νερού. Μια αγιάτρευτη υγρασία, ακόμη και σήμερα, στα παλιά θεμέλια. Γεννήθηκα σα να λέμε μες τα νερά και την υγρασία. Η Ερυθραία είχε πολλά πηγάδια και το νερό ήταν δώρο και κοινωνικό αγαθό για όλους, πριν έρθει το κράτος με τον οργανισμό και το ρολόι και το κάνει εμπόρευμα, δηλ. **πρόοδο**.

Κι όπως γεννήθηκα έτσι και μεγάλωσα, ανάμεσα σε δύο ρέματα: Άγιος Κωνσταντίνος – Ερυθραία – Αγρίνιο.

Τα ρέματα δεν χωροθετούσαν μόνο τον τόπο αλλά και τη σύνθεση του πληθυσμού. Από τη μια οι πρόσφυγες, στη μέση οι “μπασταρδεμένοι”, πρόσφυγες και φερτοί, γαμπροί και νύφες από το Ξηρόμερο και τα γύρω χωριά, κι από την άλλη οι Αγρινιώτες. Μία σύνθεση που καθορίστηκε από δύο καταστροφές. Μία φορά από την καταστροφή του '22, με τον εθνικισμό της Μεγάλης Ιδέας, και μια δεύτερη από την καταστροφική επικράτηση των εθνικιστών και των ταγματасφαλιτών στα γύρω χωριά μετά τον εμφύλιο.

Η Ερυθραία που ήταν στη μέση, με τα δυο ρέματα να την περιστοιχίζουν, μας έδινε το προτέρημα να απλώνουμε τον ζωτικό μας χώρο από το ένα μέρος στο άλλο. Ξέραμε τί θα κάνουμε στο ένα ρέμα και τί θα κάνουμε στο άλλο, σε όλον τον κύκλο του χρόνου, όπως οι μεγάλοι τότε ήξεραν ποιος είναι και τι είναι ο αριστερός και ποιος είναι και τι είναι ο δεξιός.

Ζούσαμε την εποχή της σαφήνειας, στον δικό μας παιδικό χωροχρόνο. Ξέραμε τί μας ένωνε και τί μας χώριζε από αυτό που ήταν πέρα από τις δύο όχθες. Από δύο γέφυρες και τα δύο

ρέματα, μια στα πάνω όρια και μια στα κάτω. Απ' τη μια πλευρά, ο προσιτός κόσμος του Αγ. Κωνσταντίνου κι από την άλλη, ο απρόσιτος για μας τότε, του Αγρινίου. Με τον Αγ. Κωνσταντίνο, τον "συνοικισμό" όπως τον λέγαμε, μας ένωναν τα πέτρινα χαμόσπιτα με τους λουλουδένιους κήπους, η αρχιτεκτονική του τεμαχισμού των οικοπέδων για την εγκατάσταση των προσφύγων, το μοναδικό δημοτικό σχολείο και το πανηγύρι με τον Τζιμ Αρμάο, τις βάρκες, την ασώματο κεφαλή, τον γύρο του θανάτου και το "πέντε κρίκοι ένα τάληρο".

Η κάτω γέφυρα μας ένωνε με τους δικούς μας. Σ' αυτή τη γέφυρα χαζεύαμε τα ορμητικά νερά που κατέβαιναν το χειμώνα από το λόφο της Αγ. Παρασκευής και πιο ψηλά από το βουνό πίσω από τον Αη Λια. Η Ερυθραία ποτέ δεν πλημμύρισε. Το καλοκαίρι για να ανέβουμε στον συνοικισμό, κόβαμε δρόμο μέσα από το ρέμα, βάζοντας πέτρες για να περνάμε, όχι πάντα με επιτυχία. Φτιάχναμε τα δικά μας περάσματα. Σ' αυτό το ρέμα κάναμε το πρώτο μάθημα βιωματικής φυσικής ιστορίας. Μπακακάκια και γυρίνοι, "σκουταρέλες" (σαύρες), πεταλούδες, πουλιά, ακόμη και πετροκάβουρα. Καλαμιές και φτέρες, βάτα και φραγκόσουκα. Όταν πέρναμε το ρέμα ανάποδα, προς το βουνό, πηγαίναμε για κολύμπι στην καταβόθρα, βάθρα όπως τη λένε στη Σαμοθράκη. Οι πιο τολμηροί γυμνοί κι οι ντροπαλοί μαγιώ από νάυλον σακούλα. Ήταν οι τρόποι για να' χουμε στεγνά εσώρουχα στην επιστροφή για να μην μας πάρουν χαμπάρι οι γονείς. Ο πρώτος γυμνισμός, τα πρώτα σκιρτήματα της απελευθέρωσης του σώματος.

Καταλαμβάναμε και δημιουργούσαμε για λίγες ώρες το δικό μας έδαφος αυτής της απελευθέρωσης. Ακόμη κι οι ανυπανισμοί μας εκεί είχαν άλλη διάσταση γιατί εκεί ήταν απαλλαγμένοι από τον αιφνιδιασμό και το επακόλουθο γονάτισμα μπροστά στα εικονίσματα. Ήταν το βίωμα που ξέφευγε από την επίσημη κοινωνία και συντελούνταν κάτω από τη μύτη του Θεού και του αφέντη (πατέρας – παπάς - δάσκαλος – χωροφύλακας).

Είχαμε το προνόμιο να έχουμε και δυό γήπεδα δίπλα σ' αυτό το ρέμα. Μια αλάνα κατηφορική στην οποία συχνά ψάχναμε τη μπάλα στις καλαμιές και στα λασπόνερα και μια άλλη πιο μικρή αλλά

πιο επίπεδη. Κι οι δυό παρατημένα καπνοχώραφα, δώρο των ιδιοκτητών χωρίς περιφράξεις και συρματοπλέγματα.

Οι καλαμιές από το ρέμα μας έφτιαξαν τα πρώτα δοκάρια, όταν σκεφτήκαμε να εγκαταλείψουμε τις πέτρες-σημάδια που όριζαν μέχρι τότε το τέρμα. Και τότε λες κι όλα άλλαξαν. Στόχος δεν ήταν απλώς το γκολ αλλά να πετύχουμε το “δοκάρι και μέσα”, ακόμη και το “δοκάρι κι έξω”, μαγεμένοι από αυτή την ξαφνική αλλαγή πορείας της μπάλας. Οι καλαμιές νοηματοδοτούσαν διαφορετικά τα επιφωνήματα “αχ” και “γκολ”. Εκεί ήταν το εβδομαδιαίο μας ραντεβού για τα “φιλικά” και για τα ντέρμπυ με τα παιδιά του συνοικισμού. Μας ένωνε βλέπεις και ο Κρόνος, η ερασιτεχνική ομάδα των προσφύγων εκατέρωθεν του ρέματος. Μετέπειτα έγινε ΑΕΚ Αγ. Κωνσταντίνου. Τον ΠΑΟΚ τον είχαν πάρει τα Καλύβια τρία χιλιόμετρα έξω από το Αγρίνιο.

Εκεί στις όχθες δινόταν το ραντεβού για τον πετροπόλεμο, που ξεκίνησε, αν θυμάμαι καλά, όταν μας χώρισαν από το μοναδικό δημοτικό στον συνοικισμό και μας πήγαν στο δικό μας, της Ερυθραίας. Σα να προσπαθούσαν να μας κόψουν τον ομφάλιο λώρο, ένα πράμα. Μετρούσαμε μελανιές και καρούμπαλα, αλλά αυτά ήταν τα μυστικά της κάθε όχθης. Μετά πάλι δίπλα δίπλα, στο πανηγύρι, πάλι ντέρμπυ κι όλοι μαζί στα νεκροταφεία που ήταν το γήπεδο του Κρόνου για το Κρόνος-Ακαρνάνας, την ερασιτεχνική ομάδα του Αγρινίου.

Στο άλλο ρέμα, αυτό που μας χώριζε από τ’ Αγρίνιο, βρίσκαμε άλλα καταφύγια για να εδαφικοποιήσουμε την “αλητεία” μας. Εκεί το μάθημα της βιωματικής φυσικής ιστορίας είχε άλλες προσλαμβάνουσες. Πιο πυκνή βλάστηση, πολλά και πυκνά βάτα, με αγριαχλαδιές, λυγαριές, γαϊδουράγκαθα, βούρλα, αγκουρτσιές (ακανθώδεις θάμνοι), γεμάτο καλαμιές και τσουκνίδες, ατσάραντους, ψευτίκια, αξότσονους, γαρδέλια (καρδερίνες), αλλά επίσης κωλοφωτιές (πυγολαμπίδες), χελώνες και φίδια. Η άνοιξη εδώ είχε άλλη διάσταση για τα λιανόπαιδα. Στα βάτα ανοίγαμε τρύπες και φτιάχναμε σπηλιές. Νοιώθαμε σαν ινδιάνοι σε σκηνή που αντί για την πίπα της ειρήνης, ανάβανε κανα τσιγαράκι χύμα. “Μου είπε ο θεός μου να μου δώσεις τρία τσιγάρα”,

λέγαμε στον περιπτερά. ‘Ημουν Πέμπτη δημοτικού όταν τράβηξα μέσα μου την πρώτη ρουφηξιά σε μια τέτοια “σπηλιά” και μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι.

Για δάπεδο στρώναμε φύλλα απ’ τα καλάμια κι είμασταν “βασιλιάδες κι αυτοκράτορες”. Τις αγριαχλαδιές τις σεβόμασταν, ούτε που μας πήγαινε στο μυαλό να καβατζώσουμε για το σπίτι αχλάδια. Ένα ο καθένας αραιά και που, αυτό ήταν όλο. Τις κωλοφωτιές όμως δεν τις λυπόμασταν, τις πασαλείφαμε στα ρούχα μας για να φωσφορίζουν τη νύχτα. Το ίδιο και με τα γαρδέλια. Το “στήσιμο” το πήραμε απ’ τα κουρεία, στα οποία τα κλουβιά ήταν θεσμός. Εδώ όμως υπήρχε ιεροτελεστία. Κόβαμε μια αγκουρτσιά και τις κορυφές από τα βούρλα στο μήκος μιας παιδικής ανοιχτής παλάμης, μετά γκαζοτενεκές, φωτιά από κάτω και μέσα το κρεπ, μια παλιά μπεζ εύκαμπτη σόλα. Η άτιμη, όταν έλιωνε, γινόταν παχύρρευστη που δεν στέγνωνε με τίποτα. Βουτούσαμε τις βελόνες μέσα και μετά τις καρφώναμε μια μια στα αγκάθια του θάμνου. Το στηρίζαμε με πέτρες κι ένα κλουβί με γαρδέλι ή καναρίνι από κάτω και μετά κρυμμένοι περιμέναμε να πέσει στην παγίδα της κόλλας το υποψήφιο θύμα μας. Μεγαλώνοντας, απαλλαχτήκαμε κάποια στιγμή απ’ αυτή τη βαναυσότητα, μερικούς μας πήρε πολλά χρόνια.

Οι καλαμιές σ’ αυτό το ρέμα ήταν πολύτιμες για τους χαρταετούς. Μόνοι μας τους φτιάχναμε. Λαδόκολλα, αλευρόκολλα για το σώμα και διπλωμένες λωρίδες από εφημερίδα για την ουρά. Τί πράγμα κι αυτό! Πόση περηφάνια όταν σηκωνόταν κι άλλη πόση ακόμα όταν του στέλναμε “τηλεγράφημα”, ένα χαρτάκι με μια ευχή, με τρύπα στη μέση που ταξίδευε κατά μήκος του σπάγγου μέχρι να τον φτάσει, όταν ο σπάγγος είχε καλό “τράβο”, όταν ήταν δηλαδή τεντωμένος. Νοιώθαμε αεροναυπηγοί κι αεροπόροι ταυτόχρονα, σπάνιο πράγμα στο σημερινό κόσμο της εξειδίκευσης και του καταμερισμού εργασίας.

Στην πάνω γέφυρα του ρέματος, δεν πατάγαμε, ήταν βλέπεις στη δικιά μας όχθη και το αστυνομικό τμήμα. Όχι που θα άφηναν τους πρόσφυγες “απροστάτευτους” κι ανεξέλεγκτους να αλωνίζουν. “Η ασφάλεια ήταν για τους πολιτικούς και στ’ Αγρίνιο”, μού ‘λεγε

η μάνα μου. Εκεί πήγαινε το φαγητό στον θείο μου, που ήταν στο αντάρτικο λοχαγός του ΕΛΑΣ. Η περιοχή μας χρησίμευε μόνο σαν πέρασμα για να κόβουμε δρόμο μέσα από το ρέμα, για όσους καταφέραμε να μπούμε στο Γυμνάσιο του Αγρινίου. Άλλη χούντα εκεί.

Η κάτω γέφυρα ήταν μικρή και χαμηλή, πάνω στη γούβα, ανάμεσα στην κατηφόρα της δικής μας πλευράς και στην ανηφόρα προς το Αγρίνιο. Αυτός ο δρόμος, “Ν.Ιωνία” για τον ταχυδρόμο, για μας ήταν η “κατηφόρα” και η “ανηφόρα”, βιωματικές ονομασίες σημαδεμένες μονοσήμαντα απ’ την πορεία προς τα Αγρίνιο. Εκεί κάτω πηγαίναμε μόνο για κωλοφωτιές. Αυτή η γέφυρα παρέμεινε για πολλά χρόνια ο δικός μου κόμπος, το δικό μου “μετέωρο βήμα του πελαργού”, ένα βήμα και ήμουν αλλού. Στο εν λόγω ρέμα, το ραντεβού που δίναμε στις όχθες του ήταν μόνο για πετροπόλεμο.

“Πάμε να πολεμήσουμε με τα αγρινιωτάκια” λέγαμε. Μια φορά, τους κυνηγήσαμε στη μεριά τους και στήθηκε πανηγύρι, γιατί το δικό μας επίπεδο ήταν χαμηλό ενώ το δικό τους ψηλό, έτσι ήταν το ρέμα. Λες και η φύση συνέδραμε σ’ αυτή την άορατη ανισότητα που μας όπλιζε το χέρι. Δεν αστειεύομαι. Σ’ αυτή τη μάχη υπήρχαν και τόξα με βέλη που στην άκρη τους ήταν τσακισμένα καπάκια από κονσερβοκούτια. Παριστάναμε τους ινδιάνους βλέπεις. Αυτά συμβαίνουν ανάμεσα σε μικρά αρσενικά, γιατί για τα κορίτσια το ρέμα ήταν απαγορευμένη ζώνη. **Πώς λοιπόν να μην ζητήσει η πατριαρχική οικογένεια και η παιδεία της ένα μεγάλο ιστορικό συγνώμη απ’ το γυναικείο φύλο;**

Αυτό το ρέμα είχε πολλές λιγαριές, ιδανικές για σφεντόνες, αλλά και για βίτσες στους δασκάλους, που τις πηγαίναμε ξεφλουδισμένες και καμένες για να αντέχουν. Ποιο τάχα σύνδρομο της Στοκχόλμης μας διακατείχε και τις προσφέραμε με τόση επιμέλεια προκειμένου να εφαρμόσουν την “παλιά παιδαγωγική” που περιέγραφε κι ο Καζαντζάκης δεκαετίες πριν από μας, πάνω στις παιδικές τεντωμένες και ανοιχτές μας παλάμες; “Δάσκαλε, μην το λυπάσαι” ήταν το απαραίτητο κερασάκι στην σφροονιστική τούρτα.

Μπορεί σημείο συνάντησης στο ρέμα να μην υπήρχε με τα “αγρινιωτάκια”, όμως ένα αόρατο νήμα μας ένωνε, κι αυτό δεν ήταν άλλο απ’τον Παναιτωλικό. Ήταν αυτός που έσπαγε τα σύνορα των παιδικών μας φιλονικιών. Κι όταν λέω “σύνορα” το εννοώ. Η ταβέρνα ανάμεσα στις πάνω γέφυρες των δύο ρεμάτων λεγόταν “Σύνορα”, δίπλα ακριβώς το μοναδικό θερινό σινεμά λεγόταν “Ακροπόλ”. Σ’ αυτή την “άκρη της πόλης” γνώρισε μεγάλες δόξες ο Ξανθόπουλος, η Μάρθα Βούρτση, αλλά και η Χούλια Κότσιγιτ. Είπαμε προσφυγίτικα.

Τα αντίστοιχα ονόματα των σινεμά του Αγρινίου ήταν βουτηγμένα στις αφαιρέσεις: Ριάλτο, Ολύμπιον, Ελληνίς, Παλλάς, Άνεσις. Άστα να πάνε δηλαδή. Αντίθετα το *Ακροπόλ* και τα *Σύνορα* σηματοδοτούσαν τον κόσμο του αισθητού όπως λέει κι ένας καρδιακός μου φίλος. Είμασταν στα σύνορα και στην άκρη της πόλης, γιατί η πόλη σταμάταγε σε μας. Εμείς είμασταν η Ερυθραία και ο Αγ. Κωνσταντίνος, οι άλλοι.

Αρχές του '70 ξεκίνησαν τα μεγάλα έργα της Χούντας. Στο βοϊδολίβαδο ήρθε ο Παττακός με το μυστρί για να εγκαινιάσει το στάδιο (“κάθε πόλη και στάδιο, κάθε χωριό και γυμναστήριο”) και την τεχνική σχολή, την βοϊδοσχολή έλεγε περιφρονητικά η μάνα μου. Μας πήγαν με τα κεφάλια κουρεμένα με την “χοντρή” γιατί η “ψιλή” ήταν για σωφρονισμό και τιμωρία κι ας ήταν η διαφορά ένα χιλιοστό μαλλί. Γι’ αυτό στην μεταπολίτευση είχαμε τόσους “μαλλιάδες”.

Ήρθαν και στο πρώτο ρέμα. Στην αρχή τα φουρνέλα και ο εκβραχισμός. Το σχέδιο: τσιμεντένιος αύλακας κι από πάνω ασφαλτος. Δηλαδή υπόγειες υψηλές ταχύτητες των νερών με ασυγκράτητα φερτά υλικά στα ανάντι και φράξιμο στα κατάντι.

Σε δουλειά να βρισκόμαστε σε νέους κύκλους εργασίας. Το πνεύμα του καπιταλισμού. Τρέχαμε όλοι να δούμε πώς γίνονταν η ανατίναξη, μας άφηναν οι άτιμοι. Το θέαμα μας απόπλιζε και δεν μπορούσαμε να δούμε πως μαζί με τους βράχους τίναζαν και τα δικά μας βιώματα με ό,τι όμορφο κι άσχημο έκρυβαν μέσα τους, κόβοντας βίαια κάθε ίχνος συνέχειας, με αλλαγές και

μεταμορφώσεις για τους επόμενους.

Θυμάμαι την τελευταία εικόνα αυτού του ρέματος. Ήταν χειμώνας και είχε κατεβασιά φουσκωμένη που ξήλωσε τα καλούπια. Όταν σταμάτησε η βροχή και κόπασαν τα νερά, ένα νεαρός απ' τον συνοικισμό, παιδί της εκκλησίας, ανέβηκε πάνω σ' ένα απ' αυτά τα μεγάλα ξύλινα τελάρα, που χρησιμοποιούσαν για καλούπια, κωπηλατώντας το όρθιος και περήφανος. Ήταν η τελευταία πράξη αντίστασης του ρέματος πριν τον εγκλιβωτισμό του, ήταν η τελευταία πράξη εκτροπής και οικειοποίησης που λέγαν οι Γάλλοι καταστασιακοί, από ένα παιδί που εκπροσωπούσε εκείνη την στιγμή ό,τι πηγαίο αποτυπώναμε στο ρέμα, πριν τη μαζική μας απόσυρση και ένταξη σε ό,τι το διαδέχθηκε.

Ο καιρός της τηλεόρασης ήταν ήδη εδώ. Το βίωμα και η αυτενέργεια έγιναν αναπαράσταση. Ξεκινούσε η εποχή της σύγχισης. O tempora, o mores. Τα νέα χωροταξικά σχέδια βάδιζαν στη λογική των περιφράξεων καταλαμβάνοντας κάθε σπιθαμή πραγματικά ελεύθερου χώρου και μαζί τους ξύπνησαν και οι ιδιοκτήτες κι άρπαξαν την ευκαιρία. Μετά άλλες περιφράξεις, μ' αυτές τις γαμημένες εξετάσεις εισαγωγής για το γυμνάσιο. Οι πιο πολλοί πήγαν να μάθουν “καμιά τέχνη”, εγώ σημαιοφόρος βλέπεις, συνέχισα με τους λίγους όλες τις βαθμίδες, κουβαλώντας πάντα μέσα μου τη μοναξιά του βίαιου αποχωρισμού.

Μας αποδεκάτισαν και η Ερυθραία απέκτησε κανονικότητα.

Οι αλάνες έγιναν οικόπεδα χωρίς χώρο και χωρίς υποκείμενο να τις διεκδικήσει. Η “αλητεία” της παιδικότητας κατασυκοφαντήθηκε για να καταντήσει σήμερα παιδότοπος οργανωμένης επανάληψης με μια διαρκή αγωνία μην τυχόν και γρατσουνιστεί το παιδί. “Κάτω απ το πλακόστρωτο, υπάρχει η παραλία” έλεγαν οι εξεγερμένοι στον Μάη του '68. Κάτω απ' τα τσιμέντα και τις περιφράξεις υπάρχουν οι φωνές μας λέω εγώ, κάθε φορά που τα διαβαίνω.

Τα ρέματα ήταν τόπος φυγής και πρακτικού αυτοσχεδιασμού, ήταν το καταφύγιο της ελευθερίας μας. Ήταν συνάμα το αυλάκωμα των

νερών στην πλάτη της γης για εκατοντάδες και χιλιάδες χρόνια. Στο όνομα της ανάπτυξης και της τάξης, αυτά πάνε μαζί μην το ξεχνάμε όπως μαρτυρεί σήμερα και η Χαλκιδική με την εξόρυξη, τα αναθεμάτισαν. Ακόμα ηχεί στ' αυτιά μου εκείνη η τρομερή παρατήρηση: "πάλι στο ρέμα ήσουν"; Μέσα μου πάλευαν εκείνη τη στιγμή οι νεράιδες με τις κακές μάγισσες.

Το πρόσταγμα της ανάπτυξης έδωσε δουλείες και μεροκάματα, τα κονόμησαν οι εργολάβοι, το κράτος και τα μαγαζιά με τα τραπεζοκαθίσματα, αλλά η τραγωδία της Μάνδρας και κάθε Μάνδρας θέλει μιάν απάντηση. Εδώ είναι τα ρέματα δεν είναι παίξε γελασε για να παραφράσω τον Σαββόπουλο. Ο καπιταλισμός "λύνει" τα προβλήματα που δημιουργεί, χωρίς να τα θέτει. Τα νερά έχουν μνήμη και θα περάσουν όταν χρειαστεί από εκεί που ξέρουν και τότε αλίμονο στην πρόοδο και στους προοδευτικούς της ανάπτυξης. Αυτή τη μνήμη επικαλούμαι χωρίς ρομαντισμούς και κενές νοσταλγίες. Μιλάω για τα νέα ρέματα που θα στεγαστεί ξανά ή "βρωμιά" και η φασαρία της ελευθερίας στον δημόσιο χώρο, ενάντια στον υγιεινισμό και τη σιωπή που επιβάλλει η κανονικότητα της κυριαρχίας.

Τότε ίσως ξανά εμφανιστεί κάτω από τα σπασμένα τσιμέντα της ανάπτυξης εκείνο το παιδί που καβάλησε το τεράστιο τελάρο και κωπηλατούσε χωρίς να φοβηθεί τον ρου της ελευθερίας των νερών. Τότε ίσως ξανακουστούν εκείνες οι φωνές, ώριμες πια και απαλλαγμένες από την παιδική κακία.

Στον φίλο μου Ν.

Η Σφαγή των Εβραίων στο

Βραχώρα το 1821

Νίκος Ιωάννου

Η Αιτωλία και η Ακαρνανία, το Κάρλελι δηλαδή όπως λεγόταν κάποτε, άργησε να κινηθεί σε σχέση με την εξέγερση του 1821.

Πρώτη εξεγερσιακή ενέργεια θεωρήθηκε η επίθεση του οπλαρχηγού Μακρή στην τουρκική συνοδεία που μετέφερε τον ετήσιο φόρο από το Μεσολόγγι στη Ναύπακτο και από εκεί στην Κωνσταντινούπολη. Ο Μακρής σκότωσε τους Τούρκους και άρπαξε τα χρήματα, βάζοντας έτσι το σπέρτο για τη φωτιά που λίγο μετά θα ακολουθούσε.[1]

Από τη μέρα της 5^{ης} Μαρτίου του 1821 αρχίζει να φυσά ο αέρας της εξέγερσης στο Κάρλελι. Ακολούθησαν πολλά γεγονότα με προεξάρχοντα αυτά της κατάληψης του Βραχωρίου στις 11 Ιουνίου κι έπειτα του Ζαπαντίου στις 26 Ιουλίου.[2]

Το Ζαπάντι ήταν σχεδόν αμιγώς οθωμανικός οικισμός. Εκεί ζούσαν φτωχοί και γενικώς δεύτερης κατηγορίας Τούρκοι, κατώτεροι από αυτούς του Βραχωρίου. Απ' ό,τι φάνηκε όμως ήταν σκληροί πολεμιστές αφού αντιστάθηκαν με εκπληκτική γενναιότητα στους χριστιανούς πολιορκητές. Σε μία από τις τελευταίες εξόδους των Τούρκων οι χριστιανοί σκότωσαν δεκαοχτώ από αυτούς. Έκοψαν τα κεφάλια των νεκρών και τα παλούκωσαν μπροστά στους πολιορκημένους συγγενείς τους.[3] Αφού ακολούθησαν αιματηρές επιθέσεις οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν παραδίδοντας και το Ζαπάντι. Η αλαζονική και βάρβαρη συμπεριφορά των άταχτων οπλοφόρων χριστιανών, οι βιασμοί και οι σφαγές των φτωχών αμάχων είχαν υπερβεί το «φυσιολογικό» για την εποχή επίπεδο ήδη στα γεγονότα της κατάληψης του Βραχωρίου 40 ημέρες νωρίτερα. Οι Εβραιοπούλες και οι φτωχιές Τουρκάλες βιάστηκαν και σφαγιάστικαν όμως η παράδοση μας μεταφέρει πώς χανούμισσες σκόρπισαν σε αρχοντόσπιτα της περιοχής σαν δούλες -κυρίως σαν σεξουαλικές δούλες- ζώντας βίο αβίωτο! **Αυτά τα γεγονότα ήταν η πιστοποίηση του διογκομένου μίσους, του κτήνους του ρατσισμού και του σεξισμού που μπορεί να φωλιάσουν**

και στην πιο λαϊκή εξέγερση.

Όταν πλέον κανείς δεν αμφισβητούσε την υπεροχή των χριστιανών πολιορκητών του Βραχωρίου, πρώτοι διέφυγαν οι Αλβανοί μισθοφόροι, ανταλλάσσοντας προφανώς τη ζωή τους με χρήματα ή εξαργυρώνοντας παλιά νταραβέρια με τους οπλαρχηγούς, για να εξοντωθούν αργότερα στα γύρω βουνά ληστευόμενοι από καπεταναίους. Οι ευκατάστατοι και οι αξιωματούχοι Τούρκοι, πλειοψηφία στην κοινότητα του Βραχωρίου, σώθηκαν φυγαδευόμενοι, ανταλλάσσοντας τη ζωή τους είτε με χρήματα είτε με την «αξία» του τίτλου τους. Πιθανότατα να σώθηκαν μαζί τους και ελάχιστοι πλούσιοι Εβραίοι.[4] Οι υπόλοιποι, όλη η εβραϊκή κοινότητα και οι λίγοι φτωχοί Τούρκοι αιχμάλωτοι σφαγιάστηκαν ολωσδιόλου από τις αιμοδιψείς εξαγριωμένες ομάδες των νικητών.

Προφανώς όμως ο εθνικός χαρακτήρας της κατάληψης του Βραχωρίου της 11^{ης} Ιουνίου του 1821, που προσφάτως οι Αγρινιώτες άρχισαν να γιορτάζουν, δεν άφησε περιθώρια σπουδαίας αναφοράς σε αυτό το μικρό ολοκαύτωμα. Οι γέροντες, όσοι το είχαν ακούσει, το ανέφεραν με μισόλογα και χαμηλόφωνα, σαν μια πληροφορία αχνή, δευτερεύουσας σημασίας. Το ίδιο έκαναν και αρκετοί ερευνητές της περιοχής, με εξαίρεση τον Γεράσιμο Παπατρέχα (1922 -1998) που κι αυτός όμως δικαιολογεί το γεγονός ως «συνηθισμένο» για την εποχή.

Τους έσφαξαν όλους, άνδρες, γυναίκες, παιδιά.

Η παράδοση, λέει ο Παπατρέχας, διασώζει ότι «ο καπετάν Αλεξάκης Βλαχόπουλος έδωσε διαταγή στα παλικάρια του: – Το βράδυ να είστε όλοι έτοιμοι στο γιαταγάνι (που σημαίνει πάμε για σφαγή με τα γιαταγάνια και τα μαχαίρια και χωρίς μπιστόλες). Έτσι έγινε, βγήκαν όλοι στο γιαταγάνι κι από σπίτι σε σπίτι έσφαξαν όλους τους Οβραίους και μόνο ένας γλύτωσε, που διαμέσου Προυσού έφτασε στη Λαμία. Από τότε δεν ξανάμεινε Οβραίος στο Βραχώρι». Ο σημαντικός όμως Ξηρομερίτης λαογράφος δεν μας παραθέτει την πηγή του.

Ο Θεόδωρος Χαβέλας (1840 -1912) αναφέρεται λακωνικά στα

γεγονότα που ακολούθησαν την άλωση του Βραχωρίου: «Τότε δε ο συρφετός των Αγρινίων, επιπεσών κατά των Εβραίων, διεπέρασεν άνδρας, γυναίκας και παιδιά εν στόματι μαχαίρας εκδικούμενος τον θάνατον ιερέος τινός εν Αγρινίω, Παπαλεξίου Δηματά, ον παρά των Τούρκων παραλαβόντες πρότερον οι Εβραίοι, ετύφλωσαν δι ακανθών και κατεβασάνισαν μέχρι θανάτου». Ο Βραχωρίτης Χαβέλας κάνει αυτή την αναφορά στο έργο του «Ιστορία των Αιτωλών» (Αθήνα 1883) και αναφέρεται σε Αγρίνιο και Αγρινίους ονόματα που το 1821 δεν υπάρχουν, φανερώνοντάς μας έτσι την μυθοπλασία του πρώιμου νεοελληνικού εθνοκράτους. Για τους φτωχούς Τούρκους αναφέρει: «Εκ δε των αιχμαλώτων τους μεν πτωχούς εφόνευσαν εις κατοφέρειάν τινα κάτωθεν της πατρικής μου οικίας...»[5]

Να σημειώσουμε εδώ πως η «Ιστορία του Αγρινίου» έργο του Δάσκαλου Γεράσιμου Παπατρέχα εκδόθηκε το 1991 -με απουσία οποιασδήποτε επιμέλειας πρέπει να παραδεχτούμε -από τον Δήμο Αγρινίου. Η πρώτη έκδοση εξαντλήθηκε πολύ νωρίς και δεν επανεκδόθηκε ποτέ παρότι οι Αγρινιώτες -και όχι μόνο- αναζητούσαν το βιβλίο διακαώς. Ο λόγος είναι προφανής και δεν είναι άλλος από την πίεση που ασκεί το χριστιανικό- παραχριστιανικό και εθνικιστικό λόμπυ της πόλης στην εκάστοτε δημοτική αρχή. Ο Δάσκαλος Παπατρέχας ρητώς αναφέρεται στην πολιορκία και άλωση του Τουρκοβράχωρου ενώ η εκάστοτε δημοτική αρχή γιορτάζει την απελευθέρωση του Αγρινίου από τον τουρκικό ζυγό.

Όσο ψάχνουμε τις περιγραφές της εξέγερσης του 1821 τόσο απομακρυνόμαστε από την ιδέα μιας εθνικής εξέγερσης αφού σπανίως διαπιστώνουμε ίχνη κάποιας εθνικής συνείδησης. Αντιθέτως, διαπιστώνουμε την ληστρική πλευρά της εξέγερσης των πολυφυλετικών βαλκανικών καπετανάτων απέναντι στην υπό διάλυση οθωμανική αυτοκρατορία. Από αυτή τη ληστρική και βάρβαρη συμπεριφορά υπέφεραν και οι τοπικές κοινωνίες γεγονός που χάνεται στην νεοελληνική ιστοριογραφία καθώς σε αυτήν κυριαρχεί το εθνεγερτικό πάθος.

Αν και ο γράφων δεν είναι ιστορικός, δεν γινόταν να ασχοληθεί

με τη σφαγή των Εβραίων χωρίς να ψάξει τη διαδρομή και το φούντωμα του αντιεβραϊσμού στην περιοχή του Κάρλελι και της Ηπείρου. Η έκρηξη της εξέγερσης του '21 έγινε σε μια εποχή όπου ο αντισημιτισμός στη Βαλκανική χερσόνησο είχε μια έξαρση.

Ειδικά στην Ήπειρο και το Κάρλελι από τον 18^ο αιώνα, την εποχή δηλαδή του Κοσμά του Αιτωλού, ο αντισημιτισμός είχε έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα με οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις. Ήταν η εποχή όπου οι Αρβανίτες (ή αλλιώς Αλβανίτες -από το Αρβανός ή Αλβανός) έμποροι έμπαιναν δυναμικά στο εμπόριο των παζαριών που ως τότε ήταν ένας χώρος εβραϊκός. Οι Εβραίοι είχαν πατροπαράδοτα την αποκλειστικότητα στη διοργάνωση των παζαριών ως οι πρωτοπόροι έμποροι της περιοχής [6]. Σε αυτό συνέτεινε η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού τους κατά τον 15^ο αιώνα (μετά τους ευρωπαϊκούς διωγμούς), κυρίως στα νησιά του Ιονίου. Οι γνώσεις τους γύρω από τις τέχνες, το εμπόριο και τη γεωργία τους έκαναν να κυριαρχήσουν στον χώρο της αγοράς αλλά και να δώσουν μια ώθηση στην οικονομία και τη διαβίωση των πληθυσμών, μεταφέροντας τον πολιτισμό τους. Έπρεπε λοιπόν κάποιος να χτυπήσει αυτή την ελίτ για να μπορέσει να εδραιωθεί σε ένα κομμάτι της αγοράς. Ο μοναδικός τρόπος για τους Αρβανίτες εμπόρους να πετύχουν αυτό ήταν να δημιουργήσουν τα δικά τους χριστιανικά παζάρια αφού η πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν χριστιανοί. Έτσι η προπαγάνδα -την οποία ουσιαστικά στήριξε ο Κοσμάς ο Αιτωλός- ενάντια στους Εβραίους πήρε θρησκευτικό χαρακτήρα και συνεπώς και τον ανάλογο φανατισμό.

Μέσα σε λιγότερο από έναν αιώνα (1750-1820) καλλιεργήθηκε η προκατάληψη και η δαιμονολογία που οδήγησε σε σφαγές σαν αυτή του Βραχωρίου. Οι Αρβανίτες έμποροι χρηματοδότησαν τον Κοσμά και γύρω από τα κηρύγματά του έστησαν σιγά σιγά τα χριστιανικά παζάρια ημέρα Σάββατο, γεγονός που ήταν και η αιχμή της αντιεβραϊκής προπαγάνδας, εφόσον τα εβραϊκά παζάρια γίνονταν μόνο Κυριακή.

Έτσι για να καταφέρει τη μεταφορά της ημέρας των παζαριών από Κυριακή σε Σάββατο άρθρωσε τον πλέον καταγγελτικό και υβριστικό αντιεβραϊκό λόγο.

Αναφέρει ότι «Σφάζει ο Εβραίος εν πρόβατον και το μισό το εμπροσθινόν το κρατεί δια λόγου του και το πισινό το μουτζώνει και το πωλεί στους χριστιανούς για να τους μαγαρίσει». Και σε άλλο σημείο λέει: «Πώς το βαστά η καρδιά σαν να αγοράζετε από Εβραίουςπραμάτειες; Και τα άσπρα ύστερα να τα ξοδεύουν δια να σύρουν κανένα χριστιανόπουλον να το σφάξουν να πάρουν το αίμα του και με κείνο να κοινωνούν; Λοιπόν χριστιανοί μου μην αγοράζετε τίποτε απ' αυτούς».

Αυτά κήρυττε ο Κοσμάς στα κηρύγματά του. Από την άλλη βέβαια για να είναι εντάξει με τις χριστιανικές διδαχές έλεγε: «Όθεν αδελφοί μου, όσοι αδικήσετε χριστιανούς ή Εβραίους ή Τούρκους, να δώσετε το άδικον πίσω διότι είναι κατηραμένον και δεν βλέπετε καμμίαν προκοπήν».

Στο Τουρκοβράχωρο η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν σαφώς εκείνη την εποχή Οθωμανοί. Φαίνεται πως ο οθωμανικός στρατός ίδρυσε αυτόν τον οικισμό για να καλύψει τις δικές του ανάγκες, όμως μετά την εγκατάσταση των εκ της Δυτικής Ευρώπης Εβραίων προσφύγων μετατράπηκε σε ένα μικρό αλλά σημαντικό για την περιοχή αστικό κέντρο. Την δραστηριότητα των Οθωμανών και άλλων τιτλούχων γαιοκτημόνων συμπλήρωσε η δραστηριότητα τεχνητών και εμπόρων. Στην νέα αγορά που δημιουργήθηκε εισέβαλαν σταδιακά και οι χριστιανοί κάτοικοι του Βραχωρίου. Εκεί λοιπόν ο Κοσμάς ο Αιτωλός έμεινε και κύρηξε από το 1759 έως το 1762. Γνωρίζουμε ότι επέστρεψε το 1775 όπου έφτιαξε ένα σχολείο, δεν γνωρίζουμε όμως πολλά για το περιεχόμενο της διδασκαλίας του.

Τα σχολεία του ο Κοσμάς τα έστηνε με χορηγίες Αρβανιτών εμπόρων και τα συντηρούσε πάλι με τον ίδιο τρόπο[7]. Γραπτά του ιδίου του Κοσμά για τη διδασκαλία και το κύρηγμά του δεν έχουμε. Βασιζόμαστε σε ό,τι διασώθηκε διά της προφορικής παράδοσης και όπως αυτή αποτυπώθηκε σε γραπτά λογίων της εποχής μετά τον θάνατό του. Ο μαθητής του Κοσμά Σάπφειρος Χριστοδουλίδης ή Ζαφείρης ή Ραμμενιάτης, αναφέρει: «Ο ιερός Κοσμάς επήγεν πάλιν εις τα Ιωάννινα, και πρώτον μεν εκατάπεισε τους χριστιανούς να μεταβάλουν το κοινόν παζάρι από την

Κυριακήν εις το Σάββατον, το οποίον τους επροξένησε [στους Εβραίους] μεγίστην φθοράν. Δεύτερον τους εκήρυξε δια φανερούς εχθρούς, και ότι είναι έτοιμοι κάθε καιρόν να κάνουν κάθε κακόν εις τους χριστιανούς. Τρίτον, θέλοντας να βγάλει από τα κεφαλάς των χριστιανών τας μακράς φούντας και τα τοιαύτα, τα οποία όλα ηγόραζον από τους Εβραίους, τους edίδασκε πως είναι ακάθαρτα, ότι επί ταύτου δια τους χριστιανούς οι θεοκτόνοι τα μολύνουσι, και να μη τα αγοράζωσι ολότελα».[8]

Οι Εβραίοι τον κυνήγησαν για αυτό τον πόλεμο και τον συκοφάντησαν στον Αλή Πασά λέγοντας πως είναι πράκτορας της ρωσικής πολιτικής. Ο Πασάς τον συνέλαβε και τον γλίτωσαν οι Αρβανίτες έμποροι πληρώνοντας μεγάλο ποσό ως λύτρα. Βέβαια δεν γλίτωσε τον θάνατο. Τον κρέμασαν στις 24 Αυγούστου 1779 υπάλληλοι του Κουρτ πασά κι αυτός ο θάνατος χρεώθηκε από κάποιους στους Εβραίους εμπόρους ως αποτέλεσμα της πολεμικής τους.

Οι Εβραίοι γενικώς συγκέντρωναν το μίσος και των χριστιανών και των Οθωμανών, μίσος που δεν συνάδει με την προσφορά τους στα σκοτεινά χρόνια της φτώχειας και της αγνωσίας που σκέπαζε τους πληθυσμούς της περιοχής. Ο ιστορικός Απόστολος Βακαλόπουλος λέει: «Οι Εβραίοι ευφυείς βιοτέχνες και έμποροι μούν του υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις διάφορες τέχνες και εφευρέσεις, κερδίζουν πολλά και γίνονται ιδιοκτήτες μεγάλων εμπορικών καταστημάτων. Οι ίδιοι κινούν τα κεφάλαιά τους προς μεγαλύτερες επιχειρήσεις.»[9] Ο Ο Γάλλος γιατρός Spon (1674) αναφέρει: «Στη Ναύπακτο οι χριστιανοί έχουν δύο εκκλησίες και οι Εβραίοι τρεις συναγωγές. Τα προϊόντα που εξάγονται από το λιμάνι είναι δέρματα, λάδι, καπνός, σιτάρια, ρίζι, κριθάρι». Επίσης πρέπει να σημειώσουμε την ειρηνική συνύπαρξη επί αιώνες των αυτόχθονων Εβραίων με τους πληθυσμούς που κατά καιρούς εναλλάσσονταν στην περιοχή. Στην Περίστα Ναυπακτίας δεν γνωρίζουμε από πότε υπάρχει κοινότητα Εβραίων σηροτρόφων ωστόσο την τέχνη αυτή ασκούν Ρωμανίτες Εβραίοι από πολύ παλιά. Ο Ισπανοεβραίος περιηγητής Βενιαμίν εκ Τουδέλας (12^{ος} αιώνας) σημειώνει την ύπαρξη εβραϊκής κοινότητας στην

πόλη Άφιλον στις εκβολές του Αχελώου κοντά στη σημερινή Γουριά. Άλλη πηγή αναφέρει και τη Ναύπακτο[10].

Η σφαγή των εβραϊκών οικογενειών στο Βραχώρι το 1821 καθώς και των λίγων φτωχών Τούρκων που δεν είχαν με τι να ανταλλάξουν τη ζωή τους (δεν είχαν «τιμή») είναι ένα γεγονός που σκιάζει την 11^η Ιουνίου, μέρα γιορτής της «απελευθέρωσης του Βραχωρίου». Η δικαιολογία ότι ήταν πλούσιοι και δυνάστες δεν στέκει ιστορικά αφού υπήρχαν και Εβραίοι γεωργοί, μεταξουργοί και τεχνίτες. Πλούσιοι και δυνάστες ήταν σε μεγαλύτερο βαθμό Βλάχοι, Τούρκοι και Αρβανίτες. Αυτοί μάλιστα κατείχαν την εξουσία και τη δύναμη. Τα Πασαλίκια, τα Βιλαέτια και τα αρματωλίκια ήταν στα χέρια τους.

Αν οι σύγχρονοι Αγρινιώτες χρειάζονται εναγωνίως το ιστορικό γεγονός που θα τους συνδέσει με το παρελθόν ανάμεσα στα άλλα πρέπει να ψάξουν στις στάχτες του Βραχωρίου και στις κραυγές των δολοφονημένων αμάχων, θυμάτων ενός άγριου ρατσισμού.

Σημειώσεις:

[1] Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος 1^{ος}, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα-Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1993, σελ.243

[2] Γεράσιμος Ηρ. Παπατρέχας, Ιστορία του Αγρινίου, Αγρίνιο, έκδοση Δήμου Αγρινίου 1991, σελ. 213

[3] Ό.π. σελ. 250

[4] Ο Κορδάτος εικάζει ότι ήταν ένας πλούσιος Εβραίος.

[5] Γεράσιμος Παπατρέχας, ό.π, σελ. 242-245

[6] Γ. Κορδάτος: Αναφορές στη συμβολή των Εβραίων στις τέχνες (βιοτεχνία), στη γεωργία και το εμπόριο.

Απ. Βακαλόπουλος «Νέα Ελληνική Ιστορία» σελ. 53 -54.

[7] Μάρκος Γκιόλιας. «Ο Κοσμάς ο Αιτωλός και η εποχή του» σελ. 18. Στο χρονογραφικό σχεδιάσμα του συγγραφέα: 1778, οικονομική υποστήριξη του Κοσμά από μικροπωλητές και μικρέμπορους της Ηπείρου.

[8] Μάρκος Γκιόλιας, ό.π, 225 -239.

[9] Απ. Βακαλόπουλου, ό.π.

Κ. Σιμόπουλος. «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα» σελ.692.

[10] Θανάσης Παπαθανασόπουλος, Περίστα Ναυπακτίας, 1998.

Βενιαμίν εκ Τουδέλας, Το οδοιπορικό ενός Εβραίου περιηγητού, ΧΡΟΝΙΚΑ, περιοδικό του Κ. Ι. Σ.

Φ. Χριστόπουλος. Η Εβραϊκή Κοινότης Ναυπάκτου, τόμος Α', 1968, σελ.277 -30 της επετηρίδος της Εταιρείας Στερεολλαδίτικων Μελετών.

**Το παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο 2^ο τεύχος του Αγρινιώτικου περιοδικού CONTACT τον Ιούλιο του 2001. Δημοσιεύεται σήμερα 16 χρόνια αργότερα στο site της Βαβυλωνίας με κάποιες προσθήκες που δεν είχαν συμπεριληφθεί στην έκδοση του CONTACT λόγω έλλειψης χώρου.*

CONTACT

Τ.Θ. 93 30100 ΑΓΡΙΝΙΟ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2001

2

ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ
ΤΡΟΜΟΝΟΜΟ και
την παγκόσμια
"νέα" τάξη

Η ΣΦΑΓΗ ΤΩΝ
ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΟ
ΒΡΑΧΩΡΙ ΤΟ 1821

ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟΣ:
ΔΥΣΚΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Κόμικς:

ΟΜΙΧΛΗ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Φιλοσοφία:

Στοιχεία της έννοιας
της ελευθερίας στον
Επίκτητο

Hip Hop - Fight the Power

e-mail: contact_agrinio@geosites.com

www.geosites.com/contact_agrinio

800 ΔΡΧ.

Η Κυπριακή Δυστοπία

Νώντας Σκυφτούλης

*Ο λόγος γραφής του κειμένου είναι επειδή οι σύντροφοι της *Συσπείρωσης Ατάκτων* πήραν μια σοβαρή θέση στο Ζήτημα όπου διατυπώνουν την δικοινοτική-διζωνική ομοσπονδία και μας επιτρέπουν να επαναπροσδιορίσουμε συνολικά τη στάση μας (<https://syspirosiatakton.org/ne-re-omospondia/>).

Αυτοδιάθεση, Ανεξαρτησία, Ένωση, Τακσίμ, Ευκταίο-Εφικτό, είναι λέξεις που ακούγονταν όλα αυτά τα χρόνια στην Κύπρο σαν προπέτασμα καπνού και σαν καταφύγιο «ηθελημένης» στρατηγικής ανεπάρκειας διότι πέρα των άλλων καμιά από αυτές τις λέξεις δεν εννοούνταν. Παρ'όλα αυτά συγκρότησαν το λεξιλόγιο της κυπριακή δυστοπίας και μετέτρεψαν τον λόγο σε ομιλούν εργαλείο.

Αυτή η δυστοπία είχε θεϊκή προέλευση και ξέρετε γιατί; Διότι ανατέθηκε στην Εκκλησία η διαχείριση του Κυπριακού από την αρχή της γένεσης του σύγχρονου Κυπριακού κράτους.

Μέχρι τότε ξέραμε ότι οι εθνοκρατικές, εθνικοαπελευθερωτικές, εθνικές γενέσεις γίνονταν ενάντια στους Βασιλιάδες και στη συγκυβερνώσα Εκκλησία. Να πούμε για τον Γκαριμπάλντι είναι πολύ ευρωπαϊκό το ταπεραμέντο αλλά και στα βαλκάνια και στην Ελλάδα ακόμα, όπου χρειάστηκε, είχαμε γκαριμπαλντίνους είτε δεξιούς-κεντρώους είτε αριστερούς. Μόνη εξαίρεση η Κύπρος. Αυτό είναι ένα στοιχείο της κυπριακής δυστοπίας το οποίο πολλαπλασιάζεται από το γεγονός ότι η ίδια η Εκκλησία έθαψε την Κύπρο κάτω από τις πέτρες του ΑΝΑΘΕΜΑΤΟΣ (1915), που σκόρπιες υπάρχουν ακόμη στο πεδίο του Άρεως, προτιμώντας μαζί με το Βασιλέα (Κωνσταντίνος Α!) τη συμμαχία με τον Γερμανό καίσαρα ενάντια στον Βενιζέλο και τους Αγγλογάλλους που έδιναν απλόχερα την Κύπρο στον μελλοντικό σύμμαχο.

Τι πιο φυσιολογικό για μια Εκκλησία να συμμαχήσει με τον πρώην αντιπρόσωπο του θεού στη γη και μετέπειτα ελέω λαό. Παρόλα

αυτά εξακολουθεί να θεωρείται εθνική(!!!) δομή.

Το 1947-48 συγκροτήθηκε με εκκλησιαστική πρωτοβουλία το Εθναρχικό Συμβούλιο το οποίο έβαλε μπροστά το ζήτημα της Ένωσης με τη «μητέρα πατρίδα» αφού πρώτα επέλεξε να θέσει εκτός συμβουλίου το ΑΚΕΛ -παρόλο που ήταν με την Ένωση και είχε το 1/3 του λαού- λόγω ιδεολογικών διαφορών, για να υποδηλώσει τον αντικομμουνιστικό χαρακτήρα της υπόθεσης Ένωσης που αναλαμβάνει να διαχειριστεί. Ταυτόχρονα με το πρόταγμα της Ένωσης εκτόπιζε από τη διαδικασία και το 1/5 των κατοίκων του νησιού που ήταν οι Τουρκοκύπριοι.

Όλα αυτά έγιναν με πρωτοβουλία του Μακαρίου, ακόμα και το Δημοψήφισμα, θεωρώντας τα βουλές του Θεού ή στη χειρότερη περίπτωση φυσιολογικές απόρροιες ενός ελληνοχριστιανικού φαντασιακού. Το λέμε έτσι για να εξηγήσουμε τη μετέπειτα αλλαγή, σχεδόν ριζική, του Μακάριου όταν αντελήφθη τη δυστοπία της μεθόδου. **Ότι δηλαδή χωρίς Γκαριμπάλντι και χωρίς τον παραμερισμό της Εκκλησίας μόνο προτεκτοράτο γίνεται και όχι «ανεξάρτητο» κράτος.** Ο Γκαριμπάλντι άνοιξε διάπλατα την αγκαλιά του στον Μπακούνιν αλλά και οι εδώ «γκαριμπαλντίνιοι» κάπως «αντίστοιχα» λειτουργούσαν με τους περιορισμούς των Βαλκανικών φαντασιακών. Στην Κύπρο η Ένωση από την αρχή καθιερώθηκε σαν μοναδική προοπτική και σε αυτήν βρήκε καταφύγιο ό,τι πιο παρακρατικό εθνικιστικό, αντικομμουνιστικό στοιχείο από την Κύπρο και τον Ελλαδικό χώρο προδιαγράφοντας τη συνέχεια και το τέλος. Φυσικά με προδοσία και αίμα.

Η επιλογή της Ένωσης ως πρόταγμα «εθνικής ολοκλήρωσης» δεν ήταν καινούργιο αλλά είχε επαναληφθεί δύο φορές με «επιτυχία» για τη Σάμο και την Κρήτη. Με ποιους όρους όμως και με ποιους πρωταγωνιστές;

Στη Σάμο (1912) συνέβη με συγκροτημένη εθνικοδημοκρατική πρόταση, με ένοπλη παρέμβαση (σχεδόν εμφύλιο) και με ευμενές διεθνές πολιτικό περιβάλλον. Και η Σάμος είχε την προνομία από την οθωμανική αυτοκρατορία να μην κατοικηθεί από μουσουλμάνους. Ένας από τους ηγέτες υπήρξε ο Σοφούλης (Σύμφωνο

Σοφούλη-Σκλάβαινα) αντικομμουνιστής μεν (πρωθυπουργός εμφυλίου) αλλά όχι μόνο αυτό.

Στην Κρήτη ένα χρόνο αργότερα μέσα από συχνές εξεγέρσεις, με καθοριστική συμβολή αστών ηγετών της Κρήτης και με πρόταση πολιτική εθνικοδημοκρατική πραγματοποιήθηκε η Ένωση. Δεσπόζουσα πολιτική μορφή ο Βενιζέλος που έγινε όχι μόνο πρωθυπουργός όλου του Ελληνικού κράτους αλλά και «εθνάρχης». Και αυτός αντικομμουνιστής αλλά όχι μόνο.

Δύο παραδείγματα, καμία σχέση με την Κύπρο.

Εκεί ήταν ένα το πολιτικό πρόταγμα, η Ένωση, απογυμνωμένο όμως από τα αναγκαία και επαρκή και αυτός είναι ο λόγος που δεν μπορούσαν να ξεγελάσουν κανέναν σε διεθνές επίπεδο. Γρήγορα η Εθναρχία και οι Ενωτικοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με την καχυποψία όλου του αντιαποικιακού κινήματος που αναπτυσσόταν ραγδαία εκείνη την περίοδο. Η Αυτοδιάθεση-Ανεξαρτησία που πετάχτηκαν ως συνοδευτικά δεν ήταν δυνατό να άρουν την καχυποψία απέναντι, όχι μόνο σε έναν Μπεν Μπελά ή σε έναν Κάστρο αλλά ούτε από τον Νάσερ και τον Νεχρού. Διότι αντιαποικιακός αγώνας σημαίνει ενότητα όλης της κοινωνίας ενάντια στους αποικιοκράτες ενώ το αίτημα της Ένωσης δια μέσου της αυτοδιάθεσης απέκλειε από τον αγώνα το 20% του νησιού και ένα άλλο τόσο σε κατάσταση εξαίρεσης (τους αριστερούς). Η Ένωση λοιπόν και η αυτοδιάθεση έβγαζαν τον αγώνα από τα κάτω και τον μετέτρεπαν σε αγώνα κρατικής διαβούλευσης.

Σε όλα αυτά αλλά και σε όσα ακολούθησαν ήταν παρών ο Μακάριος. Με αυτόν τον τρόπο η Ένωση βρήκε όπως ήταν επόμενο την αντίστοιχη απάντηση Τακσίμ (διχοτόμηση) και ο διαχωρισμός θεσμοποιείται και μονιμοποιείται. Η αυτοδιάθεση-ένωση από τη μια μεριά, το Τακσίμ από την άλλη. Αντί για προσέγγιση των δύο κοινοτήτων ενισχύεται ο διαχωρισμός. Στη συνέχεια όλα τα βήματα γίνονται στην κατεύθυνση αυτή. Συγκροτείται η ΕΟΚΑ και βρίσκει έναν αρχηγό που της αντιστοιχεί. Έναν άνθρωπο που γλύτωσε τυχαία στα Δεκεμβριανά στη μάχη του Θησείου. Τον Γρίβα. Εδώ κανονικά έπρεπε να έχει σταματήσει κάθε συζήτηση

διότι οι προθέσεις πλέον είναι ξεκάθαρες όσο ξεκάθαρες μπορεί να είναι σε μια δυστοπία. Και ενώ το ΑΚΕΛ συνεχίζει να υποστηρίζει την Ένωση δέχεται τις δολοφονικές επιθέσεις της ΕΟΚΑ εκτελώντας και ακελίτες και Τουρκοκύπριους συνδικαλιστές. Δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία για το πού το πήγαινε η ΕΟΚΑ. Διαμέσου της Εκκλησίας συνωθούνται φασιστικά, αντικομμουνιστικά, παρακρατικά στοιχεία και με προτάγματα εξόντωσης και απομόνωσης Τουρκοκυπρίων και κομμουνιστών, εφαρμόζουν την ΕΝΩΣΗ επί του πρακτέου. Και για να μην υπάρξει αμφιβολία για τις προθέσεις του αρχηγού (Γρίβα) το 1971 κατασκεύασε την ΕΟΚΑ Β για να δολοφονήσει τον Μακάριο αλλά και την Κύπρο. Λίγα χρόνια αργότερα όλες οι εθνικές παρακρατικές προσδοκίες πραγματοποιήθηκαν με την εισβολή του τούρκικου στρατού, την καταστροφή, την κατοχή.

Αυτό ήταν συνολικά το πολιτικό υποκείμενο που φιλοδοξούσε να πραγματοποιήσει το σύνθημα της Ένωσης. Αν δεν ήταν ο Μακάριος θα είχε κλείσει πιο νωρίς και πιο καταστροφικά το Κυπριακό. Αν και ο ίδιος νομιμοποίησε και συγκρότησε το αρχικό αυτό πλαίσιο και ο ίδιος προβόκαρε συνειδητά κάθε λύση για την επίτευξη της ανεξαρτησίας. Κι αν ακόμα είχε «αγνές» προθέσεις αργά «αντιλήφθηκε» τι σημαίνει και πώς παλεύεται η ανεξαρτησία, την οποία και δεν είχε στα αρχικά πλάνα. Όταν το κατάλαβε ήρθε σε σύγκρουση με την ιεραρχία της Εκκλησίας της Κύπρου αλλά και με όλον τον εθνικιστικό παρακρατικό συρφετό. Φυσιολογικό.

Στις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου δίνεται η ανεξαρτησία την οποία δεν ζητά κανένας και κυρίως οι ΕΚ. Από την πρώτη μέρα ο Μακάριος, δέσμιος του παρακρατικού και εθνικιστικού παραληρήματος, υποσκάπτει τους όρους της συμφωνίας αποκάλυπτα και δημιουργείται η επόμενη δεκαετής εμφύλια σύρραξη με ένοπλες συγκρούσεις από φορείς παρακρατικών ομάδων. Το Κυπριακό φεύγει από την Κύπρο και διαβουλεύεται στις αίθουσες του ΝΑΤΟ, στα υπόγεια του χουντικού ΓΕΣ, στα γραφεία στρατοκρατών της Τουρκίας και αλλού όπου προετοιμάζεται ο Πόλεμος. Ο εμβληματικός Μακάριος μέσα σε αυτή τη δίνη μιας άνευ προηγουμένου δυστοπίας αντιλαμβάνεται την απειλή αλλά

είναι αργά και φτάνει την κατάσταση μέχρι την κρίση των πυραύλων λίγα χρόνια μετά την αντίστοιχη στην Κούβα (1965, αγορά SS20 μετά τον βομβαρδισμό από την τουρκική αεροπορία).

Το «ευκταίο και το εφικτό» δεν σώζει την κατάσταση. Έκτοτε οι παρακρατικοί παραστρατιωτικοί χουντικοί που απέκτησαν απολύτως την εξουσία στην Ελλάδα με έναν στόχο ανέπνεαν. Πώς θα δολοφονήσουν τον Μακάριο, πώς θα ανατρέψουν το Σύνταγμα της Κύπρου, δηλαδή πώς με άλλα λόγια θα εισβάλλει ο τουρκικός στρατός στην Κύπρο. Είναι η νομοτέλεια του εθνικισμού που όσο πιο καθυστερημένος είναι τόσο πιο καταστροφικό είναι το αποτέλεσμα της δράσης του για το έθνος που επικαλείται.

Αυτή η υπόθεση (Κυπριακό) θα προχωρήσει μόνο και εφόσον γίνει καθολικά αποδεκτή η πιο κάτω διαπίστωση και όποιος αδυνατεί να την αποδεχτεί βρίσκεται απέναντι στην Κυπριακή κοινωνία και μάλιστα ορκισμένος εχθρός της. **Στην Κύπρο έγινε αυτό που γίνεται πάντα και παντού. Ο εθνικισμός σαν σαράκι κατέφαγε όλο το σώμα της κοινωνίας και την οδήγησε στον διαχωρισμό, στον διαμελισμό, στον πόλεμο και όσο παραμένει κυρίαρχη ιδεολογία, τρομοκρατώντας ιδεολογικά και πολιτικά, καμιά λύση δεν είναι ούτε εφικτή ούτε ευκταία.** Αυτή η διαπίστωση είναι όρος συγκρότησης της κυπριακής συνείδησης.

Αφήνουμε πίσω μας τη θανατοπολιτική του εθνικισμού και με επιθετικό τρόπο αλλά και με πολύμορφο αγώνα, θα προσθέσω εγώ, περνάμε στην επιλογή της ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ως αναγκαίο όρο για την επαναδημιουργία κοινωνικού δεσμού αλλά και ως επαρκή συνθήκη για το άνοιγμα της συζήτησης του κοινωνικού προβλήματος της κυπριακής κοινωνίας στο σύνολό της. Ταυτόχρονα, αυτός ο φεντεραλισμός οφείλει να αποτελέσει το πρόταγμα συγκρότησης της κυπριακής κοινωνίας και συνείδησης, το οποίο θα διαχυθεί σε όλους τους τομείς της κοινωνικής οργάνωσης. Σε αυτή την προοπτική είμαστε διαθέσιμοι για όλα όσα αυτή επιτάσσει. Σε αυτή την κατεύθυνση δεν θα είναι μόνοι τους οι Κύπριοι. Η μοναξιά παράγεται και ενισχύεται από την Κρατική διαβούλευση-ανάθεση και όχι από την κοινωνική συνεύρεση και συμμετοχή.

Από την άλλη μεριά, στον εθνοκρατισμό του τουρκικού κράτους και τα προβλήματα που απορρέουν από αυτή την ουτοπική προοπτική της «ομοιογένειας» του, υπάρχουν αξεπέραστα και άλλης διάστασης προβλήματα. Στην Κύπρο για παράδειγμα, όσο περισσότερος είναι ο εποικισμός τόσο περισσότερα NEBPOZ (γιορτές Κούρδων απαγορευμένων στην Τουρκία) γίνονται. Αλλά και παρά τη στρατιωτική παρουσία η κοινωνία των TK δεν έπαψε να εξεγείρεται και να αντιστέκεται και με πολλαπλούς τρόπους να απαιτεί έξοδο από την καθεστωτική εθνικιστική αδιαλλαξία της μεγάλης περίφραξης.

Αφήνουμε εδώ τη *Συσπείρωση Ατάκτων* με την υπόσχεση ότι αυτή τη φορά θα είμαστε παρόντες:

«Οι διαδηλώσεις των Τουρκοκυπρίων το 2011, το κίνημα του Occupy μεταξύ 2011-12 τζαι πολλές κοινές αντιμιλιταριστικές, εκπαιδευτικές τζαι περιβαλλοντικές δράσεις εκρατήσαν τες γέφυρες της επανένωσης ανοικτές. Σήμερα βρισκούμαστε στο μέσο διαπραγματεύσεων για την επίλυση του Κυπριακού τζαι ενδεχομένως λλλίο πριν που μια πολλά κρίσιμη στιγμή, που εννά οδηγήσει είτε σε ένα ναυάγιο, είτε σε ένα προτεινόμενο σχέδιο που εννά τεθεί σε δημοψήφισμα. Εμείς θεωρούμε πως έχουμε ευθύνη να πάρουμε θέση δημόσια απέναντι στους αντιομοσπονδιακούς τζαι να υποστηρίξουμε την ομοσπονδιακή επανένωση.

Πιστεύουμε πως η πολιτική επίλυση του κυπριακού προβλήματος στη βάση της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας (ΔΔΟ) εν παραπάνω που απαραίτητη. Η ιστορική αποτυχία του ενιαίου κράτους με την επιβολή της πλειοψηφίας πάνω στη μειοψηφία στη βάση εθνοτικών κριτηρίων εν ένα αδιέξοδο που όξυνε την αντιπαράθεση των.

Προφανώς, μετά τη λύση έν τζαι ννα περάσουμε σε μια μετακρατική κατάσταση. Εννά συνεχίσουμε να ζιούμε σ' ένα κράτος, που εννά λειτουργεί μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα, εννά καλείται να ανταποκριθεί μέσα σε συγκεκριμένες γεωπολιτικές συνθήκες τζαι εννά χρησιμοποιεί ούλλους τους μηχανισμούς που

έσσει στη διάθεσή του για να επιβάλει την εξουσία του στο εσωτερικό του. Ξέρουμε ότι εννά χρειαστεί να δώσουμε αγώνες ενάντια στες πολιτικές τόσο του κεντρικού κράτους όσο τζαι των κρατιδίων. Τζαι εννά το κάμουμε, ούλλες τζαι ούλλοι μαζί πιον.»

Η Ευρωπαϊκή Υπόθεση και η «Λατινική Αυτοκρατορία» του Κοζέβ

Αλέξανδρος Κοζέβ, *Λατινική Αυτοκρατορία. Σχεδίασμα ενός δόγματος για τη γαλλική πολιτική 1945*, μτφρ. Ιφιγένεια Καμτσιίδου, επίμετρο Γιώργος Μερτίκας, Εξάρχεια, Αθήνα 2016.

Γιώργος Λιερός

«Το σύγχρονο κράτος στην παρούσα πολιτική πραγματικότητα, απαιτεί βάσεις ευρύτερες από αυτές που αντιπροσωπεύουν τα καθαυτό έθνη. Για να είναι πολιτικά βιώσιμο το μοντέρνο κράτος πρέπει να θεμελιώνεται σε μια «ευρεία “αυτοκρατορική” ένωση συγγενικών εθνών». Το μοντέρνο κράτος δεν είναι πραγματικά κράτος παρά μόνο εάν είναι μια αυτοκρατορία.»

– Αλέξανδρος Κοζέβ, 1945

Είναι, εν τέλει, η Ευρώπη, κάτι παραπάνω από μια υπόθεση; Από μια «μοιραία προκατάληψη της γεωγραφίας»; Υφίσταται μια διακριτή πολιτισμική οντότητα από τον Ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια, μια έστω εν δυνάμει Ευρώπη των λαών ή μήπως ό,τι αποκαλούμε Ευρώπη στην πράξη ταυτίζεται με την λεγόμενη Δύση και τον δυτικό πολιτισμό; Και ποια είναι τα σύνορα της Ευρώπης υπό αυτήν την κοινωνική και όχι γεωγραφική έννοια; Υπάρχει ένα ευρωπαϊκό βίωμα του «εμείς»; Ποιος περιλαμβάνει και ποιους

αποκλείει; Είναι τόσο ισχυρό, τόσο εσωτερικό, αυτό το βίωμα ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για ένα ευρωπαϊκό λαό; Ή μήπως πρέπει να συλλάβουμε αυτό το «εμείς» με τις διαβαθμίσεις του, σαν μια σειρά ομόκεντρων κύκλων π.χ. οι γερμανικοί λαοί στο κέντρο, οι άλλοι δυτικοευρωπαϊκοί – κεντροευρωπαϊκοί λαοί ένας ευρύτερος κύκλος κτλ.;

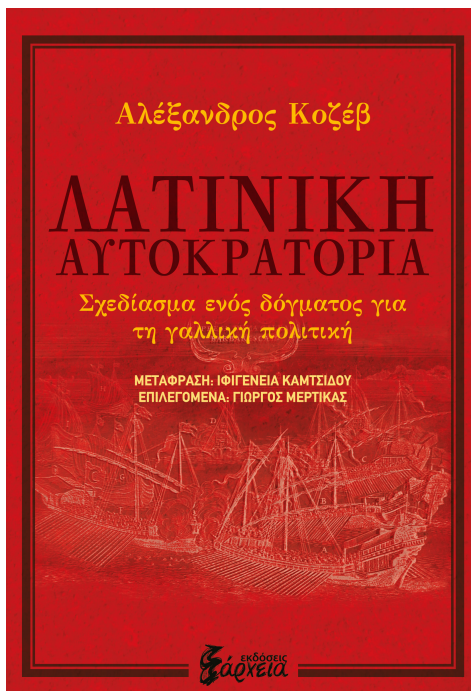
Το σίγουρο είναι ότι ακόμα και στα πλαίσια του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, που αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη πολιτισμική οντότητα, υπάρχουν διακριτά «εμείς», διακριτοί λαοί και οι αντιθέσεις τους. Σίγουρο ακόμη είναι ότι σε κάποιες σπάνιες, πολύ ιδιαίτερες στιγμές της ιστορίας, εμφανίστηκε μια φευγαλέα μορφή, κάτι που θα μπορούσε να το πάρει κανείς για τον ευρωπαϊκό λαό: στις δημοκρατικές επαναστάσεις του 1848, στις εργατικές επαναστάσεις 1917-1939, στα κινήματα του 1968.

Στη συζήτηση για την Ευρώπη ο Αγκάμπεν επανέφερε την «Λατινική Αυτοκρατορία», ξαναέθεσε ένα μοναδικό ντοκουμέντο, πραγματικά ανυπολόγιστης αξίας, γραμμένο στην ωμή γλώσσα που μιλούν οι κλειστοί κύκλοι που παίρνουν τις αποφάσεις όχι σ' εκείνη των ΜΜΕ και των προεκλογικών ακροατηρίων. **Η «Λατινική Αυτοκρατορία» είναι ένα κείμενο με το οποίο ο Αλέξανδρος Κοζέβ απευθύνθηκε τον Αύγουστο του 1945 στη γαλλική πολιτική ηγεσία και το οποίο ήρθε στη δημοσιότητα, πετσοκομμένο κιόλας, μόλις το 1990.** Σκιαγραφεί με σαφήνεια τις βασικές γραμμές που επρόκειτο να ακολουθήσει η γαλλική εξωτερική πολιτική τις επόμενες δεκαετίες αλλά και τις κύριες αντιθέσεις μέσα από τις οποίες γεννήθηκε και διαμορφώθηκε η ΕΟΚ πρώτα και η Ευρωπαϊκή Ένωση στη συνέχεια. Άλλωστε ο Κοζέβ δεν είναι μόνο ο φιλόσοφος που δίδαξε τον Χέγκελ σε διανοούμενους όπως οι Ρεϊμόν Αρόν, Ζακ Λακάν, Αντρέ Μπρετόν, Ζωρζ Μπατάιγ, Μερλώ Ποντύ, Αλτουσέρ, Σαρτρ κ.ά. αλλά επίσης ένα υψηλόβαθμο στέλεχος του γαλλικού υπουργείου οικονομικών, ο άνθρωπος που έπαιξε δεσπόζοντα ρόλο στις διαπραγματεύσεις για την ΕΟΚ και την GATT.

Σύμφωνα με τον Κοζέβ τα ευρωπαϊκά εθνικά κράτη δεν έχουν πλέον -ήδη στα 1945- τα απαραίτητα μεγέθη που θα τους επιτρέψουν να

διατηρήσουν την αυτονομία τους. Ο μεταπολεμικός κόσμος θα διαμορφωθεί μέσα από τον ανταγωνισμό δύο αυτοκρατοριών: μιας προτεσταντικής έμπνευσης αγγλοσαξονικής και μιας ορθόδοξης παράδοσης σλαβο-σοβιετικής. Υπό την πίεση της ανάγκης εξισορρόπησης της σλαβο-σοβιετικής οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος στην Ευρώπη, οι ΗΠΑ και η Αγγλία θα αποδεχθούν την επανένταξη της Γερμανίας στο ευρωπαϊκό σύστημα και τον επανεξοπλισμό της.

Η ραγδαία, αναπόφευκτη οικονομική άνοδος της Γερμανίας και μάλιστα η προσχώρησή της στην αγγλοσαξονική αυτοκρατορία με την οποία είναι πολιτισμικά πολύ συγγενής -όλοι αυτοί ανήκουν στον προτεσταντικό κόσμο- θα υποβαθμίσει την Γαλλία σε μια δευτερεύουσα δύναμη της ηπειρωτικής Ευρώπης, θα την περιορίσει στο χλωμό ρόλο μίας στρατιωτικής, οικονομικής και τελικά πολιτικής ενδοχώρας της Γερμανίας. Το μέλλον της Γαλλίας θα είναι ένα «καθεστώς κτήσης». Με δεδομένες τις πολιτιστικές, γλωσσικές και θρησκευτικές διαφορές καθώς και τις διαφορές στον τρόπο ζωής, σε μια γερμανο-αγγλοσαξονική αυτοκρατορία η Γαλλία θα μείνει πάντα λίγο-πολύ ξένο σώμα και θα υποχρεωθεί να παίξει ένα περιθωριακό και φτωχό ρόλο δορυφόρου, ένα ρόλο πολιτικού μέσου [9,26,27,29,43].

Ο Κοζέβ προτείνει στη Γαλλία να αντιδράσει παίρνοντας την πρωτοβουλία για τη συγκρότηση μιας τρίτης αυτοκρατορίας, της Λατινικής, από τα συγγενή έθνη της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας. Το εγχείρημα καθιστούν δυνατό και βιώσιμο, η κοινή θρησκεία (Καθολικισμός), η συγγένεια στη γλώσσα, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής, ο συνολικός πληθυσμός αυτών των τριών εθνών (πάνω από 120 εκατομμύρια), η γαλλική βιομηχανία, τα ισπανικά και ιταλικά εργατικά χέρια και πρώτες ύλες [50,51,96], ο γαλλικός

στρατός [58] και προπάντων η συνεχής γραμμή που σχηματίζουν οι αφρικανικές αποικίες των λατινικών εθνών, οι οποίες τους επιτρέπουν να μετατρέψουν την Μεσόγειο σε πραγματική *mare nostrum* [48,60].

Στη Λατινική Αυτοκρατορία αρκεί να κρατήσει την αποκλειστικότητα της Μεσογείου αφήνοντας στους άλλους τους ωκεανούς [59]. Ο Κοζέβ μάλιστα καλεί τη Γαλλία να κάνει ό,τι είναι δυνατόν για την απόδοση από τους Συμμάχους πίσω στην Ιταλία των αφρικανικών αποικιών της [48]. Ήδη εδώ ο Κοζέβ προλέγει τον πόλεμο της Αλγερίας (ένα εκατομμύριο Αλγερινοί νεκροί).

Τη Λατινική Αυτοκρατορία λοιπόν ήδη από την αφετηρία της (που κατά τον Κοζέβ πρέπει να είναι η ένωση των αποικιακών κληρονομιών των τριών ιδρυτικών μελών [48]) σπαράσσει ο διχασμός μητροπόλεις/αποικίες που σύντομα με την έκρηξη των ανταποικιακών αγώνων θα αποδειχθεί ασυμφιλίωτος. Και δεν είναι ο μόνος διχασμός. Θα υπάρχει αναγκαστικά, λέει ο Κοζέβ, ανάμεσα στα ενωμένα έθνη, ένα έθνος που θα είναι το «πρωτότοκο», το πρώτο μεταξύ των ίσων του. Στη σλαβο-σοβιετική αυτοκρατορία τον ρόλο αυτό τον παίζει ο ρωσικός λαός και όσον αφορά την μελλοντική Λατινική Αυτοκρατορία είναι προφανές ότι την πρώτη θέση πρέπει να την καταλάβει η Γαλλία [45,46].

Η Γαλλία θα εξασφαλίσει τον πολιτικό έλεγχο του συνόλου της αυτοκρατορίας συγκεντρώνοντας στο εσωτερικό της τη λατινική βαριά βιομηχανία [96]. Η Γαλλία μεταδίδοντας ένα κατά βάση γαλλικό χαρακτήρα στα λατινικά στρατεύματα θα εξασφαλίσει μια γενική υπεροχή [58]. Μέσα στην ίδια την Γαλλία, όσον αφορά την οικονομία, πρέπει κανείς να στραφεί στην ελίτ της κυβερνώσας αστικής τάξης, κι από αυτή την τάξη θα πρέπει να αναμένεται η αναγκαία προσπάθεια για μια οικονομική ανανέωση και για την αυτοκρατορική επέκταση της Γαλλίας [98].

Στην Ισπανία είναι αναγκαίο να αντικατασταθεί ο Φράνκο από μια γαλλόφιλη κυβέρνηση - μια κυβέρνηση που να είναι υπέρ της δημιουργίας μιας Λατινικής Αυτοκρατορίας υπό την αιγίδα της

Γαλλίας- και όχι από μια αναρχίζουσα και αναρχική Ισπανία, όχι από μια υπερβολικά «κόκκινη» Ισπανική Δημοκρατία, η οποία δεν θα ήταν αποδεκτή από τις γαλλικές και ισπανικές άρχουσες τάξεις και από την Καθολική Εκκλησία [72,73,74]. Τα μέτρα που προτείνει ο Κοζέβ εις βάρος της Γερμανίας για να ματαιώσει ή να καθυστερήσει την οικονομική της ανόρθωση είναι δρακόντια. Η Γερμανία πρέπει να λειτουργεί ως το ανθρακωρυχείο της Λατινικής Αυτοκρατορίας, λέει, και ζητάει επίσης την προσάρτηση του Σάαρ υπό την προϋπόθεση ότι θα επιτραπεί στη Γαλλία να εκδιώξει τον γερμανικό πληθυσμό [94,95].

Αυτό το μικρό αλλά τόσο διαφωτιστικό βιβλιαράκι μας δίνει μια ιδέα για το είδος των προβληματισμών, των προθέσεων και των διαθέσεων που επικρατούσαν ανάμεσα στους πατέρες-ιδρυτές του σημερινού ευρωπαϊκού οικοδομήματος, της βούλησης και των στοχεύσεών τους που δεν φαίνεται να είχαν και μεγάλη σχέση με τον Διαφωτισμό και τις δημοκρατικές επαναστάσεις (ο Κοζέβ μπερδεύει τη Γαλλική με την εθνικοσοσιαλιστική επανάσταση, τον Ροβεσπιέρο με τον Χίτλερ [14]).

Η ελληνική πολιτική ηγεσία, εκείνη του «ανήκομεν εις την Δύση» (Κ. Καραμανλής ο πρεσβύτερος), έβαλε τη χώρα στην ΕΟΚ μια εποχή που, σωστά, το μεγαλύτερο μέρος της Αριστεράς τοποθετούνταν αρνητικά ή με δυσπιστία απέναντι στο ευρωπαϊκό ιδεώδες. Η ελληνική ηγεσία, τότε, είχε πάντως τον ρεαλισμό να υπολογίζει τις δυνατότητες που έδινε η ισορροπία ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία. Όταν μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και τη γερμανική ενοποίηση η ισορροπία αυτή χάθηκε και οι επιπτώσεις έγιναν ορατές με τον πιο δραματικό τρόπο στον γιουγκοσλαβικό εμφύλιο και την οικτρή τύχη της Σερβίας, κανένας συναγερμός δεν σήμανε στην ελληνική ελίτ.

Η κυβέρνηση Σημίτη έβαλε την χώρα στο ευρώ και ανέλαβε τη διοργάνωση της Ολυμπιάδας ενώ το ευρωπαϊκό χρήμα συνέχισε να ρέει, η παραγωγική βάση να αποσαθρώνεται και η κοινωνία να εκμαυλίζεται -Κ. Σημίτης, ο μοιραίος άνθρωπος των τελευταίων 30 χρόνων, αυτός που οδήγησε στον όλεθρο μια χώρα. Όταν μετά την κρίση του 2008 ήρθε ο λογαριασμός, η κοινωνία ήταν εντελώς

απροετοίμαστη να αντιμετωπίσει κατάφατσα τον ζοφερό κόσμο που περιγράφει το κείμενο του Κοζέβ. Η ιδεολογία του ευρωπαϊσμού άφηνε την κοινωνία και την Αριστερά να πιστεύουν σ' ένα υποτιθέμενο ευρωπαϊκό κεκτημένο που θα επέτρεπε εύκολες, ανέξοδες και ανώδυνες λύσεις και έτσι έκανε δυνατή την χειραγώγηση των κινημάτων από μία χούφτα τιποτένιων (τη σημερινή κυβέρνηση).

Και η υπόλοιπη Αριστερά; Αυτή που δεν σαγηνεύτηκε από τον ευρωπαϊσμό; Ως επί το πλείστον δείχνει να μην αντιλαμβάνεται για την Ελλάδα του 2020 αυτό που ήταν αυτονόητο για τον Κοζέβ όσο αφορά τη Γαλλία του 1945: η εποχή των εθνών-κρατών έχει περάσει. Ποια είναι όμως τα συγγενή έθνη μαζί με τα οποία η Ελλάδα θα μπορούσε να βρει τη δική της θέση στον κόσμο;

Σημείωση: Μέσα στις αγκύλες αναγράφεται η σελίδα του βιβλίου του Κοζέβ.

Εκπομπή **BABYΛΩΝΙΑ** (ντοκουμέντο) | Γιάννης Γαλανόπουλος-Ανέστης: Πώς φτάσαμε στην 21η Απριλίου (audio)

Εκπομπή **BABYΛΩΝΙΑ**.

Κάθε Παρασκευή στις 14:00, στην **ERTOPEN**.

Αναλύσεις και σχολιασμός... από τα κάτω.

Ανήμερα της 50ης επετείου της απριλιανής δικτατορίας η εβδομαδιαία εκπομπή του πολιτικού περιοδικού **BABYΛΩΝΙΑ**, στο

ραδιόφωνο της ERTOPEN, παρουσίασε για πρώτη φορά στον ραδιοφωνικό αέρα, ένα σπάνιο ηχητικό ντοκουμέντο. Αποσπάσματα από την ομιλία του Γιάννη Γαλανόπουλου – καπεταν Ανέστη στις 22 Δεκεμβρίου 1990, στο δημοτικό θέατρο Αγρινίου, με θέμα τον χαρακτήρα της απριλιανής δικτατορίας και τις μορφές αντίστασης. Ενάντια στον κρατισμό και τον νεοφιλελευθερισμό επιλέγουμε ελεύθερα τον αγώνα και όχι την ακινησία του γύψου, δήλωναν ευθυτενώς οι ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΑΓΡΙΝΙΟΥ διοργανωτές εκείνης της δημόσιας συζήτησης, διεκδικώντας την απελευθέρωση του Κυρ. Μαζοκόπου και την άμεση αποφυλάκιση των Σπ. Κογιαννη, Γ. Μπουκετσίδα, Ρ. Μπέργκνερ.

Ο Γιάννης Γαλανόπουλος, στην ομιλία του, δημοσιευμένη στο 7ο τεύχος του περιοδικού “Ελευθεριακή Κίνηση” -Απρίλιος ‘91- υπενθυμίζει την εποχή του νέο-ιμπεριαλισμού, απομυθοποιεί τον ρόλο της παραδοσιακής Αριστεράς και του ΠΑΚ του Ανδρέα Παπανδρέου στην αντιχουντική δράση, αποκαθιστά στην ιστορική τους διάσταση τα γεγονότα του Πολυτεχνείου, ενώ τοποθετείται με οξυδέρκεια για τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Ακόμη προτάσσει τη σημασία της νέας, ανεξάρτητης Αριστεράς, χωρίς το θανάσιμο σφιχταγκάλιασμα του Κόμματος, για την υπόθεση της οποίας βρέθηκε στην πρώτη γραμμή, εμπνέοντας αργότερα όσους και όσες έως σήμερα βαδίζουν τον δρόμο της αντικαθεστωτικής δράσης, αψηφώντας το Τίποτα.

Στην εκπομπή μίλησαν ο Γιώργος Κώτσου, συναγωνιστής του Γ. Γαλανόπουλου από την εποχή της αντιδικτατορικής δράσης - συνυπήρξαν στη συντακτική ομάδα του περιοδικού CONVOY- και ο Νίκος Ιωάννου, συντονιστής της εκδήλωσης στο Αγρίνιο, μέλος της συντακτικής ομάδας του περιοδικού BABYΛΩΝΙΑ.

Παρουσίαση: Γιώργος Παπαχριστοδούλου, Τόλης Στασινόπουλος.

Επεξεργασία Υλικού: Βαγγέλης Νάνος, Γιάννης Ζέρης

Ιστορική επιμέλεια: Νίκος Ιωάννου.

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στο Πελόπιο της Ηλείας, 30.11.1917, όπου και

τέλειωσε, άριστος μαθητής, το σχολείο. Παιδί ακόμη παίρνει το βάπτισμα στην παρανομία πλάι στον Παντελή Δαμασκόπουλο• σύνδεσμος, μεταφέρει μηνύματα στον μηχανισμό του Κόμματος στους δημόσιους υπαλλήλους.

Εθελοντής στην Αεροπορία, εκπαίδευση στο Τατόι. Στο κόμμα, στη Στρατιωτική Κομματική Οργάνωση Αεροπορίας. Στον πόλεμο του '40 αεροπόρος με επιτυχίες. Οι Γερμανοί. Κατοχή. Πίσω στο χωριό. Στην Αντίσταση μέσα από τις γραμμές του ΚΚΕ.

Με εντολή του Κόμματος στο βουνό να οργανώσει το αντάρτικο. Τόλμη και αποφασιστικότητα. Ένα πιστόλι με μία μόνο σφαίρα και αφοπλισμός των Ιταλών στη Δάμιζα• τα πρώτα άξια λόγου όπλα. Το 3ο Τάγμα του ΕΛΑΣ στην Ηλεία, καβάλα στον Βόλγα, σύνδεσμος της περιφερειακής επιτροπής του ΚΚΕ με τον ΕΛΑΣ.

Τέλη 1943. Η μάχη στο Πούσι. Τόλμη και αποφασιστικότητα και πάλι. Όχι σύμπτηξη. Αιφνιδιασμός. Μάχη εκ του σύνεγγυς, άχρηστη η αεροπορία. Η ισχυρότερη δύναμη των Γερμανών υποχωρεί με απώλειες. Τα όπλα λάφυρα πολλά και σπουδαία. Το σχέδιο για περικύκλωση της ΙΙΙ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ αποτυγχάνει. Οι Γερμανοί αποσύρονται από την ορεινή Ηλεία και αποφεύγονται οι εκκαθαρίσεις τους στα χωριά.

Αρχές 1944. Στο 12ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, περιοχή Ερυμάνθου. Επιχειρήσεις γύρω από την Πάτρα αλλά και μέσα στην πόλη. Τον Οκτώβρη επικεφαλής ομάδας κρούσης στην απελευθέρωση της πόλης. Το πρωτόκολλο παράδοσης με την υπογραφή του. Ο αφοπλισμός των ταγματασφαλιτών και χωροφυλάκων. Οι Εγγλέζοι. Κεντρικός ομιλητής, με τη στολή λοχαγού του ΕΛΑΣ, στη συγκέντρωση στην πλατεία Αγίου Γεωργίου. Η συνάντηση των καπετάνιων της περιοχής με τον Άρη, γνωστοί απ' την Καισαριανή• η επίσημη και η άλλη στη συνέχεια. Η αγωνία για το κακό που έρχεται.

Ο αφοπλισμός και η διάλυση του ΕΛΑΣ. Αντάρτες με πολιτικά. 25 Μαρτίου 1945, στην εκκλησία του χωριού του, η κοινωνική διάσταση της επανάστασης του 1821. Και πάλι στην παρανομία, ως αξιωματικός μέσα στους στρατώνες της Πάτρας! Κολύμπι στο νερό... ακόμα. Η πίεση, ξανά πίσω στο βουνό. «Δεν γίνομαι ο τράγος που

θα πάει τα πρόβατα στο σφαγείο». Τελικά και πάλι στο βουνό. Η προδοσία. Από ψηλά το ξέφωτο της συνάντησης κυκλωμένο. Μερικές χειροβομβίδες και δρόμο.

Διώξεις. Κυνηγητό. Η σύλληψη στον Πύργο. Άγριοι ξυλοδαρμοί. Η σάρκα σαπίζει, πέφτει. Γλιτώνει χάρη στις φροντίδες νοσοκόμας, τυλιγμένος με βούτυρο και βαμβάκι. Φυλακή. Έκτακτο Στρατοδικείο Κορίνθου. Το Ψήφισμα Γ' του '46. «Μυαλό ξυράφι» θα ψελίσει ο συγχωριανός του για να τον υπερασπίσει• αποδεικτικό στοιχείο της ενοχής αποφαινεται ο δοσίλογος επίτροπος. Θάνατος. Η απολογία του, μόνος, χωρίς τους δύο δικηγόρους. «...Πράγματι επήρα μέρος σ' αυτό το πράγμα, που εσείς ονομάζετε συμμορία. Στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτα άλλο από μια ομάδα καταδικωμένων. Αναλαμβάνω τις συνέπειες της πράξεως μου και δεν θέλω να μεταθέσω τις ευθύνες αλλά να δείξω τους πραγματικούς λόγους που μας ανάγκασαν να το κάνουμε αυτό...». Ισόβια. Οκτώβρης 1946.

Ακροναυπλία, Ζάκυνθος, Κρήτη, Κεφαλονιά, Θεσσαλονίκη, Κέρκυρα, Αβέρωφ, Αίγινα, ...

«όλα είναι καθαρά και ήσυχα. Τόσο ήσυχα, που εμείς που ζούμε εδώ χρόνια ολόκληρα τρομάζουμε μόλις αντιληφθούμε την ένταση της ησυχίας και πασχίζουμε όχι λίγες φορές ν' αντιδράσουμε...»

Αντίδραση προς κάθε κατεύθυνση. Ο Ήλιος, η Γουρνοκεφαλή... Η καθημερινή ζωή στη φυλακή και όχι μόνο, μοναδικά δείγματα γραφής, περνούν τα σίδερα μέσα στα εξώφυλλα των βιβλίων. Εκφράζει πάντα τις δικές του απόψεις. Λέει αυτό που θέλει.

Χριστούγεννα 1960. Η αποφυλάκιση. Ο πρώτος καιρός. Το όχι στα προξενιά. Δουλειά, στον «Τουριστικό Οδηγό» και στην «ΕΛΛΑΔΑ». Και ο αγώνας, σ' όλη την Ελλάδα, με τον πολυαγαπημένο φίλο και σύντροφο Αντρέα Μπαταριά, τον Παναγιώτη Ελή και πολλούς άλλους. Για το όνειρο. Για την άλλη Αριστερά. Την Ανεξάρτητη Αριστερά, χωρίς το θανάσιμο σφιχταγκάλιασμα του Κόμματος.

Η στρατιωτική δικτατορία δεν θα τον βρει ανέτοιμο. Καλά πληροφορημένος την περιμένει. Καλοκαίρι 1967. Διαφυγή στην Ιταλία κι από κει παντού. Η αντίσταση στη χούντα και ο επαναστατικός αγώνας. Στη Γερμανία, στη Σουηδία, στη Γαλλία,

στο Μάη του 1968, στη Βόρεια Αφρική, στην Αλγερία, στην Ερυθραία, στην Κούβα με τους λαούς που αγωνίζονται.

Η οργάνωση της Αντίστασης, η δυνατότητα για την ανάπτυξη του επαναστατικού κινήματος του λαού, η Ανεξάρτητη Αριστερά και οι προτάσεις στο Ελληνικό Δημοκρατικό Επαναστατικό Κίνημα. Δουλειά συλλογική, με αποφασιστική όμως τη σφραγίδα του Ανέστη και του Μπαταριά. Η ΕΠΙΘΕΣΗ.

Η Μεταπολίτευση. Η νέα ΕΠΙΘΕΣΗ. Η πείνα. Οι μεταφράσεις. Το στήσιμο των εκδόσεων Δεληθανάση. Ο αγώνας για την εφημερίδα της άλλης Αριστεράς και τη Λαϊκή Ενότητα με τον Θανάση Χατζή. Η ιστορία που δεν γράφτηκε... Τα ΚΕΙΜΕΝΑ. Το κοφτερό μυαλό και η ηρεμία των επιχειρημάτων. Το πάθος για ζωή και ελευθερία, τα μαθήματα της εξουσίας. Ο μικρός που έφυγε. Η νέα τάξη και το ταξίδι στα Βαλκάνια. Ο Μιχάλης που πρόλαβε να γυρίσει να πεθάνει στη λεύτερη Ερυθραία.

Το τελευταίο ταξίδι στο Λαζαρέτο, στην Κέρκυρα. Το ταξίδι στη Σερβία, που δεν έγινε. Η αρρώστια. Το νοσοκομείο. 6 Οκτώβρη 1993.

Αυτή τη φορά δεν μπόρεσε να φύγει όπως εκείνος ήθελε.

Αυτό που μένει. Η συνέπεια. Η τόλμη. Η αποφασιστικότητα. Το κοφτερό μυαλό. Τα επιχειρήματα. Ο αγώνας που συνεχίζεται...

Πηγή: Γ. Γαλανόπουλος 'Πολιτικά Κείμενα', εκδ. CONVOY, 1993.

Τα ηχητικά όλων των εκπομπών εδώ.

- **ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ** στον Μαζοκόπο
- **ΑΜΕΣΗ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ** των: Σπ. Κογιάννη, Γ. Μπουκετσίδη και Ρ. Μπέργκνερ.

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ενάντια στον τρομο-νόμο και **ΟΜΙΛΙΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ** με θέμα «Ο χαρακτήρας της Απριλιανής Δικτατορίας και μορφές αντίστασης» με ομιλήτή τον αγωνιστή του Σοσιαλισμού Γ. Γαλανόπουλο.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
Σάββατο 22 Δεκεμβρίου ΩΡΑ 8 μ.μ.

ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΑΓΡΙΝΙΟΥ

Εκπομπή **BABYΛΩΝΙΑ**

Κάθε Παρασκευή στις 14:00, στην ΕΡΤΟΡΕΝ.
Αναλύσεις και σχολιασμός... από τα κάτω.

ΑΝΤΙΣΤΕΚΟΜΑΣΤΕ

- Στις διώξεις, στις συλλήψεις, στις προφυλακίσεις
- Στο Κράτος του Τρόμου

ΕΝΑΝΤΙΑ στον κρατισμό και τον νεοφιλελευθερισμό • επιλέγουμε ελεύθερα τον αγώνα και όχι την ακινησία του γύψου.

Εκπομπή BABYΛΩΝΙΑ |
Αντισημιτισμός και Ελληνική
Κοινωνία – Μία Σχέση

Διαχρονική (audio)

Εκπομπή **BABYΛΩΝΙΑ**.

Κάθε Παρασκευή στις **14:00**, στην **ERTOPEN**.

Την Παρασκευή, 24 Μαρτίου 2017, μίλησαν:

– ο ιστορικός-ερευνητής Αλέκος Ράπτης για την εξόντωση της εβραϊκής κοινότητας των Ιωαννίνων στις 25 Μαρτίου του 1944.

– μέλος της Αντιεξουσιαστικής Κίνησης Κομοτηνής, για το 12ο Αντιεξουσιαστικό Φεστιβάλ Κομοτηνής (24-25-26-28 Μαρτίου).

Κι ακόμη σχόλια για τον μιλιταρισμό των παρελάσεων και την επικαιρότητα.

Παρουσιάζουν οι Ελιάνα Καναβέλη, Στέφανος Μπατσής.

Δημοσιογραφική επιμέλεια: Γιώργος Παπαχριστοδούλου.

Ραδιοφωνικά στους 106,7 στα FM για την Αττική, στους 96,5 FM μέσω του εργατικού κέντρου Εύβοιας και μέσω του Ράδιο Ένωση 97,3 FM στην Βοιωτία.

Διαδικτυακά στο <https://www.ertopen.com/radio>.

Τα ηχητικά όλων των εκπομπών **εδώ**.